

Heli Norolahti

INSTITUUTIO HENKILÖKOHTAISEN TOIPUMISEN ALUSTANA

Etnografia asunnottomien asumisyksikössä

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Pro gradu- tutkielma
Heli Norolahti
Lokakuu 2021

TIIVISTELMÄ

Heli Norolahti: Instituutio henkilökohtaisen toipumisen alustana. Etnografia asunnottomien asumisyksikössä

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Sosiaalityön maisteriohjelma

Ohjaaja: Suvi Raitakari

Lokakuu 2021

Tässä pro gradu tutkielmassa tarkastellaan asunnottomien asumisyksikön asukkaiden kokemuksia toipumisorientaation näkökulmasta. Toipumisorientaatio on teoriakehikko, jossa painottuvat voimavarat, osallisuus, toivo, merkityksellisyys ja positiivinen mielenterveys (Nordling 2018). Toipumista voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta: kliininen toipuminen, toipuminen palveluiden ja organisaation näkökulmasta sekä henkilökohtainen toipuminen (Le Boutillier ym. 2015.) Tässä tutkimuksessa kiinnitän erityisesti huomiota asumisyksikön asiakkaiden henkilökohtaiseen toipumisen kokemuksiin ja liitän ne kokemukset osaksi laajempia instituution rakenteita. Tässä tutkimuksessa hallinnan suhteiden käsite auttaa jäljittämään, mitä arjen kokemusten taustalla on ja minkälaiset tekijät niitä ohjaavat. Tutkimuksen teoreettiset metodologiset viitekehys on institutionaalinen etnografia, jonka avulla on mahdollista tarkastella yksilön ja yhteiskunnan välisiä suhteita.

Tutkimus on toteutettu seuraamalla viiden päivän ajan asumisyksikössä tehtävää työtä, tämän lisäksi tutkimukseen on haastateltu viittä asumisyksikön työntekijää. Tutkimusaineiston muodostavat asumisyksikön arjen tilanteet, työntekijöiden haastattelut sekä kirjalliset työtä ohjaavat dokumentit ja muistiot. Aineiston analyysissä käytän tiheää kuvausta, tiheässä kuvauksessa yhdistyy asumisyksikön rakenteet, käytännöt ja toiminnot. Analyysivaiheessa laitan vuoropuheluun kerätyn aineisto, aiemman tutkimuksen sekä itseni niin tutkijana kuin tutkittavana.

Tutkimuksen tulokset kuvaavat asumisyksikön asiakkaiden kokemusten taustalla olevia institutionaalisia hallinnan suhteita, jotka realisoituvat arjessa yhteisön ja yhteisöllisyyden; sääntöjen ja sanktioiden; kohtaamisen sekä siirtymänä asumispolulla. Johtopäätöksenä esitetään, että asumisyksikön toiminnan kehittämiseen on hyvä ottaa mukaan toipumisen näkökulma, jotta turhista institutionaalisista valta-asetelmista voidaan luopua. Henkilökohtaisen toipumisen näkökulma edellyttää muutosta instituution ja sen toimijoiden asenteissa, ajattelutavassa ja konkreettisesti toiminnassa. Palvelujen tuottamisessa tulee ottaa vahvemmin esille asiakkaan toivon vahvistaminen, positiivisen minäkuva löytäminen sekä elämän merkityksellisyyden ja voimaantumisen vahvistaminen osallisuuden kautta.

Avainsanat: asunnottomuus, toipumisorientaatio, etnografia, instituutio, hallinnan suhteet

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Heli Norolahti: "Institution as a platform for personal recovery"- Ethnography in a homeless housing unit

Master's thesis

Tampere University

Master's programme in a Social work

October 2021

This master's thesis examines the experiences of homeless residents of the Housing Unit from the perspective of recovery orientation. Recovery orientation is a theoretical framework with an emphasis on resources, inclusion, hope, relevance, and positive mental health (Nordling 2018). Recovery can be viewed from three perspectives: clinical recovery, recovery from a service and organizational perspective, and personal recovery (Le Boutillier et al.2015). In this study, the concept of management relationships helps to trace what underlies everyday experiences and what factors guide them. The theoretical methodological framework of the study is institutional ethnography, which makes it possible to examine the relationships between the individual and society.

The study has been carried out by monitoring every day in the housing unit for five days, in addition to this, five employees of the housing unit have been interviewed for the study. The research material consists of the Housing Unit's everyday situations, employee interviews and written documents and notes guiding the work. In the analysis of the material, I use a thick description, the thick description combines the structures, practices and functions of the Housing Unit, and in the analysis phase I put the material collected in the dialogue, the previous research and myself as a researcher.

The results of the study describe the institutional management relationships underlying the experiences of the housing unit's clients, which are realized in the everyday life of the community and communality; rules and sanctions; encounters as well as transitions along the housing path. In conclusion, it is proposed that a recovery perspective be included in the development of the Housing Unit's operations in order to relinquish unnecessary institutional power. The perspective of personal recovery requires a change in the attitudes, mindset and concrete actions of the institution. In the provision of services, the strengthening of the client's hope, finding a positive self-image and strengthening the significance and empowerment of life through inclusion must be emphasized more strongly.

Keywords: homelessness, recovery, institution, ruling relations

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUSYMPÄRISTÖN KUVAUS.....	3
2.1 ASUNNOTTOMUUS YHTEISKUNNALLISESSA KONTEKSTISSA	3
2.2 ASUMISYKSIKÖ HENKILÖKOHTAISEN TOIPUMISEN PAIKKANA	7
3 TOIPUMISORIENTAATIO TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ.....	14
3.1 TOIPUMISORIENTAATIO.....	14
3.2 TOIPUMISORIENTAATIO ASUNNOTTOMUUSTYÖSSÄ	17
4 TUTKIMUKSEN KULKU JA INSTITUTIONAALINEN ETNOGRAFIA	19
4.1 TUTKIMUSKYSYMYS	19
4.2 INSTITUTIONAALINEN ETNOGRAFIA TUTKIMUKSESSA.....	20
4.3 TUTKIMUSAINEISTON MUODOSTUMINEN JA AINEISTON ANALYYSIN RAKENTUMINEN	22
4.5 ASUMISYKSIKÖN KENTÄLLE TULEMISEN TARINA	25
4.3 TUTKIMUKSEN ETIIKKA	28
4.6 TUTKIJANA JA TUTKITTAVANA - TUTKIJAN PAIKKA TARINASSA.....	31
5 TOIPUMINEN JA SEN INSTITUTIONAALISET PAIKAT	34
5.1 YHTEISÖ JA YHTEISÖLLISYYS JA NIIDEN RISTIRIITAISET TULKINNAT ASUMISYKSIKÖSSÄ	34
5.2 SÄÄNNÖT JA SANKTIOT ASUMISYKSIKÖN ARJEN KUVAAJANA	43
5.3 KOHTAAMISEN MERKITYS TOIPUMISEN TUKENA.....	48
5.4 TOIPUMINEN JA MYÖNTEISET SIIRTYMÄT ASUMISPOLUILLA	53
6 HALLINNAN SUHTEET ASUMISYKSIKÖN ARJEN KOKEMUKSINA	60
LÄHTEET	64
LIITTEET	71
LIITE 1. JÄRJESTYSSÄÄNNÖT PÄIHITYNEIDEN JA PÄIHTEETTÖMIEN OSASTO	71
LIITE 2. HAASTATELTAVAN MYÖNTÄMÄ TUTKIMUSLUPA	72
LIITE 3. HAASTATELUKYSYMYKSET	73

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tarkastelen asunnottomien asumisyksikön arkea asukkaiden ja työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimusympäristönä on Suomessa sijaitseva, tilapäistä asumista asunnottomille tuottava asumisyksikkö. Tarkastelen asiakkaiden toipumisen kokemuksia ja niiden yhteyttä yksikön toimintakulttuuriin. Tutkimus on luonteeltaan etnografinen, se paikantuu erityisesti institutionaaliseen etnografiaan, koska tutkin asiakkaiden kokemuksia instituutiossa sekä instituution käytäntöjä osana asiakkaiden toipumisen kokemuksia. Institutionaalinen etnografia on Dorothy E. Smithin kehittämä tutkimusmenetelmä, joka keskittyy ihmisten kokemusten taustalla oleviin, usein näkymättömiin institutionaalisiin suhteisiin. (Smith 2006, 36.)

Vailla asuntoa eläviä on Suomessa kutsuttu sekä asunnottomiksi että kodittomiksi, 1960 -luvun jälkeen puhuttiin vaikeasti asutettavasta, jolla tarkoitetaan asunnottomia, jotka eivät edenneet palveluissa tai olleet kykeneviä pitämään itsellään asuntoa. (Hynynen 2005, 90 -112; Tainio 2009, 28.) Nykyään käytetään pitkäaikaisasunnottoman käsitettä, jolla viitataan asunnottomuuden kroonistumiseen tai toistuvuuteen (Pitkänen & Kaakinen 2004, 43). Asumisen rahoitus – ja kehittämiskeskus (ARA) on määritellyt, että pitkäaikaisasunnottomon on henkilö, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana (ARA, 2021).

Kävin tutustumassa vuonna 2018 Pariisissa tehtävään asunto ensin -työhön, johon kytkeytyi tiiviisti toipumisorientaatio (*recovery*). Näkemykseni mukaan Suomessa tehtävässä asunnottomuustyössä toipumisorientaation näkökulma on jäänyt vähäiseksi ja halusin liittää sen osaksi omaa tutkimustani. Asunnottomuustyön tutkimusperinteessä valitsin omaksi lähtökohdaksi rakenteelliset lähtökohdat, eli instituution. Tutkimukseni lähtee liikkeelle ilmiöstä, jossa tilapäisen asumispalvelun piirissä olevat asunnottomat henkilöt ovat jääneet palvelujen pitkäaikaiskäyttäjiksi. Erään haastateltavan mukaan asumispoluilla etenemistä voidaan kuvata palveluissa kiertämisenä, tai palveluihin juuttumisena. Tutkimukseni lähtökohtana on siis palvelujen kehittämistarve, joka pitää sisällään niin

asiakaskokemuksen kuin myös sen institutionaaliset määrittelyt, sekä niiden vuorovaikutteisuuden ymmärtämisen. Tutkimustuloksiani voidaan hyödyntää kohteena olevan asumisyksikön toiminnan kehittämisessä ja samalla myös asunnottomien asumispalvelujen kehittämisessä laajemmin. Tutkimustuloksien hyödyntäminen myös kansallisesti on mahdollista asunnottomuustyön kehittämisen näkökulmasta. Uskon, että tutkimukseni kautta, laajempi yksilöllinen ja rakenteellinen ymmärrys asunnottomien kanssa tehtävässä työssä lisääntyy ja asumissosiaalinen työote saa vahvempaa sijaa kunnan sosiaalipalveluissa.

Tutkimuksen metodologia muodostuu etnografisesta tutkimusotteesta ja paikantuu institutionaaliseen etnografiaan. Etnografia tarkoittaa tässä tutkimuksessa aineiston keruun ja käytön tapaa, jossa tutkijana menen kentälle ja osallistun ihmisten päivittäiseen elämään. Aineiston keruun toteutin osallistuvalla havainnoinnilla viiden päivän ajan ja haastatteluilla. Havainnointijakson ajan kirjoitin tutkimuspäiväkirjaa. Haastattelut nauhoitin, litteroin ja videoin. Aineistoon sisältyy myös työntekoa ohjaavia sisällöllisiä ohjeita, työntekijöiden palaverimuistiota sekä asumisyksikön yhteisökokouksiin liittyviä muistioita ja esityslistoja. Aineiston analyysimenetelmänä käytän tiheää kuvausta, jolla tarkoitan kuvausta, jossa tiivistyy yhteisön rakenteet, käytännöt ja toiminnat, joita olen havainnointijaksolla kerännyt (Geertz 2008). Aiemman työkokemukseni perusteella minulla on kokemusta asunnottomuustyöstä niin asiakastyön kuin myös kehittämistyön näkökulmasta. Tutkimuksessa minulla on asunnottomuustyön ammattilaisen ja sosiaalityön opiskelijan positiot. Olen samalla tutkija ja tutkimuskohde tehdessäni etnografista tutkimusta. Näitä positioita tulen myös refleктоimaan tutkimusraportissa.

Tutkimuksen alussa kuvaan tutkimusympäristöä ensin yhteiskunnan ja sen jälkeen tutkimiskohteena olevan asumisyksikön osalta (luku 2). Tutkimuksen teoreettiseksi viitekehyyksi olen valinnut toipumisorientaation ja sen keskeiset käsitteet, jotka liitän osaksi asunnottomuustutkimusta. Tutkimuksen viitekehys ja keskeiset käsitteet ovat kuin silmälasit, joiden kautta tarkastelen aineistoa. (luku 3). Tutkimusprosessi pääluvun alle olen nivonut yhteen koko etnografisen tutkimuksen toteuttamisen tutkimuskysymyksistä, aineiston keruuseen, etiikkaan ja reflektoin tutkijan paikkaa tarinassa (luku 4). Aineiston analyysi koostuu 4 teemasta (luku 5). Viimeisessä luvussa pohdin tutkimuksen tuloksia ja liitän ne osaksi tämän hetkistä yhteiskunnallista keskustelua.

2 TUTKIMUSYMPÄRISTÖN KUVAUS

Tässä luvussa kuvaan tutkimusympäristöä jäsentämällä aluksi sen laajempaa yhteiskunnallista ympäristöä, jonka jälkeen kuvaan asumisyksikköä. Asumisyksikön kuvauksessa käytän etnografista kuvausta, jolloin raportin edetessä lukijan on helpompi ymmärtää tutkittavan toimintaympäristön moninaisuutta ja erilaisia tulkintoja siitä. Asumisyksikkö koostuu lyhytaikaisesta tilapäisasumisesta, jossa on kaksi osasto ja tukiasumisen yksiköstä, johon kuuluu tukiasumisen, palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen.

2.1 Asunnottomuus yhteiskunnallisessa kontekstissa

Suomessa pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan asunnotonta, jolla on asumista olennaisesti vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma, kuten velka-, päihde- tai mielenterveysongelma, ja jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavanomaisten asumisratkaisujen toimimattomuuden ja sopivien tukipalvelujen puuttumisen vuoksi. Asunnottomuus on pitkäaikaista, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai henkilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomuudessa korostuu avun ja hoidon tarve – ajallinen kesto on toissijaista. (Helskyaho ym. 2018; ARA 2021.)

Asunnottomuuden hoitamisen velvoite on julkisella vallalla. Suomen perustuslain (19§) mukaan kansalaisen perusoikeuksiin kuuluu oikeus sosiaaliturvaan:

Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.

Suomalaisella asunnottomuustyön tutkimuksella on pitkät perinteet ja sitä on tarkasteltu yhteiskuntapoliittisena ja rakenteellisena ongelmana kuten Lasse Murto (1978) *Asunnottomien alkoholistien elinolosuhteet ja elämäntapa sekä yhteiskunnan toimenpiteet* - väitöskirjassa. Murto kiinnitti tutkimuksessa huomiota siihen kuinka asunnottomat alkoholistit toimivat jokapäiväisessä elämässään. Murron tavoin, myös minä kerään aineiston asumisyksikön arkipäivää havainnoimalla ja haastatteluin. Murron tutkimus osoitti, että silloiset huoltotoimenpiteet eivät olleet riittävän tehokkaita kompensoimaan alkoholistien alkoholisoitumisprosessin aikana kokemia menetyksiä kuten työ, asunto ja ihmissuhteet. Omassa tutkimuksessa olen kiinnostunut selvittämään miten asumisyksikön (instituution) toimintakulttuuri määrittää ja tulee osaksi asiakkaiden toipumisen kokemuksia. Toipuminen voidaan Nordlingin ja Rissasen (2020;9) mukaan nähdä joko kliinisten tavoitteiden kautta, palveluiden näkökulmasta tai henkilökohtaisen kokemuksen kautta.

Asunnottomuustyön tutkimuksessa yhtymäkohtia omaan tutkimukseeni löytyy myös Jokinen & Juhila (1991) teoksesta *Pohjimmaisesta asuntomarkkinat*¹ jossa pohjimmaisista asuntomarkkinoista luonnehtii leimaavuus, asukkaiden tunnistettavuus, asumispolun kehämäisyys ja toisaalta myös sen pysyvyys. Tutkimus tarkastelee kuntatason viranomaiskäytäntöjä kolmen vuosikymmenen takaa ja edelleen on kiinnostavaa pohtia ylläpitääkö instituutio omilla puhe - ja toimintatavoillaan ihmisten pysymisen asunnottomien asumisyksikössä ja miten tähän voidaan aktiivisesti vaikuttaa. Juhilan (2004) mukaan ammattilaisten tulisi olla tietoisia miten erilaisiin kategorioihin liitetyt määreet voivat sulkea asunnottomia erilaisten mahdollisuuksien ulkopuolelle.

Stigmojen vahvistamiseen on kiinnittänyt huomion myös Mäki (2016,152 ja 154), vaatiessaan työntekijöitä päästämään irti asiakkaan leimoista ja näkemään tämä ihmisenä, jolla on oma erityinen menneisyytensä, nykyisyytensä ja tulevaisuutensa. Asunnottomuuden stigmaan liittyy stereotyyppioita, ennakkoluuloja ja syrjintää, stigman muodostuessa nämä yleistykset saattavat kärjistyä äärimmäisiksi yhteiskunnallisiksi ennakkoluuloiksi, jotka johtavat syrjintään, joka on omiaan heikentämään leimatun henkilön mahdollisuuksia tasa-arvoiseen elämään. (Goffman 1986, 15.) Ilmoniemi (2021,85–88) tarkastelee asunnottomuutta kokeneiden ihmisten yhteiskunnallista asemaa kunnioituksen, arvostuksen ja välittämisen kokemusten kautta ja toteaa, että yhteiskunnalliset käytännöt, instituutiot ja rakenteet näyttävät ongelmallisina, koska ne eivät mahdollista huono-

¹ Pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla tarkoitetaan tässä; tukiasuntoja, asunnottomien yhteismajoituksia, heikkotasoisia (kunnan) vuokra-asuntoja, laitoksia, kiertelemiseen ja ulkona majoittumiseen perustuvaa asunnottomuutta (Jokinen & Juhila 1991).

osaisessa asemassa oleville ihmisille täysiä vastavuoroisia tunnustussuhteita. Tässä tutkimusraportissa tarkastelen kriittisesti instituution rakenteita ja niiden konkretisoitumista asumisyksikön arjen kokemuksina.

Vanhala (2005) on etnografisessa väitöskirjassaan toivonut, että asiakkaiden profiloinnin, tunnistamisen ja luokittelun sijasta tutkimuksen pitäisi kohdistua järjestelmän rakenteisiin ja toimivuuteen mitä järjestelmä itsessään tuottaa asiakkuuteen ja tarkastella millaisia vaikutuksia auttamistyöllä haluamme tavoitella. Karjalaisen (2014, 127) mukaan segmentoinnin, eli luokittelun, käänttöpuolena on se, että vaikeimmiksi arvioidut asiakkaat suljetaan palveluiden ulkopuolelle pahimmallaan sama ihminen voi joutua useiden eri palvelujen ulkopuolelle.

Suomessa asunto ensin- periaatteesta tehtiin kansallinen päätös vuonna 2007. Tätä päätöstä on kuvattu Suomessa sosiaalipoliittiseksi läpimurroksi. Asunto ensin- periaate mursi suomalaisessa sosiaalioikeudessa ja erityisryhmien kohtelussa pitkään jatkuneen kontrollipoliittisen tradition, johon liittyy paternalistinen ajattelutapa; ainoastaan ammattilainen tietää mikä on hyväksi huonossa elämäntilanteessa elävälle ihmiselle. Paternalismi on vallankäyttöä, joka tarvitsee tuekseen aina sanktiorakenteen. Asunto ensin -malli² syntyi portaittaisen kuntoutusmallin³ vaihtoehdoksi. Annettiin asunto ilman raittiuslupauksia. (Voutilainen 2018,177–178.) Pohjoismaisten kriittisten näkemysten mukaan portaittainen palvelujärjestelmä ylläpitää pitkäaikaisasunnottomuutta (Jokinen & Juhila 1991; Knutagård 2009; Granfelt 2014, 265; Törmä 2013, 81; Tsemberis ym.2004; Pleace 2011). Asunto ensin -mallia ei ole kuitenkaan Suomessa keksitty vaan se pohjautuu Sam Tsemberiksen vuonna 1992 New Yorkin kaduilla majailevien mielenterveysongelmaisten asunnottomien auttamiseksi kehitettyyn malliin nimeltä *Pathways to Housing* -malliin, joka on kansainvälisessä tutkimuksessa ja asunnottomuustyössä tunnettu tällä hetkellä Housing First (HF)- mallina (Tsemberis 2010.) Raitakari ja Juhila (2015, 172–174) ovat kirjallisuuskatsauksessaan arvioineet Asunto ensin -

² Asunto ensin- malli tarkoittaa yksinkertaistetusti sitä, että sosiaalisista ja terveys ongelmista kärsivä pitkäaikaisasunnoton henkilö saa asunnon, vaikka ei sitoutuisi henkilökohtaisen ongelmansa hoitoon esimerkiksi päihdekuntoutumiseen. Toimintamalli pohjautuu ajatukseen, että asunto on kaikille kuuluva perusoikeus ja toipuminen voi alkaa omasta asunnosta käsin. Asunto ensin - malliin ei kuulu pelkästään asunto, vaan siihen liittyy olennaisesti myös tuki. (Busch-Geertsema 2010, 73–75; Tsemberis 2010.)

³ Portaikkomallissa perusajatuksena on luoda toipumista tukevia asumispalvelujen jatkumo, jossa asiakas etenee portaittain kriisiasumisesta asumisyksiköihin, tuettuun asumiseen ja itsenäiseen asumiseen. Mielenterveyden -ja päihdeettömyyden tukeminen on ensisijaista ja asunnottomuuden ratkaiseminen on toissijaista. (Raitakari & Günther 2015, 68.)

tutkimusta vuosilta 2011–2015 ja todettiin, että Asunto ensin -mallin hyödyistä vallitsee yllättävä yksimielisyys, samalla he haastavat tutkimusta analyttiseen ja kriittiseen tarkasteluun Asunto ensin -mallin käytäntöjen ja tutkimuksen kehittämiseksi. Tämän lisäksi Raitakari (2019) muistuttaa tutkijoita eettisestä ja moraalista velvoitteesta olla tietoinen siitä, miten he valitsevat ja käyttävät asunnottomuuteen liitettäviä metaforia, tarvitaan enemmän tutkimusta metaforista, joita asunnottomat ihmiset käyttävät itsestään.

Suomessa asunnottomuutta on lähdetty 2000-luvulla ratkaisemaan ohjelmatyön keinoin, toteuttamalla kolme mittavaa asunnottomuusohjelmaa (PAAVO I; PAAVO II ja AUNE -hanke) Ensimmäinen Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishanke (PAAVO I) toteutettiin vuosina 2008–2011, asunto tunnustettiin inhimillisenä perusoikeutena, eikä asunnon saamisen edellytyksenä ollut esimerkiksi päihteidenkäytöstä luopuminen, pyrittiin myös luopumaan asuntolatyypisistä asumisesta, jonka oli jo aiemmin todettu ylläpitämä tilapäistä asunnottomuuskuiltoa. (Kaakinen 2012, 24.) Ohjelmakauden aikana pitkäaikaisasunnottomuuden arvioitiin vähentyneen 28 prosenttia. (Karppinen & Fredriksson 2016, 5.)

PAAVO II -ohjelmakaudella lisättiin tukiasumiseen tarkoitettujen asuntojen määrää ja asuntoloiden käytöstä luovuttiin lopullisesti, yli 3000 ja yli 300 asumisen tukihenkilöä osoitettiin ohjelmakaupunkien asunnottomuustyöhön. (Karppinen & Fredriksson 2016.) Pitkäaikaisasunnottomuus väheni 35 prosenttia, tästä huolimatta asunnottomaksi ajautui jatkuvasti uusia ihmisiä ja siilomaisen palvelujärjestelmä katsottiin pahimmillaan aiheuttavan asunnottomuuden uusiutumisen ja hidastavan asumisen siirtymiä kohti itsenäisempään asumista ja kohti työelämää. Asunnottomuustyön painopistettä oli tarve siirtää ennaltaehkäisyyn. (Karppinen 2018, 2–3; Pleace ym. 2015,19; Pitkänen ym. 2019, 4.)

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmassa (AUNE 2016–2019) ennaltaehkäisytyö liitettiin osaksi syrjäytymisen torjunnan kokonaisuutta Asunto ensin -periaatteen pohjalta. Ohjelma toteutettiin valtion, kaupunkien, järjestöjen ja palveluntuottajien yhteistyönä. Asunto-, sosiaali- ja terveyspalvelujen lisäksi yhteistyöverkostoihin kuului toimijoita mm. työvoimahallinnosta, talous- ja velkaneuvonnasta, maahanmuuttotyöstä, rikosseuraamusalalta, poliisi- ja pelastustoimesta sekä oppilaitoksista. (Pitkänen ym. 2019, 6.)

Toimenpideohjelmien arvioinnin yhteydessä huomattiin, että asunnottomuusilmiö on muuttunut ohjelmien aikana niin, että asunnottomuusriski koskee aiempaa laajempia ihmisryhmiä ja liittyy yhä

enemmän taloudellisiin ongelmiin, ylivelkaantumiseen. Kunnissa tulisi lisätä asunnottomien ja asunnottomuusriskissä olevien neuvontaa peruspalveluissa. Asunto ensin -periaatteen jatkokehittäminen erityisesti sosiaalipalveluissa nähtiin tärkeänä tulevaisuudessa. (Pitkänen ym. 2019, 100,112.)

Asumisyksikkö, jota tutkin, ei ole Asunto ensin -mallin mukainen asumisyksikkö. Asunto ensin -mallia toteutetaan Suomessa neljän keskeisen periaatteen mukaan, joita ovat: itsenäisen asumisen mahdollistaminen; valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet; kuntoutuminen ja voimaantuminen sekä yhteiskuntaan ja yhteisöihin integroituminen ja tietenkin itse Asunto ensin -mallin mukainen rakenne, jossa selkeillä rakenteilla, ohjeistuksilla ja johtamisella luodaan edellytykset suunnitelmalliselle ja tuloksekkaalle toiminnalle. (Asunto ensin -laatusuosituksat 2017.) Pleacen (2016) HF- periaatteet ovat: asuminen on ihmisoikeus; valinnanvapaus palvelun käyttäjälle; asumisen ja tuen erottaminen; toipumisorientaatio; haittojen vähentäminen, aktiivinen sitoutuminen ilman pakottamista; henkilökohtainen suunnittelu ja joustava tuki on saataville niin kauan kuin on tarve.

Asunnottomuustutkimuksen uutena avauksena on Suomessa kehitetty tutkimuspohjainen Muutoslaboratorio kehittämismenetelmä, jolla tuetaan vaativien toimintatapamuutosten osallistavaa suunnittelua ja ylisektoraalista oppimista. Asunnottomuustyön muutoslaboratorio on Tampereen yliopiston tutkijaryhmän toteuttama tutkimuspohjainen työskentely, jolla on toteutettu kolme toisiaan tukevaa Muutoslaboratoriota. Ensimmäinen toteutettiin Helsingissä Sininauha Oy:n asunnottomien asumisyksikössä. Toinen muutoslaboratorio toteutettiin valtakunnallisessa Asunto ensin 2.0 -työryhmässä (Asunto ensin 2.0, 2020) ja kolmas toteutettiin Tampereella, jossa muutoslaboratorio tuotti yhteisen mallin ja toimenpideohjelman asunnottomuuden puolittamiseksi (Askelia asunnottomuuden puolittamiseen 2020.)

2.2 Asumisyksikkö henkilökohtaisen toipumisen paikkana

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) luo tutkittavalle asumisyksikölle sen lainsäädännöllisen kehikon ja oikeutuksen. Sosiaalihuoltolaki 21§ säätelee asumispalvelujen järjestämisestä ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa.

Tässä luvussa häivytän asumisyksikköä koskevat tunnistetiedot, jotta voin turvata yksikön anonymiteetin tutkimuskohteena. Kuvaan yksikön eri osastojen nimet sosiaalihoitolain (1301/2014) asumispalveluja (§21) koskevin termein, kuten ”tilapäinen asuminen”, ”tuki- ja palveluasuminen”. Tilapäinen asuminen toteutuu yksikössä osastoittain, joista päihtyneille tarkoitettua osastoa nimitän ”päihtyneiden osasto” ja osastoa, jossa tulee olla selvinpäin ”päihteettömien osasto”. Käytännössä rajausta ei kuitenkaan ole näin selvärajainen.

Jotta asumisyksikön toimintaa on mahdollista ymmärtää paremmin, luon raportissa katsauksen sen historiaan, tämä on tärkeää, jotta instituution syvemmät lähtökohdat voidaan ymmärtää. Tätä näkökulmaa tukee myös asunnottomuustyön kehittämiseksi sovellettava Muutoslaboratorio - tutkimushanke.

Tämän hetkinen asumisyksikkö rakennettiin vuonna 2011 ja tiloissa aloitti toimintansa järjestöpohjainen palveluntuottaja, joka tuotti päihteetöntä asumispalvelua päihde- ja mielenterveyshaasteista kärsiville kuntalaisille kristilliseltä pohjalta. Samana vuonna rakennukseen siirtyi aiemmin keskustan tuntumassa toiminut ensisuoja, joka toimi tilapäistä asumista tarjoavana palveluna. Muuttoa uusiin tiloihin seurattiin myös median toimesta, koska jo vuosien ajan median välityksellä oli ensisuoja määritelty ”piikkinä päättäjien lihassa”. Työntekijä muistelee, että muutto tapahtui konkreettisesti median silmien alla.

Kunnan Päihde -ja mielenterveyssuunnitelman (2014–2017) mukaisesti mielenterveys -ja päihdeasiakkaiden hoito ja tuki muuttui avohuoltopainoitteiseksi. Suunnitelma konkretisoitui, kun kunta otti asumisyksikön toiminnan kokonaan omaksi toiminnakseen. Tämän lisäksi suljettiin huhtikuussa 2017, 42-paikkainen huoltokoti, joka oli toiminut kuntalaisten päihdeasiakkaiden pitkäaikaisena laitospaikkana asumisyksikkönä. Huoltokoti sijaitsi kaukana kunnan muista palveluista, keskellä luontoa, eri paikkakunnalla. Toiminnasta luovuttiin, koska huoltokodin sijainti, eikä toiminnan luonne tukeneet sen hetkisiä kuntoutumistavoitteita. Rakenteellinen muutos mukaili myös kansallista asunnottomuuden poistamisohjelmaa.

Seuraavassa aineistokatkelmassa työntekijä muistelee lämmöllä entisen huoltokodin toimintaa:

No siihen oli tavallaan jo joutunut varautumaan, että se loppuu, kun ne tilat oli niin vanhanaikaiset vaikka sitten se ympäristö oli asiakkaille mitä ihanteellisin se oli semmoinen kartanomainen ja se luonto siinä oli niille hirveän tärkeä ja se niinkuin oli tarpeeksi kaukana täältä, että ne ei, sieltä ei kukaan lähtenyt sitten keskeyttänyt hoitoa

tai keskeytti sitten suunnitellusti, kun ne tuotiin sieltä sitten tänne. kun se oli niin kaukana. Olihan se niinkuin tosi surullista niitten asiakkaitten takia, kun kaupunki lopetti sitten, kun siellähän oli lähemmäs 50 asiakasta ja se pyöri sitten loppuaikana lähinnä niiden lyhytaikaisten kanssa, että sinne tuli jatkuvasti uusia ja sitten ne lähti ja sitten tuli taas uusia ja ne kyllä hyöty ne asiakkaat siitä. Siellä oli paljon enemmän joka päivälle jotain viriketoimintaa, jotain keskusteluryhmiä ja niillä oli oma AA-ryhmäkin ja sitten siellä oli pihasauna mistä ne tykkäsi hirvesti ja se järvi oli siinä lähellä ja kesällä me pelattiin joka päivä miltein jotain mitä ne halusi, mölkkyä tai petanque tai tämmäsiä, että sitä luontoa hyödynnettiin ja ne asiakkaat nautti siitä, sitten siinä oli semmonen sivurakennus mitä sanottiin ”johtolaksi”, siellä oli biljardia ja telkkaria ja sai keittää kahvia musiikki, siellä ne vietti ja sitten siellä oli myös semmonen pienimuotoinen kuntosali ne vietti siellä paljon aikaa, että yöksi laitettiin sitten kiinni

Työntekijän kuvauksen mukaan huoltokodin idyllinen luonto ja sen luomat kuntoutumismahdollisuudet olivat erityisiä niin kuntoutujan toipumisen kuin työntekijän näkökulmasta. Ympäristön lisäksi muutosta pohdittiin myös erilaisten toimintakulttuurin näkökulmasta. Huoltokoti siirtyi niin työntekijöineen, kuin asiakkaineen uuteen yksikköön maalta kaupunkiympäristöön. Asumisyksikössä alkuperäisellä palveluntuottajalla oli vakiintunut rutiini työskennellessä kristilliseltä pohjalta ja huoltokoti puolestaan toi mukanaan oman toimintakulttuurin. Toinen työntekijä kuvaa haastattelussa nykyisen yksikön muodostumista seuraavalla tavalla:

Toiminta ei oo muuttunut mihinkään järjestötoimijan ajoissa tässä kakkoskerroksessa ja ykköskerroksessa oli toi tehostettu palveluasuminen ja palveluasuminen, mutta toi ensisuojan puoli on ollut koko ajan kaupungin. Se on pysynyt kaupungilla ja nämä on myöskin siirtynyt kaupungille. Mutta tämä on ollut aina päihteetöntä. Tässä on niin kuin kakkoskerroksessa melkein pä samat asiakkaatkin, kun silloin, että täällä on hyvin samanlainen tunnelma, kun aina ennenkin. Että eniten ehkä tuolla ensisuojan puolella on asiakkaat vähän vaihtunut ja tilanteet elänyt. Samat asiakkaat käytävää kuljeskelee mitkä oli vielä pari vuottakin sitten tuossa

Aiemmat erilliset palvelut (ensisuoja, huoltokoti sekä tuki- ja palveluasuminen) korvattiin 32-paikkaisella asumispalveluyksiköllä ja ne sijoitettiin samaan rakennukseen, eri kerroksille.

Tilapäinen asuminen

Tilapäinen asuminen tarjoaa lyhytaikaista, matalankynnyksen asumista asunnottomille kuntalaisille ja sinne voi hakeutua ympäri vuorokauden. Tilapäiseen asumiseen voi tulla päihtyneenä, mutta päihteiden tuonti alueelle ja tiloihin on kuitenkin kielletty. Se koostuu kahdesta eri osastosta, päihtyneiden -ja päihtettömien osastosta. Tilapäinen asuminen on asumisyksikön katutasossa.

Päihteettömien osastolla on päiväsal, joka on molempien osastojen asiakkaiden käytettävissä. Tilapäisessä asumisessa on 22 vuodepaikkaa ja siellä työskentelee 11 työntekijää.

Tilapäisen asumisen ovista sisään kulkiessa oikealle jää päihtyneiden osasto, jossa pitkän käytävän varrella on kahden hengen huoneita, yhteensä seitsemän asiakashuonetta. Kun pääovista lähtee vasemmalle ja kulkee lasiovista, niin edessä näkyy työntekijöiden toimistotila, jota kutsutaan *lasikopiksi*. Toimistoa vastapäätä on päiväsal (kuva 1).

Kuva 1. Päihteettömällä osastolla sijaitseva päiväsal

Siellä on kaksi pöytää, joita ympäröi kankaiset, kauhtuneet nojatuolit, nojatuolien istuinosissa on kankaiset ja kertakäyttöiset istuinsuojat eikä mattoja ole lattialle. Päiväsalin pöydälle on asetettu maljakkoon kuusenhavuja. Maljakkona toimii pikakahvipurkki. Maljakon nähdessäni arvelin niiden olleen tuliaisia *kuusibaarista*⁴. Päiväsalin ikkunassa näkyy terassi, joka toimii tupakkapaikkana. Päiväsalin nurkassa on kapea hyllykkö, jossa on muutamia kirjoja ja pelejä. Päiväsalin seinät ovat valkoiset ja niissä on lukuisi toimintaohjeiksi tarkoitettuja lappuja, jotka on kirjoitettu selkokieliseksi. Päiväsalin vieressä, vasemmalla puolella, on pieni keittiö ja syvennyksessä muutama ruokapöytä ja tuolit ympärillä. Toimiston ohi kävellessä on edessä käytävä, jonka varrella on päihteettömien osasto, käytävän molemmilla puolilla kahden hengen asiakashuoneet. Huoneita on yhteensä seitsemän. Päiväsalista on myös kulku ulos tupakointipaikalle. Lasiovesta (kuva 3), joka vie tupakkapaikalle on seuraavan ohjeistus:

⁴Kuusibaari on vakiintunut käsite niin työntekijöiden kuin henkilökunnan keskuudessa. Kuusibaari sijaitsee lähimetsikössä ja siellä käydään nauttimassa päihteitä, koska asumisyksiköön päihteiden tuominen on kiellettyä

Kuva 2: Kulkuovi terassille

Toimistossa on asiakaskäyttöön oma puhelin, jolla asiakkaat voivat hoitaa virastoasioita. Asiakkaiden käytössä on myös toimiston viereisessä huoneessa tietokone, jota voi käyttää esimerkiksi asunnon hakuun ja viranomaisasiointiin. Asumisyksikössä on myös sosiaalityöntekijä. Lääkehoito toteutuu henkilökunnan jakamana, asiakkaat tuovat tilapäiseen asumiseen tullessaan omat lääkkeet mukanaan. Lääkäri käy asumisyksikössä pääsääntöisesti kerran viikossa.

Asiakkailla ei ole huoneisiin omia avaimia ja asiakkaan on pyydettävä työntekijää avaamaan ovi aina huoneeseen mennessään. Perehdytysmateriaalista ilmenee, että asumisyksikössä on omaohjaajamalli käytössä. Omaohjaaja käy tukikeskusteluja ja väliarviointeja myös kolmannen kerroksen asukkaille. Asumisyksikön kolmannessa kerroksessa on siis vuokrasopimusperustaista tukisumista, eikä siellä ole erikseen henkilökuntaa. Tilapäisen asumisen työntekijät vastaavat kuitenkin tukiasumiskerroksen valvonnasta ja asiakkaiden tukemisesta.

Tilapäisasumisessa on tarjolla maksuton aamupala ja iltapala. Lounas ja päivällinen ovat maksullisia, jokaisessa huoneessa on suihku ja wc, huoneet ovat kahden hengen huoneita. Yksikössä on mahdollisuus pestä pyykkiä. Yksikön asiakkaiden asuminen perustuu sosiaalihuoltolakiin, joten heillä ei ole vuokrasopimusta.

Seuraavassa kuvaan asumispäivystyksen osastoja perustehtävän määrittelyn mukaan. Alla olevaan taulukkoon olen koonnut päihtyneiden osaston ja päihteettömän osaston perustehtävät. Kuvaukset osastojen perustehtävistä löytyi perehdytyskansiosta 10.2.2020.

Taulukko 1. Päihtyneiden -ja päihteettömien osaston perustehtävä

Päihtyneiden osasto	Päihteettömien osasto
Lyhytaikainen majoitus	Lyhytaikainen päihteetön majoitus
Huolehditaan perustarpeista; ruoka, vaatehuolto, hygienia	Huolehditaan perustarpeista; ruoka, vaatehuolto, hygienia
Kartoitetaan ongelmia ja annetaan yksilöllistä ohjausta muihin palveluihin	Antaa asiakkaalle aikaa miettiä omaa tilannettaan
Huolehditaan asiakkaan turvallisuudesta	Tukee omatoimisuutta, ehkäisee laitostumista
Pyritään katkaisemaan päihdekierre	Tarjoaa tukea, ohjausta ja neuvontaa
Turvataan elämänlaatu, kohdellaan päihtyneitä ihmisarvioisesti	Päihteettömyyden tuki
Auki 24 tuntia vuorokaudessa	

Järjestyssäännöissä osastojen välillä on eroavaisuuksia (Liite 1.) Keskeisimmät eroavaisuudet ovat osastojen välillä ovat seuraavia: Päihteettömien osastolla on päihteettömyysvaatimus ja mikäli on yli vuorokauden poissa ilmoittamatta, niin paikka voidaan antaa toiselle henkilölle. Päihtyneiden osastolla saa olla päihtynyt, mutta yksikön tiloissa ei saa säilyttää päihteitä. Mikäli asiakas tulee paikalle päihtyneiden osastolle klo 24 mennessä, niin paikka voidaan antaa seuraavalle yösjän tarpeessa olevalle henkilölle. Vierailut muille osastoille on kielletty. Järjestyssääntöjen mukaan uhkaavalla ja väkivaltaisesti käyttäytyvällä asiakkaalle ei ole oikeutta yksikön palveluihin. Yhteisten tilojen käyttö on kielletty hiljaisuusaikana, joka on 24–06 välillä. Järjestyssäännöissä molempia osastojen koskee myös, se että hygieniasta on huolehdittava tai yleisissä tiloissa ei voi olla.

Tukiasuminen

Asumisyksikössä on tilapäisen asumisen lisäksi tukiasumisenyksikkö, joka muodostuu kolmannen kerroksen tukiasumisesta, toisen kerroksen palveluasumisesta ja katutasen (rakennuksen toisella puolella) tehostetusta palveluasumisesta. Asuminen tukiasumisyksikössä perustuu vuokrasopimussuhteeseen ja on siis sidoksissa huoneenvuokralakiin.

Tukiasumisessa on 16 vuodepaikkaa, ja tuen sinne tarjoaa tilapäisen asumisen henkilökunta. Tukiasuminen on päihteetöntä asumista ja mahdollinen päihderetkahdus, eli palaaminen päihteidenkäyttöön päihteettömän jakson jälkeen, johtaa siihen, että asukas ohjataan päihtyneiden

osastolle selviämään Tukiasumisen yksikön asukkaat käyvät syömässä samassa tilassa tilapäisen asumisen osastojen asiakkaiden kanssa. Ruokailu tapahtuu porrastetusti, jolloin päihtyneet ja päihteettömät asiakkaat syövät eri aikaan. Osastojen väliset erilaiset toimintatavat ja käytännöt tulivat havainnointijakson aikana ilmi niin asiakkaiden kuin työntekijöiden kertomana.

Perehdytysmateriaalin mukaan tuetun asumisen perustehtävä on toimia itsenäisenä, päihteettömänä asumismuotona; opettaa itsenäiseen elämään ja omista asioista huolehtimiseen; valmentaa tavalliseen vuokra-asuntoon siirtymiseen; tukea asiakkaan henkilökohtaisia suunnitelmia ja tavoitteita; ehkäistä laitostumista; etsitään keinoja päihteettömyyden ylläpitämiseen ja elämänhallintaan.

Tukiasuminen tavoitteena on asukkaan kuntouttaminen joko omaan kotiin, tai tuettuun asumiseen jossain muussa palvelussa. Tukiasumisessa asuvat ovat asukkaita ja heille tehdään kuntoutus/asumissuunnitelma, jota seurataan omaohjaajan ja moniammatillisen tiimin kanssa. Tukiasumisyksikköön kuuluu myös intervallipaikka ”Viisikko”. Intervallipaikka on tarkoitettu lyhytaikaiseen suunnitelmalliseen kuntoutukseen.

Palveluasuminen sijaitsee toisessa kerroksessa ja siellä on 16 vuodepaikkaa ja 5 työntekijää. Palveluasumisen tarkoitus on kuntouttaa siellä asuvat henkilöt asumispoluilla eteenpäin, aineistosta kuitenkin on nostettavissa esille ristiriita siitä, että asukkaiden poluttaminen palveluasumisesta eteenpäin ei monenkaan kohdalla ole realistista, heidän terveys ja toimintakyky huomioiden. Palveluasumisen työtehtäviä kuvaa seuraava aineistokatkkelma työntekijän haastattelusta:

Palveluasumisessa pyritään tukemaan ihmisten arkipäiväistä elämää eli mitä se nyt sitten sisältää avustamista kaikessa mahdollisessa mitä päivän runkoon kuuluu se voi olla avustamista ruokailuissa, avustamista kodinhoidossa, pukemisessa etuusasioiden tekemisessä esimerkiksi kelan hakemukset, saattokeikkoja terveyskeskuksiin, sairaaloihin, psyykkistä tukea, ihan vaan keskustelua, monenlaista.

Tehostettu palveluasuminen eroaa palveluasumisesta siinä, että tehostetussa palveluasumisessa palveluja järjestetään ympärivuorokauden. Tehostetussa palveluasumisessa 16 vuodepaikkaa, joista neljä paikkaa on viisikon käytössä. Tehostetussa palveluasumisessa työskentelee 9 työntekijää. Erään haastateltavan arvion mukaan tällä hetkellä palveluasumisessa asuvat henkilöt, eivät pärjäisi, jos tehostetun palveluasumisen työntekijät eivät olisi tarpeen mukaan (yöaikaan) myös palveluasumisessa asuvien tukena. Haastateltava kuvaa yöllistä tuen tarvetta palveluasumisessa myös

siten, että asiakkaat usein myös hakeutuvat yöaikaan alakertaa, jossa sijaitsee tehostettu palveluasumisen osasto ja työntekijät.

3 TOIPUMISORIENTAATIO TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ

Tässä luvussa kuvaan tutkimuksen kannalta valitsemani teoreettisen viitekehyksen toipumisorientaation ja siihen liittyvät keskeiset käsitteet. Pysin myös reflektoimaan aiempaa asunnottomuustutkimusta toipumisorientaation kautta suhteessa omaan tutkimusasetelmaani. Tässä luvussa esitetyt teoreettiset ja käsitteelliset paikannukset toimivat myös eräänlaisina silmälaseina, jonka kautta tarkastelen aineistoa analyysivaiheessa.

3.1 Toipumisorientaatio

Toipumisen käsite voidaan jäljittää vuoteen 1830, jolloin Englannin pääministerin poika John Percival kirjoitti henkilökohtaisesta toipumisestaan, jonka hän koki saavuttaneensa ” hoidostaan huolimatta”. Hänen merkittävimmät kokemukset kuvataan *Perceval's Experience* (1840) -kirjassa (Raivio & Raivio 2020,23.) Vuonna 1988 psykologi ja mielenterveyspotilaaksi tunnustautunut Patricia Deegan teki omien kokemustensa perusteella olennaisen eron kuntoutuksen ja toipumisen välillä (Nordling 2018).

Toipumisorientaation juuret ovat recovery-ajattelussa, joka on saanut alkunsa 1970-luvulla Pohjois-Amerikassa. Toipumisen käsitteen kehitys 60- ja 70-luvulla alkoi Yhdysvalloissa vaikuttaneen yhteiskunnallisen kansalaisliikkeen seurauksena, jossa vaadittiin psyykkisistä sairauksista kärsivien siron ja syrjäytymisen tunnistamista yhteiskunnassa. Yhteiskunnallisen kritiikin aalto kohdistui pakkohoitoa ja mielenterveyspotilaiden kansalaisoikeuksia kohtaan. Samaan aikaan myös antipsykiatrinen liike kritisoi mielisairaaloiden olosuhteita ja hoitosuhteissa käytettävää valtaa. (Nordling 2018.) Päihde -ja mielenterveysongelmista kärsivien ihmisten tarpeita alettiin näkemään

nyt monitasoisemmin ja palvelujen kehitettiin uusilla tavoilla vastaamaan näihin tarpeisiin, eikä ainoastaan hoitamaan sairauden oireita (Anthony 1993, 1; Raivio & Raivio 2020 23–24). Tämä ajattelutavan muutos loi pohjan 1990-luvun toipumisorientaation kehittymiselle. Toipumisorientaation viitekehyksen mukainen toipumisen käsite lähti leviämään vasta 1990-luvulla ja vuonna 1993 William A. Anthony esitti, että tulevaisuudessa kaikki mielenterveyspalvelut tulisi tuottaa toipumisen näkökulmasta (Anthony 1993, 1).

1990-luvulla toipumisen käsitteeseen tarttui nopeasti myös Uusi-Seelanti ja sen jälkeen vähitellen useissa muissakin maissa, kuten Australiassa, Isossa-Britanniassa ja Tanskassa, toipumisen viitekehyksestä on tullut tärkeä osa maiden mielenterveysstrategiaa (Raivio & Raivio 2020, 24; Waldemar ym. 2016, 596). Suomessa toipumisorientaatio on kuulunut mielenterveysstrategiaan 2010-luvulta lähtien, jolloin siitä tuli osa kansallista mielenterveys- ja päihdesuunnitelman ohjelmaa, jonka tarkoituksena oli uudistaa mielenterveystyötä Suomessa. Toipumisorientaatio yleistyi Suomessa vasta kokonaisuudessaan vuonna 2018, jolloin sosiaali- ja terveysministeriön Kestävää kasvua ja työtä -rakennerahasto alkoi rahoittaa valtakunnallista kehittämis- ja tutkimushanketta toipumisorientaatiosta. (Raivio & Raivio 2020, 25–26.) Vuonna 2017 Suomeen perustettiin yhdistys Toipumisorientaatio ry, jonka toiminnan tavoitteena on lisätä tietoisuutta toipumisorientaatiosta (Nordling 2018).

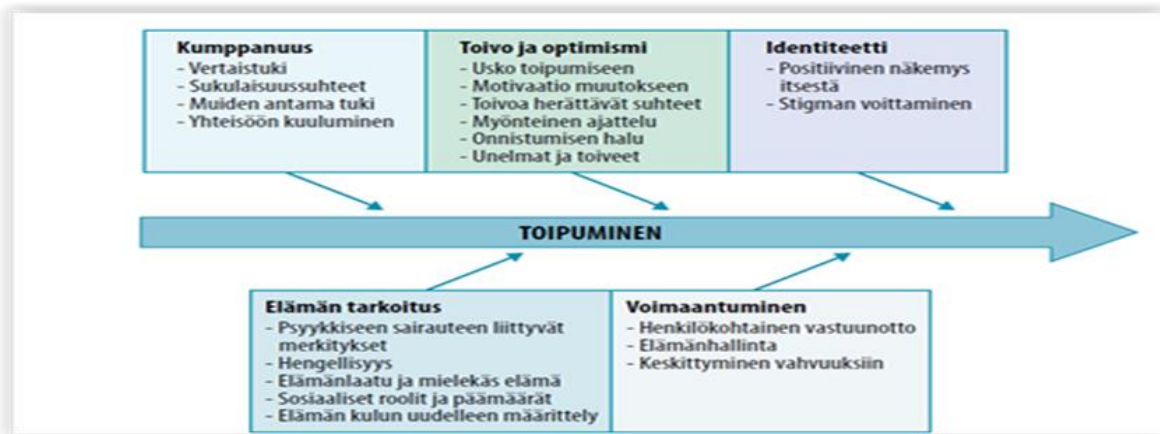
Toipumista voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta: kliininen toipuminen, toipuminen palveluiden ja organisaatioiden näkökulmasta sekä henkilökohtainen toipuminen. Kliinisen toipumisen päämääränä on parantaa tai vakiinnuttaa asiakkaan psyykkistä tilaa lääkkeiden sekä riskienhallintamenetelmien avulla. Kliinisessä toipumisessa keskitytään asiakkaan oireiden lievittämiseen, todellisuudentajun vahvistumiseen, takaiskujen välttämiseen sekä arjessa selviytymisen taitoihin. (Le Boutillier ym. 2015, 5.) Asumisyksikön näkökulmasta kliininen toipuminen voisi tarkoittaa esimerkiksi päihdeongelman tavoitteellista voittamista, eli täysraittiutta.

Toipuminen palveluiden ja organisaation näkökulmasta tarkoittaa toipumisen määrittelyä hallinnollisten ja taloudellisten päämäärien kautta. Palvelu- ja organisaatio-orientoitunutta toipumista pidetään keinona vähentää kustannuksia ja tämän mittareina toimivat palveluista pois siirtyminen sekä palveluiden saatavuus. (Le Boutillier ym. 2015, 6.) Asumisyksikön näkökulmasta toipuminen voisi tarkoittaa raittiuteen sitoutumisen jälkeen tilapäisestä asumisesta tukiasumiseen siirtymistä ja tukiasumisjakson jälkeen muuttoa omaan kotiin.

Kolmantena toipumisen näkökulmana on henkilökohtainen toipuminen, joka edustaa toipumisorientaation viitekehyksen mukaista toipumista (Nordling 2018). Le Boutillier ym. (2015, 6) mukaan henkilökohtaisessa toipumisessa ihminen nähdään holistisesti ja toipumisessa korostuvat individualistisuus, osallisuus ja kumppanuus. Anthony A. Williams (1993, 4) kuvailee toipumista syvänä ja ainutlaatuisena henkilökohtaisena prosessina, jossa ihmisen asenteet, arvot, tunteet, tavoitteet, taidot ja roolit muuttuvat. Anthonyn (1993, 4) mukaan henkilökohtaisen toipumisen prosessissa ihmisen on mahdollista elää tyydytystä tuovaa, toiveikasta ja osallistavaa elämää sairauden tuomista rajoitteista huolimatta. Toipumisorientaatiossa toipumisen prosessi nähdään laajalaisemmin kuin kliinisessä toipumisessa. Toipumisorientaatiossa korostetaan ihmisen omaa käsitystä mielekkästä elämästä sekä ihmisen aktiivista osallisuutta ja vastuuta omasta toipumisesta. Toipuminen on aina yksilöllinen ja uniikki prosessi, eikä se etene lineaarisesti tai ilman takaiskuja ja taantumisia. (Nordling 2018.) Toipuminen ei ole parantumista ja toipuminen voi tapahtua ilman ammattiapua, osallisuus ja yhteisön liittymisellä on keskeinen asema toipumisorientaatiossa (Leamy ym.,2011; Wahlbeck ym.,2018, 11). Toipumisessa korostuu henkilön elämäkokemukset ja kokemukset, joiden avulla hän on pystynyt selviytymään psyykkisen sairauden mukanaan tuomista ongelmista. Toipuminen ei tarkoita paluuta entiseen, vaan henkilön omaa kehitys – ja kasvuprosessia. Henkilökohtaisen toipumisen aikana toimijuuden kokemus vahvistuu, omat vahvuudet ja heikkoudet hahmotetaan paremmin, omia taitoja ja piirteitä hyödynnetään paremmin ja kokemus toipumisen lähteenä olemisesta vahvistuu. (Nordling 2018; Onken ym. 2007; Korkeila 2017; Shepherd ym.2018.)

Nordlingin (2018,83) mukaan toipumisorientaatio on viitekehys, jossa painottuvat voimavarat, osallisuus, toivo, merkityksellisyys ja positiivinen mielenterveys. Henkilökohtainen toipumisprosessi johtaa toiveikkaaseen elämään psyykkisen sairauden ja /tai päihdeongelmien aiheuttamista rajoituksista huolimatta. Nordling (2018) kuvaa toipumista prosessinomaisena seuraavan kaavion mukaan. Jokaiseen prosessiin sisältyy elementtejä, joihin vaikuttamalla voidaan edistää toipumista. Nämä prosessit eivät kuitenkaan ole lineaarisia, vaan niihin liittyy sekä eteenpäin menon että taantumisen vaihteita. Muutoksia voi tapahtua harppauksin tai vähitellen.

Kaavio 1. Viisi prosessia, joihin vaikuttamalla henkilökohtaista toipumista voidaan edistää (Nordling 2018)

Onken ja kumppanit (2007: 10–12, 15–16) nimeää toipumisen elementeiksi *toivon, itsemääräämisoikeuden, toimijuuden, tarkoituksellisuuden ja uskon omiin kykyihin*. Toipuminen on kokemusten uudelleen kirjoittamista. Tämä vahvistaa kuntoutujan käsitystä itsestä henkilönä, jolla mielenterveyden häiriö on vain yksi osa persoonaa, ja helpottaa positiivisten sosiaalisten roolien omaksumista. Alpola ja Oke (2016,16) hoitotyön opinnäytteen käsiteanalyysissä on tunnistettu recovery- käsitteen ominaispiirteiksi *toiveikkaus, voimavarakeskeisyys, kokemuksellisuus, vuorovaikutuksellisuus, inhimillisyys, yksilöllisyys, monipuolisuus, jaksottaisuus*

3.2 Toipumisorientaatio asunnottomuustyössä

Aiemmassa aluvussa esittelin toipumista eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa keskityn henkilökohtaiseen toipumiseen näkökulmaan, toki tarkastelen sitä sidoksissa palveluiden ja organisaation toipumisen näkökulmaan (ks. sivut 20–21) Olen esittänyt tutkimusaineistolle kysymyksen: Miten yksikön toimintakulttuuri määrittää ja tulee osaksi asiakkaiden henkilökohtaisia toipumisen kokemuksia? Luvussa 3.1 kuvaan toipumisorientaatioon liittyviä määritelmiä ja keskeisiä käsitteitä lähinnä mielenterveyteen liittyvien tutkimusten näkökulmasta. Toipumisorientaation liittäminen asumiseen linkittää toipumiseen mukaan ympäristön niin paikan kuin tilan näkökulmasta. Asumisyksikössä ei ole sitouduttu toipumisorientaatioon ja tarkoitukseni on siis katsoa aineistoa toipumisorientaation silmälasien kautta.

Toipumisorientaatiota ollaan tutkittu lähinnä kansainvälisessä tutkimuksessa asunnottomuustyössä ja se on liitetty keskeiseksi elementiksi Asunto ensin -mallin toteuttamisessa. Kirst (ym. 2014) mukaan Housing First – mallin interventioihin tulee ehdottomasti sisällyttää toivoa lisääviä elementtejä. Zerger (ym. 2016) tutki tekijöitä, jotka vaikuttavat asumisen järjestymisen viivästyksiin ja siirtymiin Toronton Asunto ensin -ohjelmassa. Keskeisinä tuloksina tutkimuksessa nostettiin esiin työntekijöiden ja asiakkaiden välinen yhteistyö ja vuorovaikutus sekä asiakkaiden preferenssit ja ambivalenssi; asiakkaan valinnanvapauden kunnioittaminen asumisen järjestymisessä. Näiden lisäksi Raitakari ja Günther (2015,77) lisäävät kodin ja turvallisuuden tunteen sekä pysyvyyden ja toisten ihmisten tuen, vertaillen mielensterveysasiakkaan asemaa portaikkomallin ja Asunto ensin -mallin asumispoluilla. Juhila, Jolanki ja Vilkkö tiivistävät yksilön ja instituution vuorovaikutusta Juhila ja Kröger (2016) toimittamassa *Siirtymät ja valinnat asumispoluissa* - teoksessa seuraavasti:

Valinnat ja päätökset asumispolkujen siirtymissä syntyvät yksilöllisen toimijuuden ja sitä raamittavien rakenteiden ja diskurssien vuorovaikutuksessa sekä vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa. (Mt.,21.)

Rhenter (ym., 2018) tunnisti tutkimuksessaan neljä toipumisen teemaa; turvallisen tilan löytäminen itsereflektiolle, kuherruskuukausivaihe, sosiaalisten siteiden tärkeys ja vertaisuuteen perustuvan toivon ja tuen merkitys. Näiden lisäksi tunnistettiin kolme haastetta, joiden katson liittyvän myös omaan tutkimukseeni: tasapainon löytyminen tuen ja kontrollin välillä, epätoivotun kierteen katkaiseminen ja monimutkainen toipumisen prosessi. Asunnottoman valinta kahden huonon vaihtoehdon välillä, voi tarkoittaa asunnottoman päätöstä jäädä katuasunnottomaksi, koska asuntolat koetaan turvattomiksi vaihtoehdoiksi (Raitakari & Günther 2015, 66; Parcell & Parcell (2012, 425 ja 428; Mäki 2016).

Viimeaikainen tutkimus mielensterveyspalveluissa on osoittanut tarpeen siirtyä entistä yhteistyökykyisempään kumppanuuteen palvelun käyttäjien kanssa sekä kehittää palveluita entistä enemmän palvelun käyttäjän tarpeisiin (Larsen ym. 2018). Kansainvälisen tutkimuksen perusteella toipumisorientaatiomallin käyttöönotto monipuolistaa kuntoutusta, täydentää teoreettista tietoa kokemustiedolla, parantaa ammattilaisten ammattitaito sekä vähentää pakon käyttöä ja mielensterveyshäiriöihin liittyvää stigmaa (Meadows ym. 2019). Asumispalveluiden laatuun tulee kiinnittää huomiota yhä enemmän, jottei korvata pitkäaikaista laitoshoidoa toisella (Karlsson ym. 2010; Hyväri ym. 2011; Stengård ym. 2011).

Toipumisorientaation näkökulmasta, toipumista edistävien elementtien tulisi näkyä asumisyksikön arjessa turhan institutionaalisen vallan riisumisena, jaettuna asiantuntijuutena ja palvelulupauksena siitä, että asiat voivat muuttua ja muuttuvat parempaan päin. Instituution tulisi arjessa tunnistaa ja tunnustaa palvelunkäyttäjän yksilöllisyys ja samalla tavoitella tinkimättömästi yhteisöllisyyttä, koska yhteisöllisyys osallisuuden ja aktiivisen vaikuttamisen kautta edistää tutkimuksen mukaan henkilökohtaista toipumisprosessia. Henkilökohtaista toipumista ei ensi sijassa indikoi myönteiset siirtymät asumispolulla vaan ennemminkin toivon löytäminen ja säilyttäminen, elämän merkityksellisyys, positiivisen identiteetin löytäminen ja aktiivinen osallistuminen, pärjääminen ja kokemus tasa-arvosta. Toipuminen on yksilöllinen, epälineaarisesti etenevä prosessi.

4 TUTKIMUKSEN KULKU JA INSTITUTIONAALINEN ETNOGRAFIA

Tutkimuksen kulku ja institutionaalinen etnografialuku koostuu 6 alaluvusta, joka muodostaa vaihe vaiheelta kuvauksen tehdystä tutkimuksesta, tutkimuskysymyksen muodostumisesta, tutkimuksen aineiston keräämisestä ja analyysistä. Syvennyn myös institutionaalisen etnografiaan, josta muodostuu tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta merkittävä aineiston keruun ja analyysin toteutustapa. Pysähdyn myös pohtimaan eettisestä näkökulmasta tutkimusta hyödyntäen normatiivisen etiikan lisäksi suhteellisen etiikan näkökantoja. Etnografisessa tutkimuksessa tärkeänä elementtinä on kuvata kentälle menoa, josta olen kirjoittanut yhden alaluvun.

4.1 Tutkimuskysymys

Tässä etnografisessa tutkimuksessa tarkastelen asunnottomien asumisyksikön arkea asukkaiden ja työntekijöiden näkökulmasta. Paneudun asiakkaiden toipumisen kokemuksiin ja tarkastelen niiden yhteyttä yksikön toimintakulttuuriin. Tarkoitukseni on siis eritellä asiakkaiden kokemuksia instituutiossa sekä instituution käytäntöjä osana toipumisen kokemuksia.

Tutkimusaineistolle esittämäni tutkimuskysymys: *Miten yksikön toimintakulttuuri määrittää ja tulee osaksi asiakkaiden toipumisen kokemuksia?*

Haluan tunnistaa paremmin prosesseja (toipumisen näkökulmasta), joilla asunnottomuutta kokeneilla henkilöillä on mahdollisuus integroitua takaisin yhteiskuntaan sen täysivaltaisina jäseninä, jotta aiempien menetyksien kompensointi on mahdollista eli toisin sanoen henkilökohtainen toipumisen mahdollistuu. Tutkimuskysymykseen vastaaminen auttaa niin asiakkaita kuin työntekijöitä ymmärtää kokemusten taustalla olevia usein näkymättömiä institutionaalisia tekijöitä.

4.2 Institutionaalinen etnografia tutkimuksessa

Etnografia tarkoittaa tässä tutkimuksessa aineiston keruun ja käytön tapaa, jossa tutkijana menen asumisyksikköön ja sen luonnollisiin olosuhteisiin sekä osallistun ihmisten päivittäiseen elämään. Tässä tutkimuksessa paneudun jokapäiväisen elämän käytäntöihin ja yritän löytää mieltä arkisiin ilmiöihin ja asumisyksikön toimintakulttuuriin. Etnografian ytimessä ovat avoin havainnointi ja tilanteiden kuvaileminen. Etnografia voi sisältää havainnoinnin ohella haastatteluja, dokumenttien tarkastelua sekä luonnollisesti esiintyvän kielen diskurssianalyysia. (Brewer 2000, 11,27; Davies 2008, 4–5; Floersch ym. 2009, 153–154; Lappalainen 2007, 10.)

Riitta Laakson (2009, 61) tavoin etnografina ymmärrän, että tuottamani tieto on subjektiivista tietoa, joka rakentuu tutkijan ja tutkittavien välisessä vuorovaikutuksessa, johon minä tutkijana vaikutan. Ymmärrän myös, että etnografiaan sisältyy tunteet, tunnelmat ja eri aistien saama informaatio, joita reflektoin havainnointijakson ajalta tutkimuspäiväkirjaan. Kiinnostukseni on ennen kaikkea sitä, millä tavalla läsnä olevat toimijat aktiivisesti tuottavat ympäristönsä sosiaalisen todellisuuden. (Juhila 2004, 75–76.) Kyseessä on rutiinomaisen, jokapäiväiseen elämään keskittyvän toimintakulttuurin tutkiminen, joka sisältä ihmisten opitun ja jaetun käyttäytymisen, uskomukset sekä tavat ja käytännöt. Etnografinen tutkimus onkin holistinen kuvaus ihmisistä ja heidän tavoistaan elää. (Agrosino 2007, 15–17.)

Etnografisessa kenttätöössä tarkastelen toipumisen mahdollistamisen näkökulmaa, kuinka kentän sosiaalinen todellisuus tuotetaan ja kuinka todellisuutta ylläpidetään. Tutkimus kohdistuu ihmisiin ennen kaikkea kollektiiveina, ei niinkään yksilöinä. (Agrosino 2007, 1.) Tällöin tutkimuksen

kohteeksi soveltuu erittäin hyvin asumisyksikkö, toimintakäytäntöineen. Etnografinen kenttätyö on asioiden ja tapahtumien tulkinnallista työtä, joka pohjautuu systemaattiseen dokumentointiin (Gubrium 1988,73: Törrönen 2000, 153). Arkiset toiminnot perustuvat usein siihen, minkälaisia oletuksia meillä on kulloisistakin tilanteista ja käytännöistä. Asetelmia ja käytäntöjä muovataan ja ylläpidetään rutiinien ja sosiaalisten strategioiden kautta. Toimintamme on sidoksissa meitä ympäröivään todellisuuteen, joka muovaa toimintaamme, mutta jota myös kukin yksilö muokkaa omalla toiminnallaan. (Törrönen 2000, 161.) Etnografinen ajatteluni alkoi jo ennen kentälle menoa, koska käytännön työkokemus tarjosi minulle lähtökohdan, jossa tiedän tutkimusympäristöstä jo valmiiksi jotakin.

Instituutio voidaan määrittellä fyysiseksi rakennukseksi, jossa on organisatoriset asetelmat, kuten johtamiseen liittyvät käytännöt, päätöksenteko, turvallisuus, henkilöstö, säännöt, lait ja ohjeet). Instituution olemassaololle on tavanomaista asiantuntija-asiakassuhde, johon kytkeytyy valtaelementti. (Ronch 2004, 64.) Valta määrittää sen mitä instituutiossa pidetään normaalina, totena ja itsestäänselvyytenä (Parton & Byrne 2000, 52). Juhila (2004,75) mukaan institutionaaliset käytännöt pohjautuvat vuorovaikutuksellisuuteen ja vuorovaikutusta ohjaavat ideologiat, jotka sisältävät normeja ja vihjeitä työntekijöille siitä mihin suuntaan ja millä tavalla asiakkaan kertomusta pitäisi ohjailla.

Institutionaalisen etnografian lähtökohtaisina oletuksina on, että sosiaalinen tapahtuminen muodostuu ihmisten yhteistoiminnoista ja että käytännöt ja kokemukset ovat sidottuja laajempiin sosiaalisiin suhteisiin, tai toimintojen ketjuihin. Se lähtee liikkeelle usein kokemuksista, jotka mielletään aloituspaikaksi ja resurssiksi. (Juhila2004,75.) Kun makrotason ilmiöt ja rakenteet ymmärretään ihmisten toimintaa määrittävinä hallinnan suhteina, voi paikallisen avulla tarkastella laajempia sosiaalisia suhteita ja hallinnan mekanismeja. (Smith 2005, 36–37, 49; Smith 2002; DeVault & McCoy 2006, 19–20.) Smith (1993, 329) korostaa ihmisten paikallisen toiminnan ja ylipaikallisten suhteiden välistä vuorovaikutusta. Asumisyksikön asiakkaiden ja instituution työntekijöiden kohtaamiset eivät tapahdu tyhjiössä, vaan niitä säätelevät monet kohtaamisten ulkopuoliset tekijät. Etnografian lähtökohtana on usein jonkin tietyn ihmisryhmän tai yhteisön jokapäiväinen elämä ja heidän kokemuksensa, mutta analyysin kohteena ovat näitä kokemuksia muokkaavat institutionaaliset prosessit (DeVault & McCoy 2006, 20).

Institutionaalinen etnografia on siis kriittinen tapa tehdä tutkimusta, jossa keskitytään ihmisten jokapäiväiseen elämään ja siihen, miten instituutio koordinoi ja järjestee heidän jokapäiväistä

elämäänsä. Tässä tutkimuksessa hallinnan suhteiden käsite auttaa jäljittämään, mitä asumisyksikön arjen kohtaamisten taustalla on ja minkälaiset tekijät niitä ohjaavat. Tapa, jolla ylipaikalliset hallinnan suhteet välittyvät paikalliseen toimintaan, on usein tekstuaalinen: tekstit toimivat hallinnan suhteiden välittäjinä. (Smith 1990; Satka 1995, 194). Tässä tutkimuksessa hallinnan suhteet ovat muun muassa lainsäädännöllisiä normeja, institutionaalisia käytäntöjä sekä ammatillisia toimintamalleja ja ihanteita. Niitä välittävinä teksteinä toimivat esimerkiksi lait, ammattilaisten työtä ohjaavat linjaukset ja ohjeet sekä asiakkaille suunnatut palvelukuvaukset.

Institutionaalinen etnografian lähtökohta on elämisen ja tietämisen paikat, joista Smith käyttää nimitystä ”standpoint”. Yksilöllisten kokemusten ymmärretään olevaan vahvasti sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan ja siinä vallitseviin sosiaalisiin suhteisiin, joista vahvinta muotoa edustavat hallinnansuhteet eli ”ruling relations”. Hallinnan suhteilla institutionaalisessa etnografiassa tarkoitetaan sosiaalisia valtasuhteita, jotka säätelevät ja organisoivat ihmisten jokapäiväistä toimintaa, uskomuksia, arvoja ja sääntöjä. (Smith 2005, 7–10.)

Tutkimuksessani olen kiinnostunut ihmisten jokapäiväisestä toiminnasta ja sitä säätelevistä sosiaalisista suhteista, joita Smith nimittää hallinnansuhteista tilanteissa, joissa yhteiskunnan organisoitumisen muodot säätelevät vahvasti yksilöiden elämää (Smith 2004, 75–79). Hallinnan suhteet asumisyksikössä rakentuvat hallinnollisten ja ammatillisten tekstien ja työohjeiden myötä ja ne aktualisoituvat asumisyksikön toimintakulttuurissa vaikuttaen siten yksittäisten asiakkaiden elämään. Tutkimukseni tarkoituksena on tehdä näkyväksi näitä hallinnan suhteita.

4.3 Tutkimusaineiston muodostuminen ja aineiston analyysin rakentuminen

Tutkimusaineiston keräämiseksi olin laatinut ennakkoon suunnitelman, jonka laatimisessa sain apua Muutoslaboratorio-kehittämistyöryhmältä⁵. Suunnitelman ensimmäiseen vaiheeseen kuului havainnointijakson toteuttaminen asumisyksikössä. Toiseen vaiheeseen kuuluu niin työntekijöiden kuin asiakkaiden yksilöhaastattelut. Alkuperäisen suunnitelman mukaista aineistonkeruuta en

⁵ Muutoslaboratorio-kehittämistyöryhmän tuki tässä tutkimuksessa kohdentui tutkimuksen alkuvaiheen suunnitteluun, tiedonkeruun ja alustavan tietojenkäsittelyn osalta. Sain tämän yhteistyön kautta myös tärkeää näkemystä yksikön aiemman kehityksen vaiheiden merkityksestä tähän hetkeen eli sen kulttuurishistoriallisesta kehityksestä.

pystynyt kuitenkin sellaisenaan toteuttamaan. Maaliskuussa 2020 Covid19 -pandemia rantautui Suomeen ja aiheutti poikkeustilan, jonka takia lopetin aineiston keruun.

Tutkimusaineisto muodostui siis aikajaksolla helmikuu – maaliskuu 2020. Havainnointijaksolla olin ajalla 10.2.2020–15.2.2020, josta 14.2–15.2.2020 olin asumisyksikössä yön. Yksikön havainnointiaikaa ajallisesti minulle kertyi noin 48 tuntia. Havainnointijakson päätyttyä litteroin havaintoni havainnointipäiväkirjaan, tätä aineistoa koostui 20 sivua. Tämän lisäksi nauhoitin yhteisökokouksen 14.2.2020, josta litteroitua tekstiä tuli yhteensä 10 sivua. Yhteisökokoukseen en osallistunut aktiivisesti muuten kuin tarkkailemalla.

Havainnointijakson jälkeen tarkensin vielä haastattelukysymyksiä ja siirryin aineiston keruun toiseen vaiheeseen, työntekijöiden haastatteluihin. Haastattelin yhteensä 5 työntekijää 3.3.2020, 4.3.2020 ja 30.3.2020 päivinä. Haasteluista videoin 3 haastattelua ja kaksi haastattelua nauhoitin. Haastatteluista muodostui yhteensä 53 sivua litteroitua aineistoa. Havainnointijaksolla tallensin kuvaamalla ja kopioimalla työntekijän perehdytykseen liittyviä materiaaleja ja työohjeista yhteensä 40 sivua. Yhteisökokoukset muistiot ja niihin liittyviä asialistoja yhteensä 8 sivua. Työntekijöiden palaverimuistioita ajalla 2017–2020, yhteensä 80 sivua. Aineistonkeruun jälkeen minulla oli analysoitavana 211 sivua kerättyä dataa.

Taulukko 2. Kerätty tutkimusaineisto

	Aikataulu	Metodi	Tallennus	Litteroitua /kopioidua tekstiä	Aika /h
Kenttäjakso	10.2.2020-15.2.2020	Osallistuva havainnointi,	Nauhoitin ajatuksiani +litterointi	30	48
Perehdytysmateriaalit ja työohjeet	10.2.2020-15.2.2020	Valokuvaus, kopiointi	Valokuvaus, kopiointi	40	
Työntekijöiden palaverimuistiot ajalla 2017-2020	10.2.2020-15.2.2020	Kopiointi	kopiointi	80	
Yhteisökokousmuistiot 2019-2020	10.2.2020-15.2.2020	kopiointi	kopiointi	8	
Työntekijä haastattelut	3.4.2020 4.4.2020 30.4.2020	Kyselylomake	Videointi, Audiotallenne +litteroitin	53	3,5
				211 sivua	51,5 h

Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 83 sivua. Litterointi vaiheessa poistin kaikki henkilöiden, paikkojen ja toimijoiden nimet sekä muutin sellaiset yksityiskohtaiset kuvaukset yleisimmiksi, joissa tunnistamisen mahdollisuus oli selvästi suuri. Päädyin käyttämään litteroinnissa työntekijä ”T” ja asiakas ”A”-nimikettä. Tilanteissa, joissa dialogiin osallistui useampi asiakas ja työntekijä, kuten yhteisökokous, erottelin ne toisistaan järjestysnumerolla. Tämä tapa tuntui alussa hieman persoonattomalta, mutta uskoin näin parhaiten turvaavani tutkimukseen osallistuvien anonymiteetin. Haastatteluotteet, jossa tutkijana esiinnyn, merkitsen minä ”M”.

Kentällä ollessa minulle muodostui voimakkaita tunnekokemuksia, joita reflektoin kenttäpäiväkirjassa toistuvasti. Tätä jäsentää myös Lappalainen (2007, 9–10, 12) siten, että tutkijan tunnekokemuksilla kenttätyövaiheesta on myös tärkeä paikkansa, ja ne vaikuttavat siihen, miten tutkija muistaa ja yhdistää havainnoimaansa. Myös aika on tärkeä tekijä: ajan kanssa käytäntöjä sisäistämällä sekä niiden kriittisellä tarkastelulla etnografi voi tehdä näkyväksi erilaisia eroja tuottavia, poissulkevia ja ihmisten toimijuutta rajoittavia käytäntöjä tutkimusympäristössään. (Lappalainen, 2007, 9–10, 12.) Etnografisessa tutkimuksessa aineiston keruuta, analyysia ja tutkimustulosten raportointia ei voida selvästi erottaa toisistaan, vaan ne ovat kaikki osa yhtä prosessia (Jokinen 1999, 42).

Institutionaalisen etnografian mukaan tutkimukseni elämisen ja tietämisen paikkana, ”standpoint”, oli asunnottomien asumisyksikkö. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys, eli toipumisorientaatio, ohjasi minua kiinnittämään huomioita toipumisorientaation keskeisiin teemoihin, jotka on liitetty kansainvälisen tutkimuksen mukaan Asunto ensin – mallin mukaiseen asumiseen. Näitä olivat; toivo ja toiveikkaus; asiakkaiden ja työntekijöiden välinen yhteistyö ja vuorovaikutus: valinnanvapauden kunnioittaminen asumisen järjestymisessä ja asiakkaan preferenssit ja ambivalenssi. Näitä kokemuksia tarkastelin kerätystä aineistosta, jonka jälkeen pyrin identifioimaan ne instituution rakenteisiin. Esimerkiksi asiakas kuvaa kokemuksiaan asumisyksikön arjessa havainnointipäiväkirjan mukaan seuraavalla tavalla:

Asiakas kertoo minulle, miten päiväsaikaan asumisyksikössä on tylsää, koska ei ole mitään tekemistä. Ainoa asia on odottaa seuraavaa ruokaa tai lääkkeitä (havainnointipäiväkirjan ote 10.2.2020)

Tunnistan asiakkaan kokemukseksi pitkästymisen ja merkityksellisyyden niukkuuden. Tämän kokemuksen ymmärtämiseksi ja asettamiseksi kontekstiin etsin niitä tekijöitä, joita instituutio tuottaa

ja ylläpitää kokemuksen taustalla. Näitä tekijöitä löydän työntekijöiden palaverimuistioista, työntekijöiden haastatteluista sekä työtä ohjaavista asiakirjoista. Tämän prosessin mukaan muodostuu seuraavat teemat analyysilleni: Yhteisö ja yhteisöllisyys, säännöt ja sanktiot, kohtaamisen merkitys, myönteiset siirtymät asumispoluilla. Aineiston analyysissä käytän Clifford Geertz (2008) tiheää kuvausta menetelmänä. Tiheä kuvauksessa tiivistyy yhteisön rakenteita, käytäntöjä ja toimintoja, jotka olen oppinut tarkastellessaan tutkimaansa kulttuuria sisältä päin. Analyysivaiheessa on tarkoituksena laittaa vuoropuheluun kerätty aineisto, aiempi tutkimus sekä itseni niin tutkija kuin tutkittavana. Analyysissa hyödynnän aineistoja siten, etten erota niitä selkeästi toisistaan, vaan luen niitä yhdessä ja reflektoiden suhteessa toisiinsa. Tähän liittyy olennaisesti myös omat tunteukseni ja kokemukseni.

Tutkimusaineisto on erittäin rikas ja minua helpotti analyysivaiheessa alkuperäiseen tutkimuskysymykseen palaaminen. Analyysini tekemistä ohjasivat myös tutkimuskysymykset. Tutkimustehtäväni on miten yksikön toimintakulttuuri määrittää ja tulee osaksi asiakkaiden toipumisen kokemuksia? Paneudun asiakkaiden toipumisen kokemuksiin ja tarkastelen niiden yhteyttä yksikön toimintakulttuuriin ja sen vuorovaikutuksellisuutta hallinnan suhteiden kautta. Tarkoitukseni on siis tuoda esiin asiakkaiden kokemuksia instituutiossa sekä instituution toimintakäytäntöjä osana toipumisen kokemuksia.

4.5 Asumisyksikön kentälle tulemisen tarina

Olin sopinut ensimmäisen havainnointi viikon aloituksesta yksikön osastonhoitajan kanssa. Ensimmäisenä päivänä matka taittui jännittyneissä merkeissä. Ajatuksissani risteilivät monenlaiset ajatukset siitä, että miten asukkaat ottavat minut vastaan, entäpä työntekijät, selviänkö ja osaanko, tiedänkö edes itse mitä olen menossa tekemään?

Asumisyksikkö oli edessäni, se oli mielestäni suuri rakennus, jossa oli monta sisäänkäyntiä. Minkä oven valitsen? Mielestäni tässä valinnassa oli myös tutkimuksen kannalta oivallista symboliikkaa, jos valitsen väärin, niin miten löydän oikean oven? Entäpä jos väärän oven valinnasta aiheutuu pidempi reitti, aikaa menee enemmän, mutta lopputulos on oikea, onko se hyväksyttävää?

Havainnointi jaksoni alkoi keskustelulla esihenkilön kanssa. Olin paikalla aamulla klo 9.00, ja esihenkilö ihmetteli myöhäistä saapumistani, koska aamuvuoro alkaa asumisyksikössä jo klo 07.00.

Sain myös ensimmäisenä päivänä tietää, että asumisyksikköön oli tiedossa rakenteellisia muutoksia, missä koko ensimmäinen kerros oli tarkoitus laajentaa kokonaan tilapäiseksi majoitukseksi, tämä muutos ei kuitenkaan kohdistut aineiston keruun aikaan, mutta se varmasti tuli esiin aineistossa.

Esihenkilö oli yhteisen sopimuksen mukaan informoinut työntekijöitä tutkimuksesta ja aineistonkeruun alkamisesta. Työyhteisössä oli herännyt ajatuksia tutkimukseeni liittyen ja sovittiin, että seuraavana päivänä esittäydyn työntekijöille ja kerron tutkimuksestani. Jäin miettimään menettelyäni, toiminko väärin, koska en käynyt ennen aineiston keruun alkamista esittäytymässä työntekijöiden palaverissa? Mietin, myös voiko tällä olla kohtalokas vaikutus aineiston keruun onnistumiselle. Vielä ennen osastolle siirtymistä eteeni tuli asia, jota en ollut osannut ajatella etukäteen; pidänpö henkilökortin esillä? Tavoitteenani oli välttää tarpeettomien valta-asetelmien muodostumista. Tein nopean päätöksen ja päädyin pitämään henkilökortin esillä. Uskoin, että pystyn kohtaamaan asiakkaat tavalla, mikä häivyttää alustavaa valta-asetelmaa.

Siirtyminen esihenkilön huoneesta ruokailutilan läpi, lasioven toiselle puolelle oli mieleenpainuva kokemus. Oven kahvaan tarttuessa, tunsin sormissani tahmeutta ja kehon läpi kulki pieni väräys. Haistoin kahvin, virtsan ja hien sekoittuneen tuoksun ja pysähdyin hetkeksi ennen kuin jatkoin matkaa. Olin varma, että tästä tulee itselleni elämänmakuinen matka, jota en tule unohtamaan, ja jonka kautta tulen oppimaan niin ihmisenä, kuin sosiaalialan ammattilaisena. Tervehdin asiakkaita, jotka ohitimme ja siirryimme työntekijöiden toimistotilaan, jota jatkossa nimitän *lasikopiksi*. Minut esiteltiin työvuorossa oleville työntekijöille, kaksi työntekijää istuivat katsomassa isoja tietokoneruutuja, joista toinen näytti valvontakameroiden kuvaamaa näkymää ja toinen oli nopean päättelyn jälkeen asiakastietojärjestelmä, johon minulla ei ole käyttöoikeuksia, eikä siis lupaa perehtyä. Sain kulkukortin, jolla pääsin kulkemaan osastojen lukituista ovista. Tämä osoittautui hyvin käyttökelpoiseksi myöhemmin, koska asiakkaat pyysivät myös minua avaamaan ovia. Minulla oli nyt keino päästä lähemmäs asiakkaita, se roikkui kaulassani samoin kuin se henkilökortti, jonka symboliikkaa vielä hetki sitten punnitsin.

Ensimmäisen tunnin vietin perehtymällä ja tallentamalla tilapäisen asumisen työtä ohjaavia ohjeita ja perehtymiseen liittyviä asiakirjoja. Otin myös jonkin verran kuvia oleskelutilasta, jossa osastojen asukkaat voivat viettää yhteistä aikaa. Samalla havainnoin myös työntekijöiden ja asukkaiden kohtaamiseen liittyviä tilanteita. Toimiston ovi oli koko ajan raollaan, joten asukkaat pääsivät työntekijöiden puheille halutessaan. Toimintaohjeena oli, että yksi asiakas kerrallaan toimistoon. Kaksi työntekijää istui lasikopissa tietokoneen näyttöjä seuraten. Aamupäivän ensimmäisten tuntien perusteella työote vaikutti perustuvan ulkopuoliseen kontrolliin ja etäältä tarkkailuun. Tätä

mielikuvaa kuitenkin ravisteli kolmas työntekijä, joka samaan aikaan suoritti hyväntuulisen oloisesti arkipäivän käytännön työtehtäviä esim. pyykkihuolto. Samaan aikaan päiväsalissa istui muutama asiakas. Tunsin myös ristiriitaisuutta ja ajattelin, että tulevan viikon aikana, haluan saada selville, miksi on tärkeää tarkkailla näitä monitoreja niin intensiivisesti. Minua kiinnosti myös tämän yhden työntekijän touhukas ja hyväntuulisen oloinen tekeminen, joten menin hänen luokseen tarjoamaan apuani.

Lasikopissa istuessa minusta tuntui vaikealta tarkkailla asiakkaita lasin takaa, etäältä ja toisaalta ajattelin, että työntekijöiden voisi olla hyvä saada aikaa totutella läsnäolooni. Siirryin pohdintojeni saattelemana istumaan yleiseen tilaan, päiväsalin, jossa asukkaat voivat tavata toisiaan ja keskustella. Esittäydyin siellä istuville asiakkaille ja katseeni alkoi tarkastelemaan tilaa, jossa istuin. Nojatuolit olivat likaisen keltaisen väriset ja niiden päällä oli kertakäyttöinen suoja. Pöytien pinnat olivat likaiset ja samoin lattia. Seinät olivat valkoiset, joissa oli ohjeita ja määräyksiä, miten päiväsalissa olijan odotetaan käyttäytyvän. Sääntöjä ja määräyksiä, pystytäänkö niitä valvomaan ja millainen merkitys niillä on asukkaille, entäpä työntekijöille? Säännöt oli kirjoitettu hyvin selkokieliseen, käskävään muotoon.

Päivätilan kyljessä oli myös erillinen ruokailutila, jossa oli 3 pöytää ja tuolit ja pieni keittiö, joka oli suljettuna sillä hetkellä asiakkailta. Minusta tuntui, että minuun suhtauduttiin uteliaammin asukkaiden keskuudessa kuin työntekijöiden lasikopissa, jossa tunsin olevani hyvin ”erikoinen tapaus”, samankaltaisia tuntemuksia tunnisti myös Tarja Pösö (2004), tehdessään etnografista tutkimusta. Jotkut asiakkaat tulivat uteliaammin tutustumaan minuun ja toiset taas seurailivat etäämmältä hetken.

Tein päättäväisen siirtymän kohti vastavuoroista, relationaalista suhdetta asiakkaisiin ja aloin kertomaan itsestäni, koska olinhan astunut heidän tilaansa, heidän maailmaansa. Halusin minimoida sen, että minut koetaan ulkopuoliseksi uhaksi. Kerroin olevani äiti, puoliso, sosiaalityön opiskelija ja sosiaalialan ammattilainen ja hetken punninnan myötä otin myös rikosseuraamuslaitoksen työtaustan puheeksi. Pelasin tietoisesti tämän *vankilakortin* ja selvisi, että lähes kaikki tilassa sillä hetkellä olevat henkilöt olivat olleet jossain vaiheessa seuraamusjärjestelmässä. Yhteinen keskustelu alkoi virittymään. Pelikortit päiväsalin pöydällä herättivät mielenkiintoni ja otin ne käteeni. Vähän ajan päästä eräs nuori asiakas pyysi minua pelaamaan korttia, en ollut vuosiin pelannut korttia, joten pyysin ohjeet ja niin alkoi tutkimuksen kannalta merkittävä toiminta, joka loi merkkipaalun kentälle

pääsemiseksi kuten myös kentältä lähtemiseksi, tosin siinä hetkessä, en vielä ymmärtänyt tämän hetken tärkeyttä. Teinhän ensimmäistä etnografista tutkimusta.

Korttipelin ympärille kehittyi hyvä ja humoristinen tunnelma ja samaan aikaan muilla asukkailla oli mahdollisuus tarkkailla minua ja tehdä punnintaa. Huomasin ilokseni, että ympärillä olevat asiakkaat tarttuivat viimeinkin vastavuoroisen tanssin kutsuuni, ja kuin ennalta sovitun rytmin mukaisesti he kertoivat minulle *pienet suuret* elämäntarinansa.

Jälkeenpäin tätä asiaa pohiessani ajattelin, että *pelin avaajana* toimi se, että tein ensimmäisen siirron kertomalla ensin itsestäni, olin läsnä ja lähellä. Toinen tärkeä asia oli, että heittäydyin epä mukavuusalueella ja altistuin kritiikille ja mahdolliselle epäonnistumiselle heidän edessään, perehdyin korttipelin sääntöihin tarkkaavaisesti kuunnellen ohjeita. Paljonko työntekijöiltä jää näitä asioita kuulematta, näkemättä ja kokematta, kun he istuvat näyttöjä seuraamassa *lasikopissa*, vai onko jotain muita vaihtoehtoisia paikkoja kulkea hetken matkaa rinnakkain, kuunnellen, ymmärtäen, ollen läsnä ja eteenpäin kannustaen?

Ensimmäisen havainnointipäivän päättymisen jälkeen minulla oli tunne, että minut oli hyväksytty asiakkaiden joukkoon. Seuraavana aamuna oli henkilökunnan palaveri, jossa esittelin tutkimussuunnitelmani. Työntekijät vaikuttivat aidon kiinnostuneilta lähestymistavasta ja muutama työntekijä ilmoitti olevansa halukkaita yksilöhaastatteluihin. Aamun palaverin jälkeen, siirryin asumispäivystykseen ja sain kutsun pelaamaan korttia. Tunsin olevani osa yhteisöä ja siitä hyvin huojentunut ja iloinen. Jo toisena havainnointipäivänä uskoin saaneeni riittävän hyväksynnän etnografisen tutkimuksen suorittamiselle.

4.3 Tutkimuksen etiikka

Tutkimusetiikkaan liittyvät kysymykset olivat vahvasti läsnä koko tutkimusprosessin ajan. Ennen kentälle siirtymistä olin ratkaissut lukuisia normatiiviseen etiikkaan liittyviä kysymyksiä, jotka monelta osin kävin läpi tutkimuslupahakemusprosessissa. Normatiivinen etiikka pitää sisällään tutkimukseen osallistuvien suojeluun liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksen edetessä kuitenkin huomasin, että tämän normatiivisen etiikan noudattaminen havainnointi jaksolla ollessani ei ollut riittävää. Tutkimuseettisten periaatteiden listaaminen ja niiden institutionaalinen valvonta ja

täytäntöönpano ovat keinoja varmistaa, että tutkija on tietoinen eettisesti haasteellisista asetelmista ja huomioi eettiset näkökohdat tutkimuksia suunniteltaessa ja toteuttaessa. (Kaukko, ym., 2019, 88.) Asumisyksikön asiakkaiden elämäntilanne huomioiden sain monta kertaa muistuttaa, että olen tekemässä tutkimusta.

Tutkimusraportissa olen häivyttänyt tutkimuskohteen anonymisoimalla paikkakunnan, jossa tutkimuskohde sijaitsee, samoin olen häivyttänyt tutkimukseen osallistuvien nimet aineistotteissani. Olen myös muuttanut puhekieltä murteiden osalta yleiskielisemmäksi, jotta tunnistettavuus on mahdollisimman vähäistä. Keskustelin myös henkilökunnan jäsenten kanssa siitä, että vaikka poistan raportista yksilöivät tiedot sekä tutkimuspaikasta sekä tutkimukseen osallistuvista, niin siitäkkin huolimatta on mahdollista, että joku tunnistaa tutkimuspaikan.

Tutkimusluvan myöntämistä edelsi se, että yksikön lähiesimies sai tutkimussuunnitelman luettavaksi, tämä oli myös tutkimusluvan myöntämisen edellytys. Yksikön lähiesimies oli informoinut työntekijöitä tutkimuksestani ja havainnointi jakson alkamisajankohdasta. Ensimmäisenä havainnointi päivänä sovittiin, että esittelen tutkimussuunnitelman työntekijöille yhteisessä palaverissa heti seuraavana päivänä. Jälkikäteen ajateltuna, info tilaisuus henkilökunnalle olisi ollut parempi järjestää ennen havainnointi jaksoa.

Yksilöhaastatteluihin otin suostumuksen (liite 2), suostumuksessa puolestaan oli tieto siitä, että kerätty aineisto menee myös erillisen tutkijaryhmän käyttöön, jonka tavoitteena on asunnottomuustyön kehittäminen kyseisessä asumisyksikössä. Yhteisökokouksessa (14.2.2020) päädyin kierrättämään yhden suostumus -lomakkeen kaikkien osallistujien kesken. Yhteisökokouksen nauhoitin. Yhteisökokous pidettiin päihteettömän osaston päiväsalissa ja huolehdin myös siitä, että kokoukseen kesken saapuneet antoivat suostumuksensa kokouksen äänittämiseen. Itse osallistuin yhteisökokoukseen ainoastaan havainnoimalla.

Aineistonkeruusuunnitelman mukaisesti havainnoin ensin yksikön toimintaa tilapäisasumisen puolella, jonka jälkeen haastattelin työntekijöitä. Tätä ratkaisua puolsi se, että pystyn tällöin huomioimaan paremmin kokemuksen ja toimintaan liittyvät käytännöt ja niiden vuorovaikutteisuuden. Vuoropuhelun kautta on mahdollista saada tutkimuksessa rakennettu tieto niin asukkaiden kuin työntekijöidenkin parhaaksi.

Normatiivisen etiikan rinnalle tutkimuksessani otin myös suhteellisen etiikan. Suhteellisella etiikalla viitataan siihen, että eettiset merkitykset ja moraalisten arvo asetelmien pätevyys ovat väistämättä sidoksissa kulttuuriseen kontekstiin ja yhteisöjen omaksumaan elämäntapaan. Suhteellisen etiikan harkinta kumpuaa empatiasta ja myötätunnosta ja realisoituu ihmisten välisissä suhteissa, se myös korostaa tutkijan ja osallistujien välisen suhteen vastavuoroisuutta. (Kaukko ym. 2019, 90–91.)

Aineistonkeruun yhteydessä reflektoin toistuvasti sitä, että valitsemani aihe ja sen teoreettinen viitekehys on vahvasti sidoksissa omaan arvomaailmaani, niin tutkijana kuin myös sosiaalialan ammattilaisena. Ensimmäisten havainnointi tuntien aikana huomasin joutuvani pohtimaan myös syvällisemmin omaan positiotani kentällä niin tutkijana kun tutkimukseen itse osallistuvana.

Vastavuoroisen ja luottamuksellisen suhteen luominen asumisyksikön asukkaisiin onnistui yllättävän mutkattomasti kortin pelaamisen yhteydessä. Uskon, että yhdessä tekemisen kautta onnistuin ymmärtämään paremmin asumisyksikön tapahtumia ja toimintaa. Sain myös palautetta siitä, että vietin asiakkaiden kanssa niin paljon aikaa. Toisinaan myös aloin epäilemään toimintatapaani tutkijana ja omaa objektiivisuuttani aineiston kerääjänä. Toiminko oikein? Olinko ylittänyt tutkijanroolin rajat? Kaukko ym. (2019,95) kuvaa luottamussuhteen luomista yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten parissa ”tutkimuksellisen hengailuna”. Havaitsin, että tämän ”tutkimuksellisen hengaamisen” kautta itsekkin päässeeni käsiksi rikkaampaan aineistoon, tosin samalla myös vastuuni tutkijana korostui.

Luottamuksen, riskien ja hyödyn arkisissa tutkimuskäytännöissä aktualisoivaa vuoropuhelua kutsutaan eletyksi etiikaksi (Kuusisto-Arponen 2016). Uskon, että minusta tuli yhteisölle enemmän kuin tutkija, minut hyväksyttiin osaksi yhteisöä. Työntekijöiden kanssa vietin aikaa kahvihuoneessa, toimistotiloissa sekä keräsin tietoja haastattelujen kautta, sain olla mukana vaativissa vuorovaikutustilanteissa ja niitä seuranneissa keskusteluissa. Eletyn etiikan näkökulma laajentaa tutkijan vastuuta yhteiskunnan järjestelmien kriittiseen analyysiin. (mt 2016). Jouduin myös tekemään eettistä punnintaa siitä, että mitä kerätystä aineistosta voin ottaa mukaan tutkimusraporttiini ja samalla sain myös vahvan velvoitteen ajaa asunnottomien asiakkaiden kuten myös työntekijöiden tuottamaa tilannekuvaa rakenteisiin laajemmin.

4.6 Tutkijana ja tutkittavana - tutkijan paikka tarinassa

Esioletukseni oli, että asiakkaat ottavat minut myönteisesti vastaan yhteisöön. Samalla epäilin, että työntekijät saattavat suhtautua minuun varauksellisesti, ehkäpä jopa vihamielisesti. Heti alussa kuitenkin kaksi työntekijää antoivat vaikutelman, että olin tervetullut yhteisöön. Tämän kokemuksen kautta uskoin saavani riittävän hyväksynnän tutkimukselleni myös laajemmin työyhteisössä.

Asiakkaiden lämminhenkinen ja utelias suhtautuminen jo ensimmäisenä päivänä yllätti minut myönteisesti. Toisaalta työntekijöiden parissa tunsin itseni ulkopuoliseksi, oli myös hetkiä, kun tunsin itseni näkymättömäksi. Ajattelin tämän johtuvan siitä, että minua pidettäisiin jollakin tavalla uhkana. Tutkimusaineisto ei kuitenkaan tukenut muodostamaani oletusta. Työyhteisön suhtautuminen minuun muuttui, kun toisena havainnointipäivänä esittäydyin palaverissa. Tämä palaveri oli käänteentekevä ja tunsin edenneeni ulko-ovelta eteiseen myös työntekijöiden areenalla. Myöhemmin havainnointi jakson edetessä vaikutti siltä, että työntekijät olivat helpottuneita, kun saivat tilaisuuden keskustella työntekoon liittyvistä asioista ulkopuolisen kanssa, ilman häiriöitä. Toisaalta on mahdollista, että seuraani hakeutui ja haastatteluihin osallistui juuri ne työntekijät, jotka suhtautuivat myönteisesti tutkimukseen ja minuun.

Vuorovaikutustilanteet asiakkaisiin toteutuivat pääasiallisesti päiväsalissa, korttipelien yhteydessä. En osannut tutkimussuunnitelmaa laatiessani arvata, että kortin pelaaminen luo väylän asiakkaiden yhteisöön hyväksymiseksi. Vaikutti siltä, että asiakkaat arvostivat minun kiireetöntä, läsnä olevaa ja tasavertaista olemusta.

Asiakkaiden kanssa viettämä aika herätti työntekijöissä kysymyksiä. Kortin pelaamisen yhteydessä syntyi *meteliä*, erityisesti silloin kun pelaajat olivat päihtyneitä. Itse olin lähinnä mielissäni, kun sain asiakkaita kerättyä yhteen ja olemaan yhdessä ilman rähinää. Havainnointipäiväkirjassa on ote eräästä tilanteesta, kun lopetin pelaamisen ja menin *lasikoppiin* työntekijöiden luo:

Samaan aikaan työntekijät (4) olivat lasikopissa suljettujen ovien takana (ehkäpä pitämässä raporttia, olivat asiakkaat aiemmin pohtineet). Syntyneitä meteliä paheksuttiin työntekijöiden osalta. Minulle sanottiin, että kamalan metelin sait aikaiseksi ja samalla kysyttiin, miksi vietän asiakkaiden kanssa aikaa niin paljon (Havainnointipäiväkirja helmikuu 2020)

Jäin miettimään tätä kommenttia. Vaikutti siltä, että tilanteessa oli kiinnitetty huomiota ainoastaan meteliin, eikä siihen, että vietettiin aikaa yhdessä ja *meteli* oli puhetta ja naurua, eikä rähinää ja tappelua. Yhteisöllisyys toimi myös todella hyvin rajaten haitallista käytöstä, mikäli sitä esiintyi. Korttipelin yhteydessä käytiin myös merkityksellisiä keskusteluja, liittyen vanhemmuus, päihteidenkäyttö ja tulevaisuuden toiveet.

Tasapainoilu tutkivan ja sensitiivisen läsnäolon maastossa oli herkkää ja tuli tilanteita, joissa huomasin kompastelevani ja toisinaan kiirehtiväni. Mieleepi on jäänyt tapahtuma, kun kysyin ilmeisesti liikaa ja liian kiireesti asiakkaan tilanteesta. Asiakkaan välitön palaute oli minulle arvokas – *älä kysele, poliisi kyselee!* Saman asiakkaan kanssa pääsin nopeasti luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen, tähän loi edellytykset yhteinen tekeminen, joka tässä tilanteessa oli kortin pelaaminen.

Seuraavana päivänä edellä kuvattu onnistunut dialogi kääntyi pääläelleen ja eilisen palautteen antanut henkilö alkoi välttelemään minua. Tämä oli minulle arvoitus, miten käyttäytyminen oli muuttunut näin nopeasti aivan erilaiseksi. Päätin antaa hänelle aikaa ja samalla mietin tapoja löytää keskusteluyhteys uudelleen ja selvittää tämä arvoitus. Ainut keksimäni tapa oli pyytää häntä pelaamaan korttia kanssani, kortin peluun yhteydessä tilanne vapautui ja hän kysyi minulta – *oletko poliisi, kun olet meitä tarkkailemassa täällä?* Kävimme uudelleen keskustelun roolistani yksikössä ja tilanne vapautui, tosin toisinaan hän leikkimielisesti nimitti minua edelleen poliisiksi, aloin saada myös muita lempinimiä. Viimeisen yövuoron päätteeksi yksi työntekijä kertoi, että minua kutsutaan lempinimellä: *Junapeluri*⁶.

Saatuani selityksen siihen mitä *junapeluri* tarkoittaa minua hymyilytti; Kieltämättä olin ollut kortinpeluussa menneen viikon aikana onnekas, olin voittanut pelejä, olin voittanut luottamuksia, olin myös voittanut paikkani yhteisössä. Tätä kuvaa myös havaintoni siitä, että mikäli joku asiakas liiallisessa päihtymystilassa käyttäytyi epäasiallisesti minua kohtaan niin, yhteisö palautti epäasiallisen käyttäytyjän ruotuun. Huomasin myös, että rajojen asettaminen asiakkaiden rajattoman käyttäytymisen vuoksi onnistui helpommin, koska olin saavuttanut asemani yhteisössä jäsenenä, enkä ulkopuolisena. Tätä kuvaa mielestäni myös seuraava aineistokatkelma, jonka eräs pitkäaikainen asumispäivystyksen asiakas vahvassa päihtymystilassa sanoi minulle:

⁶ Junapelurilla tarkoitetaan työntekijän antaman selvityksen mukaan henkilöä, joka tulee pelaamaan korttia ilman aiempaa kokemusta ja voittaa kaikki pelit.

Me ollaan päädytty siihen, että olet läpäissyt meidän testin ja kun meidän sossu siirtyy helpompiin tehtäviin, niin voit ottaa hänen paikan ja tulla tänne töihin! (Ote tutkimuspäiväkirjasta helmikuu 2020)

Samoin kuin minä olin seurannut tutkimusympäristöä, niin myös minua oli seurattu ja minua arvioitu ja ilmeisesti olin saanut hyväksynnän. Tunsin kiitollisuutta.

Viimeinen havainnointiin tarkoitettu yövuoro kääntyi aamun tunteihin. Asumisyksikön asiakkaat olivat nukkumassa ja hiljaisuuden päättyessä klo 6.00 eilisen illan korttirinki siirtyi päiväsalin puolella ja aloitimme viimeiset korttipelit sovitusti ennen kotiin lähtöäni. Työntekijät kehottivat meitä lukuisia kertoja olemaan hiljempaa. Mietin, että onko työntekijöiden mielestä sellainen tilanne ideaali, että ihmiset istuvat päiväsalissa ja ovat hiljaa tai kuiskaavat toisilleen. Onko tässä kaikessa hämärtynyt käsitys ihmisen elämästä iloineen, suruineen ja niiden jakamisen merkitys? Olin klo 8:00 asti päiväsalissa pelaamassa, jonka jälkeen lähdin kotiin. Samaan aikaan mieleeni hiipi haikeus, nämä merkitykselliset korttipelit ovat nyt loppuneet tältä havainnointi jaksolta. Kentältä poistuminen tuntui vaikealta, jota kuvaa myös seuraava reflektointi katkelma havainnointipäiväkirjasta:

”En olisi uskonut miten vaikeaa lähteminen oli. Matkan kotiin reflektoin ajatuksiani ja tunteita ja olin todella onnellinen siitä, että nämä ihmiset olivat ottaneet minut osaksi elämäänsä vaikkakin vain vajaan viikon mittaiseksi ajaksi. Ymmärsin myös, että ilman niitä tunteita olisin jättäytynyt ”moraalisesti yläpuolelle, etäälle ja tehnyt pinnallisen etnografisen vierailun heidän henkilökohtaisiin tarinoihinsa. Tunteideni kautta uskon myös osaavani katsoa apua tarvitsevien ihmisen ja yhteiskunnan välisiä suhteita, jännitettä niissä. Katseeni on mahdollista laajeta ihmisestä rakenteisiin. Tämä on minun taitoani olla ihminen ja samalla sosiaalityön ammattilainen, arvelin. (Havainnointipäiväkirja 16.2.2020)

Pääsin yhteisöön sisään korttipelillä ja viimeinen havainnointipäivä päättyi asiakkaiden pyynnöstä korttipeliin. Yhteisen tekemisen merkitys konkretisoitui minulle erityisellä tavalla. On helpompi keskustella yhteisen toiminnan kautta ja mielestäni yhteistä toimintaa pitäisi ehdottomasti olla enemmän, on se sitten kortin pelaamista tai itsenäisen asumisen taitoja valmentavaa tekemistä, pääasia että tehdään yhdessä, kulkien rinnakkain ja toinen toisilta oppien.

5 TOIPUMINEN JA SEN INSTITUTIONAALISET PAIKAT

Tässä analyysiosiossa käsittelen aineistosta nostamiani teemoja, jotka ovat keskeisiä tutkimuskysymykseen vastaamisessa. Käsittelen toipumisen kokemuksia ja peilaan niitä instituution hallinnan suhteisiin. Teemoina nostan tarkasteluun yhteisön ja yhteisöllisyyden, säännöt ja sanktiot, kohtaamisen sekä asumispolut.

5.1 Yhteisö ja yhteisöllisyys ja niiden ristiriitaiset tulkinnat asumisyksikössä

Yhteisöt voivat olla yksilölle niin sosiaalisen pääoman eli voimavarojen lähde kuin tukahduttavia yhteenliittymiä, josta esimerkkinä päihteiden käyttöä suosivaan elämäntapaan kannustavat yhteisöt. Ne voidaan toisaalta nähdä riskinä sekä ihmisen, että yhteiskunnan kannalta, toisaalta ulkoapäin haitalliseksi määritellyt yhteisöt saattavat tuottaa jäsenilleen arjessa selviytymisen kannalta tarpeellisia voimavaroja. (Korkiamäki ym. 2008, 11, 15.) Osallisuus ja täysivaltainen kansalaisuus liittyvät vahvasti keskusteluihin yhteisöistä ja yhteisöjen varaan rakentuvasta yhteiskunnasta (Juhila 2006, 123). Toipumisorientaation näkökulmasta henkilökohtaisen toipumisen mahdollistaa ympärillä oleva yhteisö, osallisuus ja kumppanuus (Anthony 1993, 4; Boutillier ym. 2015,6; Leamy ym. 2011; Wahlbeck ym. 2018 11.)

Seuraavassa aineisto-otteessa työntekijä kuvaa yksilöhaastattelussa yhteisöllisyyden mahdollisuuksia yksikön arjessa:

jos saatais meidän asiakkaista enemmän semmoinen yhteisö, niin silloin mä haluan uskoa siihen, että se yhteisö ottaa myös itse vastuuta yhteisön sisällä tapahtuvista epäkohdista tai hankalista tilanteista, eli se olisi hienoa että meistä tulisi vähän turhia, semmoisissa tietyissä esim rajaamistilanteissa että silloinhan se toimisi maailman parhaiten että jos siinä joku ärisee ja riehuu ja mitä nyt ikinä niin sitten se kaveri joka on kuitenkin niinkuin samassa tilanteessa eli asunnoton, eli se yhteisö rajaisi

Katkelmassa työntekijän kuvaa yhteisöllisyyttä niin yhteistoiminnan kuin vastuullisuuden kautta, joka johtaisi vaiheittain siihen, että instituutiossa korostuvasta kontrolloivasta työotteesta olisi mahdollisuus hellittää. Yhteisöllisyys ei ole kuitenkaan instituutiossa jaettu arvo. Yhteisöllisyys liitettiin ”liian mukaviin oloihin” ja sen kautta koettiin uhkana jatkoasumispolkujen suhteen, mikä on tilapäisen suojan tuottamisen lisäksi instituution toinen tehtävä. Asiakkaiden näkökulmasta pitkäaikainen tilapäisasuminen liittyy ennemminkin asuntojen puutteeseen ja tukitoimien riittämättömyyteen, kuin viihtymiseen. Yhteinen todellisuus kuitenkin jaetaan vuorovaikutuksessa ja tutkijana törmäsin niin asiakkaiden sekä instituution tuottamaan yhteisesti jaettuun todellisuuteen siitä, että ”liian kivaa ei saa olla”, joka oli vakiintunut myös arjen puhekielessä yhteisen todellisuuden kuvaajana.

Yhteisöllisyyden yhtenä kulmakivenä asumisyksikössä voidaan aineiston perusteella nähdä yhteisökokoukset, jotka mainitaan työntekijöiden palaverimuistioissa ensimmäisen kerran 2019 syksyllä. Yhteisökokouksissa on mahdollisuus saada itselle tärkeitä asioita käsiteltäväksi, kirjaamalla niitä päiväsalin seinässä roikkuvaan ruutuvihkoon. Ruutuvihko on sijoitettu siten että se on asumisyksikön asiakkaille saavutettavissa ja siihen on mahdollisuus kirjoittaa myös anonyymisti. Osallistuin yhteisökokoukseen 14.2.2020 ja aiemmassa yhteisökokouksessa oltiin yhteisökokouksen institutionaalista tehtävästä muistutettu seuraavasti:

Yhteisökokouksen tarkoitus hämärtynyt. Kokouksessa ei ole tarkoitus esittää henkilökunnalle vaatimuslistaa vaan miettiä yhteisössä, kuinka toimisimme paremmin yhdessä yhteisönä ja viihtyisimme yksikössä paremmin, myös elämäntapahallintaa voisi miettiä ja mitä itse on valmis tekemään asioiden muuttamiseksi parempaan suuntaan (Muistiomerkintä yhteisökokouksesta helmikuussa 2020)

Asiakastyötä ohjaavissa dokumenteissa yhteisökokousta ei ole mainittu tilapäisen asumisen osalta ollenkaan, toisaalta henkilökunnan kokousten muistiokirjauksissa yhteisökokous on mainittu. Asiakkaan ja työntekijän suhteessa on kyse vallasta ja sen jakautumisesta ja yhteisökokous on yksi tapa tasapainottaa vallan jakautumista. Yhteisökokouksien paikkaa asumisyksikössä voidaan jäsentää sen kautta, että asumisyksikön asukkaat voivat aktiivisesti, hyväksytyjä reittejä pitkin vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja hyvinvointiinsa. Toipumisorientaation näkökulmasta tämä on yksi merkittävä toipumisen prosessia edistävä tekijä. (Anthony 1993, 4; Boutillier ym. 2015, 6; Leamy ym. 2011; Wahlbeck ym. 2018 11.) Yhteisökokouksen kautta on aineiston perusteella onnistuttu vaikuttamaan tärkeisiin asioihin, joka tulee esiin seuraavasta havainnointipäiväkirjan katkelmasta:

Asumisyksikköön tullessani huomasin poikkeuksellisen tunnelman. Minua vastaan tuli iloisia ihmisiä, niin työntekijöitä kuin myös asiakkaita. Syy tunnelmaan selvisi nopeasti, lukolliset kaapit oli saatu päiväsaliin. Tarve lukolliseen kaappiin on otettu esiin marraskuun 2019 yhteisökokouksessa asukkaiden toiveesta ja nyt helmikuussa 2020 lukolliset kaapit oli viimein saatu asumisyksikköön. Riemu selvästi kupli ja se tarttui myös minuun, en malttanut siirtyä heti suunnitelmani mukaisesti toiseen kerrokseen vaan halusin olla mukana tässä merkittävässä hetkessä. Tunnelmalla oli mielestäni toivoa luova merkitys, ja tunsin sen voimauttavan myös minua, tämän kokemuksen vuoksi uskon sen vaikuttaneen vastaavalla tavalla asiakkaisiin ja henkilökuntaan. (Havainnointipäiväkirja helmikuu 2020)

Lokerikot sijoitettiin pähteettömän osaston päiväsalin viereiselle pienen ruokailutilan seinälle. Lokerikkoja on yhteensä 32 kappaletta ja lokerikkojen käyttöön liittyviä sääntöjä käsiteltiin 14.2.2020 yhteisökokouksessa. Lokerikon käyttö on sidoksissa työntekijöihin. Henkilökohtaisten ja arvokkaiden tavaroiden laittaminen lokerikkoon toteutui myös henkilökunnan valvovien silmien alla, eivätkä asiakkaat saaneet itselleen avainta. Lokerikot tulivat asiakkaiden aloitteesta asumisyksikköön, mutta lokerikkojen käyttöönottoon liittyvistä asioista, ei neuvoteltu asiakkaiden kanssa, vaan instituutio määritteli käyttöehdot suoraviivaisesti vakiintuneet käytännön mukaisesti.

Kuva 3. Uudet säilytyslokerikot

Yhteisökokoukset ovat tärkeä foorumi tuoda yhteiseen keskusteluun talon käytäntöihin liittyviä yhteisiä asioita. Yhtenä tärkeänä asiana yhteisökokouksessa käsiteltiin asiakkaan esittämää huolta ilta-ajan levottomuuksista seuraavalla tavalla:

- A1: Ja sitten se, että täällä saattaa olla iltavuoro, että on vaan kaks työntekijää. Tässä yksi ilta me oltiin iltapalalla ja tietenkin työntekijät keittiössä ja sitten tällä alkoi ihan järjestön röhinä, eli ihan kunnan tappelu. Niin mun mielestä jos on vaan kaksi ihmistä niin se on jallain tavalla en tiedä onko ihan turvallisuusriski liian suuri sana, mutta se tuntuu hurjalta, että kaksi henkilökunnan ihmistä yrittää huolehtia keittiössä ruuasta ja iltapalasta ja sitten täällä alkaa, eikä kukaan ihan oikeesti näe mitä täällä tapahtuu. Se ei oo kyllä kauheen...se on aika huono asia mun mielestä*
- T1: joo..*
- A1: mut mä en tiedä onko se aina tapana*
- T1: silloin jos on kolme työntekijää illassa, on ruhtinaallisesti resurssia, aikoinaan sitten tiettyjen tapahtumien vuoksi meillehän tehtiin niin, että kunhan alkaa iltapala niin meille tulee iltapalalle vartija niin sanotusti kolmanneksi, jolloin yksi työntekijä menee keittiöön, niin vartija tulee periaatteessa tekemään sitä työparityöskentelyä*
- A1: Mutta ei oo tullu tähän, ne on kaikki tuolla eli siitä on nyt kysymys, eli vartija ei tule näihin tiloihin ollenkaan vaan hän on joko keittiössä tai tossa käytävässä*
- A2: tuollahan se seisoo, kun hooo-moilanen*
- A1: niin seisoo siinä ruokatiskin eessä, ei tuu tänne*
- T1: kyllä hän tulee, jos on tarvetta*
- T2: niin joo vartijan sijoituspiste olisi paras, jos hän seisoi tuossa meidän puolen aulassa, kun toi ovi on auki niin silloin hän näkisi samalla tuon puolen ja tämän puolen.*
- T1: Vartijan sijoituspiste määräytyy henkilökunnan ohjeistuksen mukaan, eli vartija tulee tänne meille töihin ja ennen kuin työvuoro alkaa niin hän kysyy henkilökunnalta, että mikä on tilanne mitä tehdään tänään? ja se on meidän henkilökunnan vastuulla ohjeistaa, eli tämä on ihan mahdollista jos nyt lähiajat on iltavuorot olleet tuollaisia, että iltapalat on olleet rauhallisia ja suurin hässäkkä on päiväsalin puolella niin on täysin mahdollista muuttaa, että vartijan sijoituspiste on meidän asumispäivystyksen puolella. Siinä ei oo mitään ongelmaa.*
- A1: Okei, hän olisi tossa hyvässä välimaastossa*

T2: joo se on hyvä paikka

T1: Laitetaan tänään jo iltavuorolle viestiä tästä, että tänään kun se iltapala aika niin neuvottelevat vartijan kanssa ennen työvuoron alkua

Katkelman mukaan yhteisökokouksessa tuotiin esiin iltaan liittyvää turvattomuuden kokemusta ja samassa keskustelussa sovittiin ratkaisuja tähän ongelmaan. Turvallinen tila itsereflektion toteuttamiselle on myös Rhenter (ym. 2018) tutkimuksessa esiin tullut tärkeä toipumista edistävä tekijänä. Seuraavana päivänä ollessani yövuorossa asumisyksikössä kiinnitin huomiota siihen, että vartija ei seisonut välitilassa niin kuin aiemmin yhteisökokouksessa oli sovittu, toisaalta tähän on voinut vaikuttaa myös se, että olin asukkaiden kanssa pelaamassa korttia päiväsalissa, kun kaksi työntekijää ja vartija huolehtivat iltapalasta. Tilanne kuitenkin pysyi rauhallisena päiväsalissa varmasti osittain sen takia, koska olin paikalla ja läsnä.

Yhteisökokouksien muistioissa tulee näkyviin työntekijöiden ponnistelut yhteisöllisyyden edistämiseksi erilaisten toimintamahdollisuuksien lisäämisen kautta. Toimintamahdollisuuksien lisääminen johtaa toistuvasti sääntöjen rikkomiseen ja lopulta toimintamahdollisuuksien rajoittamiseen instituution toimesta. Esimerkiksi päihitteettömien osaston päiväsalin yhteydessä oleva keittiö avattiin osastojen käyttöön, 14.2.2020 yhteisökokouksessa keittiön puhtaanapidosta keskusteltiin sulkemisen uhalla ja 3.3.2020 keittiö suljettiin, koska säännöistä ei pidetty kiinni. Työtä ohjaavista dokumenteista vastaavanlaisia esimerkkejä löytyy myös muita. Toisaalta keskeisenä asiana näissä tuli ilmi, että työntekijä ei ole tilanteissa paikalla vaan asiakkaat ovat keskenään.

Yhteisökokouksien lähes jokaisessa muistiossa on kirjauksia siitä, että asiakkaat vaativat työntekijöiltä jämäkämpään kuria ja sanktiokäytäntöjä turvallisuuden lisäämiseksi, toisaalta vahvemmat kontrollitoimet herättävät asiakkaita närkästyttä ja vastakkainasettelua suhteessa työntekijöihin. Yksikön seinät on verhottu erilaisilla säännöillä ja määräyksillä, joita tulee noudattaa. Aineistosta on nostettavissa sääntöjen merkitys asumisyksikön toiminnassa. Havainnointijaksolla tein huomion, että työntekijän läsnäolo päiväsalissa asiakkaiden vaikutti asiakkaiden käytökseen rauhoittavasti ja levottomuuksia oli vähemmän, tätä päätelmää tuki myös havainto siitä, että tilanteissa, joissa kaikki työntekijät olivat lasikopissa, asiakkaat koputtivat oveen asioitaan toimittamaan, mikä aiheutti levottomuutta. Tämä dynamiikka oli työntekijöiden tiedossa ja siitä huolimatta jalkautuminen asiakkaiden keskuuteen vaikutti olevan niukkaa aineistonkeruun aikana.

Merkityksellinen tekeminen toipumisen kannalta

Yhteisöllisyyteen liittyy yhteisökokouksien lisäksi yhteinen tekeminen, jota asumisyksikössä on mietitty jo vuonna 2017, kun asumisyksikkö siirtyi kokonaan kaupungin omistukseen. Tällöin keskusteltiin yhteisestä tekemisestä kuntoutumisen tukena ja uuden asumisyksikön mahdollisuuksista viriketoiminnan järjestämisessä, jota peilattiin aiemmissa yksiköissä hyväksi todettuihin käytäntöihin. Muistioiden mukaan ryhmätoiminnoista rajattiin jo tuolloin ulkopuolelle päihtyneiden osaston asiakkaat ja sitä perusteltiin päihtymystilalla ja huonolla hygienialla. Tämä sama jaottelu on voimassa vielä 2020 tutkimusaineiston keruun yhteydessä. Hallinnan suhteiden merkitystä, joka konkretisoituu työtä ohjaavissa dokumenteissa kuvaa myös se, että yhteisöllisyyteen tukevaa materiaalia en tilapäisen asumisen puolelta löytänyt. Työtä ohjaavilla asiakirjoilla on tärkeä merkitys instituution toimintatapojen toteuttamisessa.

Asumisyksikköön hakeutuneilla henkilöillä on lähtökohtaisesti kasaantunutta huono-osaisuutta ja monialaisten palvelujen tarvetta. Asunnottomat asiakkaat ovat ajautuneet myös kauas osallisuuden kokemuksista, jota on mahdollista vahvistaa yhteisöllisyyskokemuksen kautta. Rhenter (2018) kumppaneineen on nostanut tutkimuksessaan erääksi tärkeäksi tekijäksi toipumisessa asiakkaalle haitallisen syöksykierteen katkaisemisen ja myös aineistosta pyrin aktiivisesti nostamaan esiin niitä asioita, joilla haitalliseen syöksykierteeseen voisi vaikuttaa.

Haitallista syöksykierrettä kuvaa eräs työntekijä tilanteissa, joissa asiakkaat käyttävät rahansa päihteisiin suunnittelematta tulevaisuutta sen pidemmälle ja sen jälkeen passiivisena odottavat, että heistä pidetään huolta heittäytyen tukiverkkoa vasten:

T1: Kyllä se vähän pistää miettimään siinä vaiheessa kun eläkepäiväkin tulee niin tuohon rupee, puhutaan kumminkin kodittomista ihmisistä jotka on menettänyt kaiken niin, tosta alkaa tulla niinkun kolona mustaa mersua tohon pihaan ja kyllä siinä niinkun jotenkin oikeustaju on välillä vähän koetuksella niikun että kenellä niinkun normaalilla ihmisellä on tämmäseen varaa, pyöritelly päässä että pitäiskö tietyllä tavalla olla niinkun maksullinen palvelu, sillä tavalla niinkun meet johonkin vanhustenhoitoon niin sulta jyvitetään x-määrää eläkkeestä sitten pois ja noin pois päin mutta kun on päihdeongelmaisia ihmisiä

niin sen tietää että eläke juodaan parinpäivän silällä ja sitten ollaan loppukuu rahattomina..

M: ja sitten on kuitenkin se lämpö ja suoja..

T1 Ihmisen ei tarvi ees, ei joudu ees semmoseen tilanteeseen, että joutuisi ottaan niinkun itteensä niskasta kiinni ja sitä vastuuta omasta hyvinvoinnista koska tietää että aina on se turvaverkko mitä vasten voi heittäytyä. Se on ihan, ei varmaan kumpikaan meistä voisi kuvitella että hassaan kaikki rahani ekana päivänä kun ne tulee ja sitten ollaan niinkun, kyllä musta hoidetaan

Yksilön vastuuttamista omasta elämäntilanteestaan on aineistossa paljon ja ymmärrys nähdä asunnottomuus yhteiskunnan syrjäyttävien rakenteiden kautta on paikoitellen vähäistä. Tämä yksilön ja yhteiskunnan jännitteisen suhteen näkyväksi tekeminen on ilmeisen tärkeää, kun työskennellään haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kanssa. Se on myös sosiaalityön tärkeimpiä missioita.

Asiakkaiden kokemuksista tuli esiin myös toiminnan tarve, jotta olisi muuta mietittävää kuin päihteidenkäyttö tai sen ajatteleminen. Tämän myös tulkitsin yhdeksi mahdolliseksi tekijäksi haitallisen syösykierteen katkaisemisen prosessissa. Päivän kohokohdaksi kuvataan useimmiten ruokailu ja ruokailun jälkeen lääkkeitä ja taas toisen ruuan odottamisen. Työntekijät tunnistivat asumisyksikössä asuvien laitostumisen liittyvät riskitekijät, jota olisi mahdollista ehkäistä kuntouttavalla työotteella. Seuraava katkelma kuvaa sitä, miten asumisyksikön institutionaalinen perustehtävä, tuottaa tilapäisasumista näyttäytyy konkreettisesti arjessa:

Lasikoppiin mennessäni 4 työntekijää selvitteli matonkuteita ja tekivät niistä keria. Kysyin, onko matonkuteista tarkoitus tehdä jotain asiakkaiden kanssa myöhemmin. Sain vastaukseksi, että ei ole mitään suunnitelmia, olivat vaan löytäneet matonkuteet pussista ja alkoivat niitä selvittää. Samaan aikaan asiakkaat lasinkopin toisella puolella kärsivät siitä, kun ei ole mitään tekemistä. (Ote havaintopäiväkirjasta helmikuu 2020)

Mielestäni instituution hallinnan suhteet säätelevät niin voimakkaasti arjen työtä, että vaihtoehtoisten tulkintojen mahdollisuuksia on lähes vaikeaa reflektoida. Toisaalta aineistosta nousi myös

yksittäisissä tilanteissa instituution hallinnan suhteille. Seuraavassa aineistokatkelmassa keskustellaan lisää yhteisen tekemisen merkityksestä toipumisessa:

T1: ..ja enemmän saisi olla tavallaan yhteistapahtumia mutta siellä täytyisi olla tietyt säännöt ja pelirajat millä toimitaan että täytyisi enemmän järjestää aktiviteetteja, että täällä pitäisi olla voimavaroja järjestää aktiviteetteja niille, silloin sä pääsisit paljon parempaan kontaktiin niitten kanssa asiakkaitten kanssa, enemmän yhteisiä iltoja grilli-iltoja vaikka pelimatkoa, mutta kun jos ne on kolmen promillen kännissä niin sä et voi viedä niitä mihkään ne ei osaa käyttäytyä sillä tavalla kun, et pitäis saada jonkilainen raja siihen aina

M: Mitä sä, ajattelet että olisiko se mahdollista, että täällä olisi enemmän sellasta?

T1: no se aina sitoo sit henkilökuntaa tottakai se sillon jos siellä olis vaikka kolme vuorossa niin yksi lähtee viemään porukkaa tai kaks ja silloin jäis taloon niin vähän porukkaan että se yksi pärjäisi täällä ja ne kaksi pystyisi järjestään asiaa siellä niin jos ois enemmän tapahtumia niin nää saatais, niinkun tavallaan mukaan. Jotkut ei tietenkään lähe edes kirveen kanssa mukaan, mutta hyvin moni innostuis siitä kuitenkin ja sitten kun ne huomais, että heidät otetaan jollain tapaa tavallaan huomioon ja heille järjestetään jotain niin he olis tyytyväisempiä ja saattais estää monta konfliktia sitten. Luulisin ainakin et ja miellään haluaisin järjestää et, mut se on taas aina sitten mistä rahat ja niiltä ei voi kerätä mitään kun niillä ei oo rahaa. Ne on niin huonossa asemassa tavallaan et

M: et pitäis olla jotain rahaa

T1: niin jonkinlainen virkistysrahasto tai jotain joku muu vastaava taikka vuoden raha kerrallaan niin silloin tietäisi suunnitella etukäteen että paljonko pystyy käyttään ja mihinkin että

M: Niin justinsa

T1: riittää kun ne pääsis tavallaan talosta ulkopuolelle niin se jo auttais niitä heti sitten että ei voi kaikkee järjestää niinkun tässä näin eikä joku bingoilta ni ei ne mee läpitte ei se oo mikään virkistystoiminta, että ne täytyis saada talosta ulos.

M: Aivan aivan

T1: Ihan vaikka patikkaretki tai jonnekin laavulle vaikka olis pieni vaihdoskin, tietenkin täytyy kattoo missä kunnossa ne on että pystyykö ne vaeltaan sinne mutta tämmänen kuitenkin et yhteisiä toimintoja nii se auttaisi paljon..

Aineistokatkelmasta käy ilmi, miten työntekijä liittää yhteisen tekemisen lisäämisen osaksi asumispäivystyksen konfliktien ennaltaehkäisyä sekä asiakkaiden toipumiskokemuksia. Työntekijä tunnistaa myös esteitä, kuten päihtymystila ja resurssien puute ja samalla myös esittää niihin ratkaisuvaihtoehtoja kuten budjetoitu virikerahasta ja selvät pelisäännöt. Instituution tuottamat hallinnan suhteet näkyvät tässä erityisen vahvasti ja konkretisoituvat arkeen asiakkaiden tylsistymisen kokemuksina.

Asumisyksiön matalan kynnyksen toiminta tuli myös esiin työntekijöiden kanssa käytävässä kahvipöytäkeskustelussa. Työntekijät tuovat ilmi kuormittavana tekijänä sen, että asiakkaita kohdellaan eriarvoisesti niin asumisyksikön sisäpuolella kuin myös ulkopuolella. Keskustelua käytiin myös siitä, miksi asumisyksikössä ei käy eri palveluista ja järjestöistä edustajia. Työntekijät perustelivat tätä sillä, että asiakkaat tulee ohjata normaalipalveluihin, eikä palveluja tuoda asumisyksikköön, jotta asiakkaat osaisivat hakea avun muuttaessaan pois talon ulkopuolelta. Tässä yhteydessä myös keskusteltiin siitä, että onko asumisyksikön asukkaat tällä hetkellä toimintakyvyltään sellaisia, joiden voidaan realistisesti arvioida itse hakeutuvan aktiivisesti talon ulkopuolisten palvelujen piiriin. Keskustelun edetessä tunnistettiin tämä instituution tuottama määrittely, joka ei siis vastannut asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita.

Seuraavassa aineistokatkelma havainnointipäiväkirjasta:

Eräs asiakas kertoi, että hänen huoneen kaapin ovi on rikki ja huoltomies oli käynyt sitä katsomassa. Oli kuulemma lähtenyt hakemaan poraa ja ilmoittanut palaavansa sen jälkeen. Asukas naureskeli, että ei ole sen jälkeen nähnyt huoltomiestä, ja ihmetteli naureskellen, että pitkältä lähti poraa hakemaan. Tästä tapahtumasta siis asiakkaan arvion mukaan aikaa 2-3 kuukautta. Tiedustelin, että olisiko asiakkaalla itsellä osaamista korjata saranaa, niin kertoi että on mutta henkilökunta on kieltänyt häntä tekemästä niin, koska se on huoltomiehen tehtävä. Samana iltapäivällä palattiin tähän teemaan, kun toinen asiakas tiedusteli, koska keittiön verhot pestään, kun ne ovat niin

likaiset, että ihan iljettä syödä niiden lähellä ruokaa. Seurassamme ollut työntekijä ilmoitti heti, että ei ole hänen hommiaan, mutta hetken mietittyään totesi, että jos sinä irrotat verhot, niin minä kyllä pesen ne. Nainen innostui asiasta ja näin he sopivat, että työtehtävä tehdään huomenna yhdessä. (Ote havaintopäiväkirjasta helmikuu 2020)

Aineisto-otteen mukaan työntekijä toteutti ensimmäisellä vastauksella ”ei ole minun hommia”, instituution tuottamia selkeitä työnjakoon ja tehtäväkuvaan liittyviä määrittelyitä, josta hän nopeasti kuitenkin irtautui. Tutkijana arvioin, että tässä tilanteessa työntekijä tunnisti asiakkaan ruokailukokemukseen liittyvän epäkohdan ja päätti toimia instituution yleisiä käytäntöjä vastaan. Molemmissa keskusteluun osallistuneissa henkilöissä näkyi innostus, tulevaan yhteistyöhön liittyen.

Yhteisö ja yhteisöllisyys näyttäytyvät aineiston valossa ristiriitaisina asumisyksikön arjessa. Toisaalta yhteisöllisyys nähdään aineiston mukaan toipumista edistävänä tekijänä, mutta toisaalta se voidaan nähdä myös esteenä jatkoasumisen polkujen muodostumiselle tilanteissa, joissa yhteisöllisyydelle ja yhteisölle luodaan negatiivinen kategorinen määre. Yhteisöllisyys luo perustan yhteisön jäsenten osallisuuden ja toimijuuden edistämiseksi ja henkilökohtaiselle toipumiskokemukselle. Yhteisön ja yhteisökokouksen yhtenä institutionaalisenä muotona voidaan tässä tutkimuksessa pitää yhteisökokouksia. Yhteisökokouksen paikka ja merkitys ei ole täysin jaettu instituution toimintakäytännöissä, tämä näkyy niiden epäsystemaattisena toteuttamisena. Hallinnan suhteet kytkeytyivät voimakkaasti asiakkaan arkikokemukseen yhteisön ja yhteisöllisyyden näkökulmasta, eikä instituution tuottamille reflektiivisille tulkinnoille jäänyt kovinkaan paljon tilaa, toisaalta yksittäisiä refleksiä tulkintoja aineistosta löytyy. Osallisuuden erilaiset ilmenemismuodot instituutiosta, voitiin tulkita vastakkainasetteluna instituution perustehtävälle, näissä tulkinnoissa esimerkiksi kortinpeluu nähtiin ristiriitaisena suhteessa instituution perustehtävään.

5.2 Säännöt ja sanktiot asumisyksikön arjen kuvaajana

Sääntöjen luominen ja sanktioiden antaminen näyttäytyvät asumisyksikössä lähtökohtaisesti työntekijöiden tekemänä toimintana. Sääntöjen ja sanktioiden korostunut merkitys asumisyksikössä, tuli esiin heti ensimmäisenä havainnointipäivänä. Tämä herätti minussa ristiriitaisia tunteita niin tutkijana kuin myös sosiaali-alan ammattihenkilönä. Säännöt ja sanktiot olivat voimakkaasti

sidoksisissa asumisyksikköön instituutiona, ne määrittelivät asumisyksikössä asuvia kuten myös siellä työskenteleviä ja minua havainnointijakson aikana.

Ensimmäisenä päivänä yksikössä ollessani huomioin ne lukuiset sääntödokumentit, joita asumispäivystyksen seinillä oli teipattu. Näitä kuvasin tarkemmin luvuissa 2 tutkimusympäristön kuvaus ja 4 tutkimuksen kulku. Sääntöjen merkitystä pohdin myös havainnointipäiväkirjassani seuraavalla tavalla:

Seinät olivat valkoiset, joissa oli ohjeita ja määräyksiä, miten päiväsalissa olijan odotetaan käyttäytyvän. Sääntöjä ja määräyksiä ja pohdin että pystytäänkö niitä valvomaan ja millainen merkitys niillä on asukkaille (Ote havaintopäiväkirjasta helmikuu 2020)

Huomioin seuraavia ohjeita: *Oleskelutila ei ole tarkoitettu päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisille asiakkaille*, josta oli taitettu sisään kohta *ei ole*, jolloin sääntö sai päinvastaisen merkityksen. *Oleskelutilassa ei sallita häiritsevää käytöstä*, yksiselitteisesti ja ytimekkäästi ja käskymuotoon kirjoitettuna. Missä kohtaa käytös muuttuu häiritseväksi ja kuka sen määrittelee, työntekijät vai asiakkaat ja onko se yhteisesti määriteltyä? *Radion käyttö oleskelutilassa kielletty ajalla 9–17*. Päiväsalissa ei ollut televisiota ja myös radion käyttö oli rajoitettua. Tiedustelin tätä eräältä työntekijältä, jonka mukaan meteli nousee liikaa, jos radio pauhaa taustalla.

Asiakkaan kokemuksen perusteella kontrollitoimet ovat asumisyksikössä korostuneet. Muistelee aikaa, kun pääsi asumaan asumisyksikön tukeasumiseen ja työntekijät puhalluttivat hänet 4 kertaa päivän aikana. Asiakkaan mukaan tämä epäluottamus alkoi harmittamaan, joka sitten johti alkoholinkäyttöön. Kertoo pystyvänsä olemaan pitkiä aikoja selvinpäin, jos alkoholinkäytöstä ei koko ajan muistuteta tavalla tai toisella työntekijöiden toimesta

Asumispäivystyksen arkeen vaikuttaa se, että osasto on jatkuvasti 150–200 prosentin ylipaikoilla. Ihmisiä on pienessä tilassa selvästi enemmän, kun siihen on alun perin suunniteltu. Aineiston mukaan tästä syystä työskentelytapana korostuu sääntö ja kontrollointi -painotus. Toisena huomiona sääntöihin ja sanktioihin aineistosta voi nostaa kontrollin painotus, mikä toteutui lasikopissa suoritettavana työnä, monitoreita seuraten tai päihdetestauksia suorittaen. Toisaalta instituution tehtävänä on valvoa, että asiakkaat ovat turvassa, eivätkä ole esimerkiksi välittömän sairaanhoidon tarpeessa.

Asumisyksikössä ollessani päädyin usein pohtimaan sääntöjä ja niiden merkitystä asumisyksikön arjessa ja asiakkaiden toipumisen kokemuksissa. Eräs asiakas piti sääntöjä työntekijöiden merkitysmaailmasta käsin laadittuina. Toisaalta tuli ilmi myös tilanteita, joissa asiakkaat pyrkivät aktiivisesti vaikuttamaan luotuihin sääntöihin yhteisökokouksessa. Asiakkaat tuovat ilmi sääntöjen noudattamisen vaikeuden, kun työntekijöillä tuntui olevan käytössä erilaisia sääntöjä. Kaivattiin johdonmukaisuutta ja toisaalta toivottiin, että työntekijät käyttäisivät maalaisjärkeä.

Työntekijä puolestaan kuvaa sääntöjen valvomista toisesta näkökulmasta kuin kontrollitehtävät ja onnistuu kiteyttämään sensitiivisen työtteen seuraavalla tavalla:

T: No, se on sitten sanotaanko aggressiiviset asiakkaat, jotka helposti suuttuvat joka asiasta, niitä pitäisi pystyä käsitteleen ikään kuin villahanskalla ja myötäilemällä tiettyyn pisteeseen asti, mutta kuitenkin sit saattaa sille se raja että missä mennään

Säännöt tuovat mukanaan sääntöjen noudattamisen valvomisen tehtävän. Mikäli sääntöjä rikotaan, niin niistä seuraa sanktio, vai seuraako? Seuraavassa ote havainnointipäiväkirjastani, kun kuvaan 13.2.2020 aamupäivän tapahtumia yksikköön saapuessani:

”Yksikköön tullessani huomasin, että oli jotain meneillään, ihmiset olivat äänekkäitä ja levottomia. Selvisikin pian, että aamulla oli ollut tappelu, jonka vuoksi poliisi ja ambulanssi oli pyydetty paikalle. Poliisi ei kuitenkaan vienyt ketään mennessään. Nujakkaan osallistuneista toinen oli rojahtanut maahan ja saanut alkoholikrampin, jonka vuoksi hänet oli ohjattu märälle puolelle lepäämään ja ensihoitajat tulivat tarkastamaan tilanteen. Toinen oli puolestaan poistunut yksiköstä, koska oli saanut ns. ”yöpalvelua”. Tämä alkoholikrampin saanut henkilö oli (3 krs) tukiasukas, joka oli ollut märällä puolella ns. lomalla. Työntekijöiden mukaan tämä oli ennakoitavissa oleva tilanne, koska alkoholikrampin saanutta ei terveydentilan takia laiteta yöpalveluun. Työntekijät myös sanoivat, mikäli nukkuu siihen asti, että puhaltaa 0 promillea niin pääsee siirtymään takaisin ”kerroksille” tukiasuntoon, eikä yöpalvelu astu voimaan. Tilanne myös herätti työntekijöissä tarpeen reflektoida asiaa oikeudenmukaisuuden kannalta. Mielestäni oli antoisaa huomata, että asiaan liittyvää punnintaa käytiin. Toinen tappeluun osallistunut, henkilö oli tilapäismajoituksen

asukas, joten hänet poistettiin päiväksi tontilta, kun taas toinen pääsi luikertelemaan sanktioinnista. Miten sääntö kunnioitetaan, kun ne eivät ole tasapuolisia?”

Otteen mukaisessa tapahtumassa työntekijät epäilevät asiakkaan näyttelevän alkoholikrampin, jotta hänelle ei seuraisi terveydellisistä syistä sanktioita, kun taas tilapäismajoituksessa asuva joutui ”yöpalveluun”. Tukiasumisen asukkaan osalta jäätin siis ”kyttäämään nollaa” – kuten yksi työntekijä sitä luonnehti. Tämä siis tarkoittaa, että kun asiakas puhaltaa alkometriin 0 promillea niin hän voi siirtyä takaisin omaan kotiin, joka on päihteetöntä tukiasumista. Aiemmin nämä tilanteet ovat johtaneet varoitusmenettelyn myötä tukiasumisen menettämiseen. Asumisyksikkö ei ole Asunto ensi-mallin mukainen asumismuoto, toisaalta voidaan nähdä myönteisenä asiana se, että vuokra-asumisen puolella asiakas ei menetä omaa kotiaan, päihteiden käyttöön retkahdettuaan, vaan asiakasta tuetaan olemassa olevilla keinoilla kuten tässä tapauksessa päihtyneiden osasto, takaisin päihteettömään elämäntapaan.

Yhteisökokouksessa 14.12.2020 kuvailtiin myös työntekijöiden luomia sääntöjä ja niiden noudattamista, hygieniaan liittyen:

- A1: vaikken mä varsinaisesti asukas enää oo ni, se että henkilökuntakin noudattaisi näitä säädöksiensä mitä ovat itse aikojen saatossa kirjoittaneet, että semmonen henkilö poistetaan, joka ei omasta hygieniastaan huolehdi, joka käy toisten nenään*
- A2: se on ikuisuusongelma joo, tääl on semmosii ihmisii, jotka ei vuoteen oo käynyt suihkussa...nyt en nimiä mainitse..*
- A1: mutta varmaan aika moni voi hajusta sen päätellä. Niin mutta mun mielestä se ei ole asukkaitten vastuulla, vaikka tässäkin (*lukee seinässä olevasta lapusta) yhteiset tilat ovat käytettävissä ja siisteydestä pitää huolehtia ja näin poispäin, mutta tää on mun mielestäni henkilökunnan ongelma*
- A2: pyykkipoika nenään vaan..*
- T1: hmm..*
- T2: täytyy vaan sitten tiukemmalla kädellä puuttua siihen, meidän henkilökunnan täytyy keskenään asiaa jutella ja katsoa että millä tavalla me pystytään rajaamaan sitä tiukemmin.*
- T1: tässä tulee semmonen itsemääräämisoikeus...*

- A1: mä en nyt tarkota mitään hammaspesuja ja semmosia*
- T2: ei ei ei ei, joo ymmärretty. Tiedetään mistä puhutaan...*
- A1: kun ollaan kusessa ja paskassa..sehän on jo niinkun terveysriski. Varmaan täältäähän se syttyy se seuraava saatanan musta surma joka lähtee pyörimään eurooppaan..*

Huonosta hygienian hoidosta kävin keskustelua erään työntekijän kanssa, joka kertoi minulle vaihtoehtoisen tulkintatavan liittyen huonoon hygienian hoitoon. Se voi myös liittyä siihen, että haluaa vältellä ihmisiä. Kyseessä voi myös ihan olla omasta häpeästä johtuva toimintamalli, jossa mieluummin käperrytään omaan huonoon oloon, yksin ja tarkoituksena eristäytyä. Asumisyksikön toiminnan mahdollisuudet tässä tilanteessa olivat kuitenkin ensi sijassa sulkea yhteisöstä ja yhteisestä tilasta, mikäli henkilö ei peseydy kehotuksista huolimatta. Tämä sai entistä enemmän ajattelemaan sääntöjen ja sanktioiden merkitystä asunnottomien asumisyksikössä ja vaihtoehtoisten tulkintojen tuomia mahdollisuuksia esimerkiksi kohtaamiseen liittyen.

Toisaalta siinä, kun asiakkaat eivät noudata yhteisiä pelisääntöjä niin myös työntekijöiden on vaikea pitää kiinni yhteisesti sovitusta asioista. Asumisyksikön toiminnan luonne huomioiden, on tilanteita, jotka vaativat yksilöllistä harkintaa, jolloin perustehtävä, työn tavoitteet ja yhteiset arvot vaativat punnintaa. Niin työntekijät kuin asiakkaat kaipaavat yhdenmukaisia, selkeitä linjoja ja toimintaperiaatteita, toisaalta taas niitä linjoja mitä on yhteisesti asetettu ei välttämättä noudateta. Havainnointi jaksolla olin todistamassa useita kertoja niitä tilanteita, kun työntekijät joutuvat käyttämään tilannekohtaista harkintaa ja niin kutsuttua ”maalaisjärkeä” puntaroidessaan toimintaansa rajaustilanteessa toimintaansa. Tämä herätti siis kysymyksiä siitä, että minkälaisia muita keinoja on turvata asiakas, asukas ja toisaalta myös työrauha kuin sanktiointi ja kontrollointi.

Rhenter (ym. 2018) mukaan tuen ja kontrollin tasapainon löytyminen onnistuneessa Asunto ensintyössä on tärkeää. Kirst (ym. 2014) puolestaan toteaa, että interventioihin tulee aina sisällyttää toivoa lisääviä elementtejä. Yhteisökokouksessa 31.1.2020 asiakkaat toivovat uutta mahdollisuutta biljardihuoneen käytön kanssa. Asiakkaiden toivomuksen taustalla oli myös ehdotus siitä, että työntekijä valvoo biljardihuoneeseen menijöiden kunnan ja, että tilassa ei päihteitä käytetä, olemalla läsnä. Yhteisökokouksen muistion mukaan ehdotus vietiin työntekijöiden työryhmään käsiteltäväksi. Muistioon on tämän jälkeen kirjoitettu seuraavanlainen ratkaisu käsin kirjoitettuna – *Toistaiseksi huone pysyy suljettuna!*

Toipumisorientaation näkökulmasta kontrollin, rajoitetun henkilö kohtaisen vapauden ja sanktioiden ilmapiiri ei tarjoa instituutiona alustaa, jossa henkilökohtaista toipumista voi tapahtua. Aineistosta kuitenkin nousee esiin, että kohtaamisella on ennaltaehkäisevä vaikutus konflikteihin ja myös työntekijät ovat sen huomanneet. Työtä ohjaavat materiaalit eivät tulkintani mukaan ohjaa riittävästi kohtamiseen ja jalkautumiseen asiakkaiden keskuuteen. Perehdytys materiaalissa lukee, että työntekijäresurssien salliessa tehdään omatyöntekijätyötä ja tukikeskusteluja ja esihenkilön mukaan siihen työntekijöitä kannustetaan. Työnteon välineinä valvontakamerat, alkometri ja huumeseuat antavat oikeutuksen etäältä tarkasteluun ja korostuneeseen kontrolliin. Toipumisorientaation ja Asunto ensin -periaatteen kritiikki kohdistaa asunnottomien palveluissa juurikin tähän kontrollikeskeiseen palvelun tuottamisen malliin, joka tutkimuksen mukaan ei ole omiaan tuottamaan henkilökohtaista toipumisen kokemusta. Kontrollitehtävissä korostuu instituution käyttämä valta-asema suhteessa palvelun käyttäjään. Toipumisorientaation näkökulmasta instituution tuottamat turhat valta-asetat tulisi purkaa ja palvelut suunnata yksilön tarpeista lähteviksi. (Anthony 1993,4; Boutillier ym. 2015,6; Leamy ym. 2011; Wahlbeck ym. 2018 11; Nordling 2018; Nordling ym. 2020; Roivainen ym. 2020.)

5.3 Kohtaamisen merkitys toipumisen tukena

Aineistosta oli analysoitavissa kohtaamisen merkitys asumisyksikössä osana toipumisen prosessia. Arvostavan kohtaamisen perusta on toisen ihmisen ainutlaatuisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen, pahimmillaan asiakas voi tulla nähdyksi vain ongelmana tai diagnosoidun sairauden kautta. Tällöin asiakkaan yksilöllinen elämänhistoria jää yksinkertaistettujen yleistyksien ja luokitteluiden kautta tulkittavaksi. Luokittelut johtavat helposti oletuksiin siitä, että kaikki kyseiseen ryhmään kuuluvat jakavat samanlaiset ongelmat, avuntarpeet ja selviytymismahdollisuudet. (Laitinen ja Kempainen 2010, 153–154.) Päihde- ja mielenterveyspalveluihin liittyen toipumisorientaatiolla viitataan yksilöllisesti muovautuviin toipumispolkuihin, joihin liittyvät merkityksellisyyden ja toiveikkuuden kokemukset sekä myönteisten voimavarojen kasvattaminen.

Ensimmäisenä päivänä havaitsin, että työntekijät ovat melko paljon *lasikopissa*. Lasikoppi muodostui aineistossa keskeiseksi. Lasikopista käsin suoritettiin kontrollitehtäviä valvontakameroiden kautta. Kun itse istuin lasikopissa tunsin toiseutta asukkaiden suhteen ja kun istuin päiväsalissa asukkaiden kanssa, tunsin toiseutta työntekijöiden suhteen. Lasikopista käsin tehtävää työtä kuvaa seuraava aineistokatkelma, kun asiakas saapuu asumisyksikköön ja hänelle tehdään tulohaastattelu:

T1: Kyllä siinä on harva ensimmäistä kertaa pappia kyydissä, jotka meille tulee ja nimenomaan niin kuin sä sanoit niin siinä on aika monesti romuttunut se semmonen usko ihmiskuntaan ja kaikkeen mitä siinä elämässä on tapahtunut. Se on niin herkkä ja semmonen tilanne. Tai sitten sulla on niin kovat suojakuoret tai mitä nyt ihmisillä onkaan semmosessa tilanteessa tai saatika hirveen iso kynnys tulla tämmäseen palveluun..

M: ...niin sekin on varmasti totta..

T1: Se on, se on tosi herkkä tilanne loppujen lopuksi ja jännittävä. Jos ajattelee, että tulee ihan ensimmäistä kertaa ja niin kuin oot huomannut että se koppi on aika pieni ja siinä saattaa olla monta työntekijää ja sitten sä joudut siihen istumaan monen tuntemattoman kanssa ja kertomaan että miksi minun elämäntilanne on tämmänen että minä tänne jouduin ja onhan se aika hurjaa..

Lasikoppi ei anna tilaa yksityisyydelle tulohaastattelun yhteydessä, koska lasikopissa oli tulohaastattelun yhteydessä myös muita työntekijöitä, jotka eivät osallistuneet haastatteluun ja toisaalta lasikopin tulohaastattelun pystyi näkemään myös päiväsalista, vaikka käytyä keskustelua ei kuullut. Asiakassuhteen luomisen ensimmäiset askeleet tapahtuvat siis lasikopissa ja osittain jopa nöyryyttävissä olosuhteissa.

Erään työntekijän huoli liittyi lasikoppiin siltä osin, että työntekijän vetäytyvät sinne, eivätkä jalkaudu asumisyksikön käytäville kohtaamaan asiakkaita seuraavalla tavalla:

T1: Aika iso osa työntekijöistä ei halua jalkautua tonne käytävälle ja jutella asiakkaiden kanssa siellä mukavia, no jotkut yövuorossa sitten juttelevat kun on hiljaista, mutta mun mielestä siellä pitäisi näkyä kokoajan. Ne tuntee ittensä ikään kuin hylätyksi, jollain tavalla, että kun ei olla siellä ja mä taas haluan olla siellä koska siellä ne asiakkaat on ja siellä ne juttelee eritavalla kun se että se tulee sun nenän eteen toimistolle kertomaan asioista, ni se on erilaista juttelua sitten

M: Niin niin sitten eli sitä arjen kohtaamista enemmän..

T1: Arjen kohtaaminen, joo se on hyvä sana siihen!

Lasikoppi muodostui tutkimuksen edetessä myös hyvin keskeiseksi paikaksi tarkastella ja tarkkailla asiakkaita ja työntekijöitä. Pelatessani kortti asiakkaiden tuntui lähes paradoksaaliselta, että samaan aikaan kun asiakkaat tarkkailivat *lasikopissa* työntekijöitä ja arvioivat heidän tekemisiään niin työntekijät tarkkailivat ja arvioivat asiakkaita ja minua oleskelutilassa. *Lasikoppi* muodosti muuria työntekijöiden ja asiakkaiden välille, tutkimuksessani se osoittautui institutionaalisen vallan keskittymäksi, josta toimintoja ohjattiin ja tarkkailtiin, arkipäivän elämää ja ihmisyyttä tehtiin näkymättömäksi tai sen olemassaolo jopa kiellettiin. *Lasikopin* valta-asema on tutkimuksessani ilmeinen.

Juhilan (2018, 20–126) mukaan kaikissa laitoksissa on sellaisia fyysisiin piirteisiin ja rutineihin liittyviä yhtäläisyyksiä, jotka tekevät niistä erityisiä työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamispaikkoina. Niissä saattavat korostua pitkät käytävät, joiden varrella on asiakkaiden yhden tai useamman hengen huoneita. Tämä näyttäytyi myös tutkimiskohteena olevan asumisyksikön fyysisenä tilana. Laitosmaiset ympäristöt asumisen ja elämisen paikkoina ovat saaneet monesti osakseen kritiikkiä. Goffman (1986) on kuvannut niitä aikanaan totaaliseksi instituutioiksi ja minuuden riistämisen paikoiksi. Työntekijöillä on laitosolosuhteissa merkittävästi valtaa, ja suhde muodostuu helposti asiakkaita kontrolloivaksi ja holhoavaksi, jopa alistavaksi. Tähän myös oleellisesti liittyy institutionaalisen etnografiassa tutkimuksen kohteeksi otettavien hallinnan suhteiden ja niistä murtautumisen tärkeys.

Havainnointipäiväkirjassa tekemäni huomion mukaan, silloin kun istuin päiväsalissa ja pelasin korttia asukkaiden kanssa niin konfliktitilanteita asiakkaiden välillä ei tapahtunut tai jos tilanne jollakin tavalla alkoi kriisiytymään, niin muut läsnäolevat asiakkaat puuttuivat siihen. Kortin pelaamisen yhteydessä myös arjen asioiden keskustelu sujui luonnikkaasti, vaikka asiakkaat olivatkin pääasiassa päihtyneitä. Asiakkaat myös tukivat toisiaan vaikeuksissa ja kannustivat ja rohkaisivat vaikeissa asioissa. *Lasikopissa* tämä keskustelu kuitenkin usein ymmärrettiin ikävänä metelinä, joka ei ollut suotavaa. Tekemäni havainnot vertaistuen merkityksestä toipumisen kokemukseen on yhtäläinen mihin Rhenter kumppaneineen (2018) päätyi. Sosiaaliset suhteet, vaikkakin niukat, tukevat toipumisen prosessia. Vertaisuus ja vertaistuen merkitys näyttäytyi usein näissä tilanteissa hyvin tärkeinä. Instituution tulisi kuitenkin tunnistaa ja tunnustaa kohtaamiseen ja vertaisuuteen liittyvät merkitykset paremmin.

Työntekijöiden päivittäinen läsnäolo vahvistaa parhaimmillaan arkisimmat, spontaanimmat ja läheisemmät kohtaamiset kuin esimerkiksi toimistoissa toteutetut asiakaskäynnit. Granfelt (2013, 221 ja 242) on kuvannut tätä asumissosiaalisesti työksi, jota luonnehtii intensiivinen vuorovaikutus ja läsnäolo. Työssä ”suostutaan olemaan läsnä silloinkin, kun vuorovaikutus on täynnä pahaa oloa, sairautta ja päihtymystä” Arjen kohtaamiseen antaa toisenlaista näkökulmaa seuraavan dialogi:

- M: Mikä sun oma suhde asukkaisiin on, kuvaa sitä vähän?*
- T: niin, mä säätelen tosi paljon distanssia kyllä että toki yritän olla ihminen ihmiselle ja riittävän empaattinen ja asiallinen ja näin pois päin mutta mä vedän selvän rajan siihen että mä en oo heidän kaveri että mikä se mun suhde sitten on mä hoidan parhaani mukaan kaiken mitä mun toimenkuvaan kuuluu ja oon heidän tukena mutta en ole ystävä.*
- M: niin just...että sulle on kuitenkin tärkeää, että se selkeesti tulee se että sä oot työntekijä ja tulee se työntekijän rooli ja sulle maksetaan tästä palkkaa mutta toki sä kohtaat heidät ihmisarvon mukaisesti..*
- T: tottakai..*
- M: se ei sitä missään nimessä poissulje, mä en epäilekään..*
- T: Pysin tottakai siihen että yleisestikin ottaen kohtaan ihmiset ihmisinä ..mut en päästä..en päästä kauheen lähelle kuitenkaan psyykkisesti tai mitenkään muutenkaan, että monesti jos tulee henkilökohtaisia kysymyksiä niin mä kierrän ne tai no vastaan ehkä vähän epämääräisesti tai vaihdan puheenaihetta, sekin on yksi ehkä mitä mä oon havainnut että sitten toiset ehkä henkilökunnasta kertoo hyvinkin yksityiskohtaisesti asioitaan ja ehkä vähän liian läheisissäkin tekemisissä toisinaan on. Sekin jo tuo ristiriitoja..*

Eräs työntekijä kuvaa työtä vaativaksi ihmissuhdetyöksi, jolloin kaikkea toimintaa hänen mielestään määrittelee ihmisen kohtaaminen. Kohtaamisista yksikössä puhutaan laajalla skaalalla, sitä voidaan luonnehtia ystävyuden kaltaiseksi, jonka ehkä itse luonnehtisin tässä tutkimuksessa paremminkin kumppanuudeksi tai sitten selvästi roolitietoiseksi auttamistyöksi, jossa ammattilaisen ja asiakkaan rooli on selvä ja loukkaamaton. Nämä erilaiset työntekijä- asiakassuhteet aiheuttivat omalta osaltaan ongelmia. Asiakkaan ja työntekijän suhdetta mietittiin myös seuraavassa aineisto-otteessa:

- M: Me puhuttiin jo aiemmin kohtaamisesta asiakkaiden ja työntekijöiden välillä, niin miten semmonen niinkun yhteistyö tai kumppanuus asiakkaan, onko se mahdollista asiakkaan kanssa tällaisessa paikassa?*
- T: Joo hyvä ja ajankohtainen kysymys. On mahdollista mutta se vaatii meiltä työntekijöiltä aivan älyttömästi pitkäpinnaisuutta ja työtä. Mä uskon itse ja mä haluan uskoa, että se on mahdollista ja onki. Että tota ja ollaan vähän yritettyki mennä enemmän semmoseen suuntaan, että ois enemmän yhteisöllisyyttä ja itse toivoisin nimenomaa semmosta nimenomaa semmosta yhdessä tekemistä. En tarkota että tarvii konkreettisesti tehdä kaikki mut mutta että siinä tulis asiakkaillekin semmonen kokemus, että he olisivat niinkun se kuitenkin se pääroolissa oleva oman elämänsä niinku pääroolissa ja siinä etät heille tulisi se vaikuttavuuden tunne, koska sen kautta sitten niin moni muu asia*

Työntekijän kanssa käyty dialogi kuvaa sitä, ristiriitaa, miten tämän hetkiset kohtaamiset asiakastyössä eivät toteudu hänen ammatillisten arvojen mukaisesti. Haastateltava tuo myös ilmi, koko työyhteisöä vaadittaisiin mukaan tähän muutokseen kohtaamisen tavoissa. Henkilöstön osaaminen on myös tärkeä asia nostaa tässä esille:

- M: Jos nyt mietitään noita koulutuksiin liittyviä asioita voit miettiä vaikka omakohtaisesti tai sitten teidän yksikön laajuudella, mitä koulutusta te tarvitsitte?*
- T: Joo, kyllä mä toivoisin, enemmän päihdetyön konkreettista osaamista, joka tulee koulutuksen myötä. Siitä hyödytään, että ymmärtää ja tiedostaa, kaikenlaista sitten mitä se todellisuus noiden meidän asiakkaiden kohdalla on. Sen lisäksi meillä on hirveen hyvin tämmästä näihin haastaviin tilanteisiin liittyvää koulutusta ollut tarjolla, ehkä varmaan on ajankohtaista sitten tämmäset, monikulttuurisuus on lisääntynyt, naisten osuus asunnottomista on lisääntynyt eli ehkä kohdennettua siihen, jos mietii tommosia marginaaliryhmiä jotka tulee asiakkaaksi ja jotka tulee lisääntymään se on ihan fakta.*

Lähisuhdeväkivaltaan liittyvää koulutusta tai rohkeutta myös ottaa asiat puheeksi, kriisityön osaamista myös ehkä on tarpeen lisätä

M: Eli teillä on hyvin koulutusta kontrollitoimiin, mutta sitten taas jos lähdetään miettimään sellaisia tuen ja auttamistyön, erilaisen kohtaamistyön ja sensitiivisyyden kautta niin semmonen puoli..

TT: Osataan kyllä tällain karrikoidusti käyttää kaasusumutinta ja meillä on siihen aseenskatolupa ja tiedetään ja pläplääplää, virvet, ja on dectit, on puhejudot ja käydään säännöllisesti mapat, mutta sitten se kaikki muu..

Instituution tehtävä on turvata työntekijöiden työturvallisuus, kuitenkin jos yksipuolisesti tämän kautta suunnitellaan koulutus tarjontaa niin, kontrollin näyttäytyminen asumisyksikön arjessa selittyy varmasti myös osittain sillä. Jos katseet kuitenkin käännetään konfliktien ennaltaehkäisyyn ja toipumisen tukemiseen, niin koulutustarve tässä vaativassa ihmissuhdetyössä painottuu toipumista edistävään auttamistyöhön. Toipumisorientaation mukaiseen kohtaamistyöhön henkilökohtaiset toipumisen kokemuksesta vaikuttaa toki myös muut kohtaaminen kuin työntekijä - asiakaskohtaaminen, siihen luetaan lisäksi esimerkiksi vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus. Instituution luomat rakenteet myös kohtaamistyön toteuttamisessa on merkitykselliset.

5.4 Toipuminen ja myönteiset siirtymät asumispoluilla

Asunnottomuus on Suomessa muuttunut, kuten luvussa 1 olen esittänyt. Tätä muutosta kuvataan myös seuraavassa yhteisöpalaverin aineistokatkelmassa, jossa asiakas keskustelee työntekijän kanssa.

*A: Joo näin o, mä oon sanonut jo useemman kerran, että mitä useempi kokki, sen parempi soppa. Siihen on hyvä ratkasu, aletaan antamaan ihmisille asuntoja ja omia asuntoja. Mä oon tehnyt sommosen havainnon että häätöjäki on todella paljon, täällä on niin paljon uusia ihmisiä että todella...ja nuorentunut tää ikäluokka, vanhat gansterit rupee oleen haudassa..ja puolet on vankilassa *nauraa* muistaks sää niitä aikoja ku tässä päiväsälissa kaikki oli enemmän tai vähemmän kännissä ja jokaisella oli mukissa jotain juomaa, mutta ei se kyllä*

kahfeeta ollut, se oli aika vauhdikasta menoa. Muistaks sää niitä aikoja oliko sää täällä silloin?

T: Muistan mä, mutta kun ajat on muuttunut ja päihdekulttuuri on muuttunut, teitä vanhan liiton alkoholinkäyttäjiä on niin kovin vähän, nykyään on sekakäyttäjiä. Niin se on erilaista se meininki nykyään ja meidän pitää työntekijöinä myös niihin muutoksiin reagoida.”

Asumisen jatkopolkuihin vaikuttaa valitseva päihdekulttuuri ja yhteiskunnan asenteet siihen. Päihdekulttuuri vaikuttaa myös asumisyksikön arkeen, asumisyksiköltä odotetaan joustavuutta, jotta se kykenee vastaamaan muutoksiin, tukemaan ja valmentamaan asiakkaita kohti pysyvämpiä asumisratkaisuja.

Ammattilaisten rooli asunnottoman henkilön poluttamisessa asumisen piiriin on niin kutsuttu portinvartijan ja jopa ”poiskäännyttäjän” rooli, he voivat tehdä valintoja järjestelmän reunaehto- rajoissa millaisen asumisen piiriin asunnoton pääsee. Tämän takia tehdään jatkuvaa arvioita liittyen henkilön asumisen taitoihin, henkilökohtaisiin resursseihin ja motivaation määrään. (Juhila ym. 2016, 21 ja 24.) Keskeiseksi ongelmaksi tilapäisen asumisen arjessa eräs työntekijä määrittelee seuraavasti:

No se on juuri toi, että kun asiakkaille ei tunnu, et ei oo oikein semmosta paikkaa, mihinkä laittaa. Monella varmasti toiveena on se oma koti, oma asunto jotain muuta, mutta kun se, se on ongelmallista tiettyjä ihmisiä asuttaa minnekään, kun pahimmassa tapauksessa on koko kerrostalo remontissa seuraavana päivänä, et siellä on nuotio olohuoneen lattialla, että se toimintakyky ei oo semmone, että siihen kyettäisiin ja meidän palvelu ei kumminkaa oo semmonen, mis on tarkoitus sit loppuelämä viettää, että tää on kumminkin vaan väliaikaista, niin kuin hätämajoitusta.

Aineisto-ote luo kuvaa samalla koko palvelujärjestelmään kohdistuvista haasteista. Tilapäinen asuminen joutuu paikkaamaan muun palvelujärjestelmän ja asumismahdollisuuksien puutteita ja tällä on myös vaikutusta jatkoasumisen polkuihin. Toisaalta instituutio myös määrittelee asiakkaan jatkoasumisen polkuja herkästi yksipuolisesti ja tuottaa asiakkaasta toimijana passiivista kuvaa.

Seuraava aineisto-ote on lainattu suoraan perehdytysmateriaalista:

Jos asiakas ilmaisee halukkuutta ja motivaatiota päihteettömyyteen on mahdollista siirtyä päihteettömien puolelle. Tämä kuitenkin edellyttää päihteettömyyttä ja puhtaita seuloja. Tämän lisäksi oltava jatkosuunnitelma, eli joku suunniteltu tukiasumisen muoto tai vähintään vuokrahakemukset voimassa ja sitouduttava ottamaan vastaan henkilökunnan osoittama asumispalvelu, jos omaa asuntoa ei ala määräaikaan mennessä löytymään. Tilapäinen asuminen ei ole pysyvä asumismuoto vaan palvelut ovat väliaikainen ratkaisu asunnottomuuteen. (Työntekijän perehdytysmateriaali)

Perehdytysmateriaali tunnistaa portaittaisen mallin mahdollisuudet ainoana vaihtoehtona. toipumisorientaation ja asunto ensin- periaatteiden mukainen asuminen ei tämän ohjaavan dokumentin mukaan ole edes mahdollista. Asuminen perusoikeutena ei välity työtä ohjaavista dokumenteista, vaan ihminen tulkitaan ongelmiansa yhteissummaksi ja instituutio myös suhtautuu häneen sen mukaisesti.

Seuraavassa aineistokatkelmassa jatketaan pohdintaa asumispolkujen turvaamisesta:

- M: Eli siis jatkopaikassa ei sitten niinkun pärjätä, että ei oo riittävästi taitoja tai tukea, mitä sä ajattelet, mikä siinä on suurin syy?*
- T: Ylipäätänsä siinä on kaksi semmosta asiaa että kuvitellaan että pärjätään vähän paremmin että yleensä tuolta meidän tukiasunnolta kolmoskerroksesta siis monet haluaa omaehtoisestikin muuttaa ja muuttaakin ja kun he saa täällä kumminkin tukea jatkuvasti ja ollaan läsnä ja ollaan siinä niin silloin pärjätään, mut sitten kun muutetaan omille niin hyvin äkkiä korkki narahtaa auki ja siellä ollaa kuukausi kännissä ja sitten tullaan takasin ja kaikki se on menetetty se työ, alotetaan tuolta märästä päästä ja on putki päällä ja niinkun vuosia on tehty sen eteen töitä, että ihminen saa vähän niinkun tiettyyn pisteeseen ni se on niinkun se on semmonen yks asia ja sit toinen on se et ei vaan oo niinkun, alkoholia tai päihkeitä on niinkun käytetty niin kauan, että sitä toimintakykyä ei enää oo ja toisilla sitä ei välttämättä oo ikinä ollut meillä on kuitenkin paljon noita mielenterveysasiakkaita kellä ei niinkun oo mitään sairaalapaikkaa kun ei kriteerit täyty, että vois*

pakkohoitoon laittaa mut sitten, sitten myös meidän palvelut on aivan väärä paikka

Claphamin (2005, 2,9) on tehnyt eroa yksilölähtöisen rationaalisen valinnan teorialle, liittyen asunnottomien henkilöiden valintoihin asumisen poluissa, näissä valinnoissa tulee huomioida niin yksilölliset valinnat, asumiseen liittyvät päätökset ja niitä muokkaavat institutionaaliset suhteet sekä kulttuuriset ja poliittiset diskurssit ja niiden vaikutukset. Näiden eri tekijöiden vaikutukset näyttäytyvät myös aineistossa.

- T: joo ja tämä passivoi, nimenomaa tämä passivoi tosi paljon*
- M: Ja joku on väläytellyt ja oon kyllä itekin puhut semmosesta laitostumisesta, että täällä jotenkin laitostuu..*
- T: Hyvä kun sä sen sanoit, että siitä on puhuttukin että vanhemmat ihmiset sanoo, jotka on ollut tässä vuosi kymmeniä, että kolmisen viikkoa riippuen ihmisestä kun alkaa asettua kodiksi, tullaan on se kuiva tai märkääpää mutta kolme viikkoa, niin jännä asia niin kolme viikkoa on semmonen, että sinä aikana laitetaan asioita mutta sitten sen jälkeen on korttiringit pystyssä ja on niinkun asetuttu, että siinä on niinkun kriittinen ikkuna kun asiakas pitäisi saada nimenomaan eteenpäin eikä vasta 10 vuoden kuluttua.*
- M: että jo parissa viikossa pitäisi sitten miettiä, että mitäs seuraavaksi..*

Työntekijän haastattelussa tehty huomio kolmen viikon aikaikkunasta jatkopoluttamisen pois väliaikaisasumisesta on tutkimuksen kannalta merkittävä huomio. Yhtäältä todetaan, että asiakkuuden kannalta se osoittautuu kaikkein aktiivisemmaksi ajaksi järjestellä asioita ja elämää, mutta toisaalta, tätä kolmen viikon aikaikkunaa, ei kyetä riittävästi asumisyksikössä hyödyntämään myönteisinä siirtyminä ja tukisuunnitelmina eteenpäin.

Asunnottomien asiakkaiden palvelujärjestelmä ei vastaa tällä hetkellä riittävästi kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien tarpeitaan, tuetun asumisen palvelut ovat tukossa, asiakkailla ei ole kokemusta siitä, että heillä olisi mahdollisuus tehdä aitoja valintoja tarjottujen palvelujen välillä. Asunnottomuuden pitkittyessä myös päihde -ja mielenterveysongelmat syvenevät ja asiakkaat

kokevat vahvaa toiseutta. Palvelut eivät siis kohtaa asiakkaan joustavia palveluntarpeita. Eräs työntekijä pohti myös omaa ristiriitaista rooliaan tilapäismajoituksessa seuraavalla tavalla:

Kyllä mä usein mietin, että oonks mä tääl auttamassa näitä ihmisiä vai mahdollistamassa heidän päihteidenkäytön vaan, että toi on niinkun mulle tommonen aika vaikea asia mä oon täällä sydämen asialla täällä töissä ja tää on mulla tärkeätä työtä. Tykkään auttaa muita ihmisiä, mutta välillä tulee mietittyä että ketä tää loppupeleissä palvelee?

Tähän liittyen toinen työntekijä mietti miten työntekijän arvot näkyvät työnteossa. Hän mielestään voisi olla hyvä, että arvoista keskusteltaisiin yhdessä. Seuraavassa aineisto-otteesta pohditaan arvoja Asunto ensin -ideologian kautta:

T: ...mutta jos miettii asunnottomuutta, minkä takia mäkin olen tuolla työssä kai niin semmosta yhtenäistä fokusta ja sitä tavoitetta että mikä se on esimerkiksi ite oon aina toittanut näiden pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelmien perään ja siihen että minkälaista toimintaperiaatetta ja siis ajatusta ja ideologiaa siellä on taustalle, eli jos kaikki esimerkiksi suhtautuisi samalla lailla tai olisi semmonen ajatus että asunto ensin, niin se häiritsee mua kyllä vielä aika paljonkin henkilökohtaisesti että myös meillä on, jollain tapaa suhtaudutaan siihen asunnon saamiseen niin että se olisi ihmiselle jonkinlainen palkinto

M: ...eli pitää tehdä jotain jotta ansaitsee

T: Jotta, osoita meille päihteettömyyttä tai jos tämän talon sisällä toimit näin ja näin niin sitten sinä pystyt näin ja näin mulle henkilökohtaisesti nurinkurinen tai vanhanaikainen lähestymistapa ja ylipäänsä tämmäinen keppi-porkkana -ajattelutapa ja toimintatapa ja toimintakulttuuripäihdetyössä ja asunnottomuustyössä niin se on semmonen mistä mä haluaisin päästä eroon. Mutta sitten siinä on semmonen mikä turhauttaa koska me ollaan, meillä on hyvin rajalliset keinot esimerkiksi iasuttaa, mitä me voidaan tarjota ja ne on edelleenkin aika rajattuja vaihtoehtoja.

M: eli se valinnanvapaus ei toteudu, mikä ideologiaan kuuluu

- T: Ei, periaatteessahan mulla on taas todella kärjistetysti sanottuna, mutta -joko sinä olet valmis päihteettömyyteen vaikka se sun elämäntilanne ei olekaan se vielä, mutta nyt joko sitoudut päihteettömyyteen tai sitten et sitoudu, jolloin ne vaihtoehdot on ihan järkyttäviä suurelle osalle tai sitten väkisin leivotaan sinusta nyt päihteetömään tukiasumiseen asiakas joo mutta sitten kun se asiakkaan/ihmisen todellinen tilanne ei vielä vastaa sitä niin siitä tulee tää palveluiden kierto. Eli tarjotaan väkisin palvelua mihin*
- M: se ei kohtaa sitä asiakkaan tarvetta siinä hetkessä..*
- T: Ei ja se tarkoittaa sitä, että tullaan joko tosi nopeesti tai vuoden päästä tai kahden vuoden päästä takasin tänne meille*
- M: Ja sitten on on jotenkin lisää pettymyksiä asiakkaalle ja jotenkin myös teille, että jaahas täällä sä taas oot ja mitä tapahtuin..*
- TT: Joo kyllä, että se on ehkä semmonen. Suhtaudutaan siihen ihmiseen päihdeongelman, mielenterveysongelman, mikä ikinä onkaan eellä, eikä ajatella niin että se asuntoa on kuitenkin jokaisen perusoikeus. sen haluan nostaa esille ja se turhauttaa..*

Tutkimuspäiväkirjassa mietin useaan otteeseen asiakkaiden asumisen polkuja. Eräs henkilö kuvaa asumisen polkuaan ja elämäänsä kortin pelaamisen yhteydessä. Asiakas oli yksiköstä siirtynyt itsenäiseen asumiseen, joka päättyi kahden kuukauden jälkeen häiriökäyttäytymiseen, asiakkaan kertoman mukaan asumisen tuki ei missään vaiheessa ehtinyt alkamaan. Tämän jälkeen asiakas joutui takaisin tilapäisasumisen niin kutsutulle märälle puolelle, josta pääsi siirtymään tilapäisasumisen asumisen nihkeälle puolelle. Samalla henkilö kertoo, miten nyt riittävän pitkän päihteettömän jakson jälkeen on mahdollisuus edetä asumispolullaan. Tiedustelin henkilön ajatuksia ja tunteita ja odotuksia muutosta kohtaan. Kertoi tunteneensa iloa ja toivoa, kun mahdollisuus tarjotaan, mutta ei halua miettiä asiaa liian pitkälle, jotta ei pety, jos suunnitelmat menevät mönkään. Tämän kaltainen näköalattomuus ja toivottomuus esiintyivät havainnointi jakson aikana useaan otteeseen. Seuraavassa asumisen polkuja ja tuen tarpeen jatkumista kuvaa eräs työntekijä seuraavalla tavalla:

- TI: Onko tuota märältä puolelta nyt yks tai kaks kahden vuoden aikana päässyt märältä puolelta kuivalle puolelle ja päässyt eteenpäin mutta nekin on tainnut palata takaisin*
- M: niin eli on pyörähtänyt..*

T1: kyllä kyllä, käynyt jossain ja pieni yritys ja ei pysty kerta sillon pitäisi pystyä vaihtamaan täysin melkein vois sanoa että paikkakuntaa, ystäväpiiri pitäisi olla erilainen täysin ja tukiverkko, joka pitäis siitä ihmisestä huolen puoli vuotta tai vuoden vähintään. Sen täytyis olla koko ajan jossain kontaktissa johonkin tukihenkilöön, et se jaksais viedä sitä eteenpäin mut se tukihenkilö loppuu niin se on takasin täällä. Se on mun mielipide siitä asiasta et..

Asumispolut ja vaikeudet niissä tulivat esiin aineiston keruussa toistuvasti. Asiakkaan olivat tuoneet julki tyytymättömyyttään jatkoasuttamiseen. Yhteisökokouksessa (10.1.2020) käsiteltiin tätä asiaa asumispäivystyksen perustehtävän kirkastamisen kautta. Seuraava katkelma on suoraan lainattu yhteiskokouksen muistiosta:

Tarkoitus on turvata perustarpeet asunnottomille (/katto pään päällä päivystysluontoisesti, hygienia, pyykkihuolto, ruokailu). Kartoitetaan kokonaistilanne asunnottomuuden näkökulmasta ja ohjataan tarvittaessa muihin palveluihin. Mikäli asiakasta ei ole ohjattavissa muihin palveluihin, turvataan perustarpeet

Asumisyksikön toiminta on sosiaalihuoltolain mukaista palvelua, jonka vuoksi koin perustehtävän määrittelyn tämänkaltaisesti hieman ongelmallisena sosiaalihuoltolain näkökulmasta. Matthies ja Närhi (2018, 10) mukaan sosiaalityön toimintamalleja tulisi uudistaa yksilöllisestä yhteisöllisemmäksi, byrokraattisesta toiminnallisemmaksi, ongelmalähtöisyydestä voima varalähtöisemmäksi sekä kyseenalaistaa rakenteita yksilöön kohdistuvien muutospaineiden korostamisen sijaan. Sosiaalityössä tulisi aktiivisesti edistää yhteiskunnallista muutosta kohti kestävästä kehitystä sen sijaan, että sopeudutaan ympäristön muutoksen kielteisiin seurauksiin.

6 HALLINNAN SUHTEET ASUMISYKSIKÖN ARJEN KOKEMUKSINA

Tässä tutkimuksessa etsin vastausta kysymykseen asunnottomien asumisyksikön toimintakulttuurista ja siitä, miten se tukee asiakkaiden toipumista. Tarkastelen asunnottomien asumisyksikön arkea asukkaiden ja työntekijöiden näkökulmasta. Tuon esiin asiakkaiden kokemuksia instituutiosta sekä instituution käytännöistä osana asiakkaan toipumista. Tässä tutkimuksessa toipumisella tarkoitetaan henkilökohtaista prosessia, jossa ihminen pyrkii kohti parempaa terveyttä ja hyvinvointia, itsenäisempää elämää ja voimavarojensa hyödyntämistä, mikä näkyy myönteisinä siirtyminä asumispolulla eteenpäin, kun osallisuuden kokemus vahvistuu ja asiakkaan voimavarat tunnustetaan paremmin (Nordling 2018; Onken ym. 2007; Shepherd ym. 2018).

Keskeisiksi teemoiksi tutkimuksessa nousi yhteisö ja yhteisöllisyys, säännöt ja sanktiot, kohtaaminen sekä asumisen polut. Nämä teemat mukailevat myös aiemmin esittämäni tutkimuskirjallisuutta asunnottomuustyöstä sekä toipumisorientaatiosta. (Clapman 2005; Hyväri ym. 2011; Juhila ym. 2016; Jokinen ym. 1991; Knutagård 2009; Leamy ym 2011; Le Boutillier ym. 2015; Pleace 2016) Tutkimuksen kannalta jokaiseen teemaan nivoutui instituution vahvasti toimintaa ohjaavat hallinnan suhteet, joka konkretisoitui arkisina asiakaskokemuksina. Toisinaan näitä hallinnan suhteita tunnistettiin työntekijöiden toimesta ja niihin pyrittiin myös vaikuttamaan. Toisinaan tämän edellyttämä tavanomaisesta työtavasta poikkeaminen, herätti instituutiosta vastustusta. Parton ym. (2008 64–65) mukaan valta määrittää sen mitä instituutiosta pidetään normaalina, mitä totena ja mitä itsestään selvänä. Juhilan (2004, 75) mukaan institutionaaliset käytännöt pohjautuvat vuorovaikutuksellisuuteen, jota ohjaavat ideologiat.

Yhteisöllisyyden merkitystä instituutiosta toipumista edistävänä tekijänä ei täysin jaettu. Yhteisöllisyys ja yhteinen tekeminen nähtiin osittain päihdeidenkäyttöä suosivaan elämäntapaan kannustavana yhteisönä tai voitiin asumispolun näkökulmasta tulkita negatiivisesti asumispolulla siirtymisen suhteen, asiakkaat viihtyvät ja kotiutuvat tilapäismajoitukseen, tämä mukailee Kaukko (ym.2018) näkymystä. Yhteinen tekeminen tilapäismajoituksen asiakkaiden kanssa ei nähty realistisena silloin kun asiakas nähtiin pelkästään päihde- ja mielenterveysongelman kautta (päihtymystila, huono hygienia jne). Toisaalta yhteisöllisyyden lisääminen nähtiin myös yhtenä mahdollisuutena sanktio ja kontrollitoimien vähentämisen näkökulmasta.

Instituution työvälineet asumisyksikössä tehtävässä työssä paikantuivat ulkoisen kontrollin välineisiin (lasikoppi, valvontakamerat, päihdetestausvälineet, haastavien asiakastilanteiden kohtaamiskoulutukset). Lasikoppi –paikkana tässä tutkimuksessa toimi institutionaalisen vallan ilmentymänä ja toimii ajoittain jopa esteenä arvostavan kohtaamisen areenoille. Rhenter (ym. 2018) mukaan tuen ja kontrollin tasapainon löytyminen onnistuneessa Asunto ensin- työssä on tärkeää ja Kirst (ym. 2014) puolestaan toteaa, että interventioihin tulee aina sisällyttää toivoa lisääviä elementtejä. Tasapainoilu tuen ja kontrollin maastossa oli tilapäismajoituksen institutionaalisissa suhteissa läsnä läpi tutkimuksen, vaikka tutkimuskohteena oleva asumisyksikkö ei ole Asunto ensin- mallin mukainen kokonaisuus, niin siitä huolimatta ideologisella tasolla tätä periaatetta voidaan heistaa asumisyksikköön. Toisaalta myös toipumisorientaation keskeiset kulmakivat, ovat yhdenmukset suhteessa Asunto ensin -ideologiaan.

Jatkoasumisen polut määrittyivät lähtökohtaisesti sen kautta, että asiakas on sitoutunut tiettyihin instituution esittämiin sääntöihin ja noudattaa niitä, kuten päihdeettömyys. Tämän ostain voidaan arvioida selittyvän osittain myös kohtuuhintaisten asuntojen huonona saatavuuteen ja päihdeet sallivan tukiasumisen niukkana tarjontana. Ammattilaisten rooli asunnottoman henkilön poluttamisessa asumisen piiriin on niin kutsuttu portinvartijan ja jopa ”poiskäännyttäjän” rooli, he voivat tehdä valintoja millaisen asumisen piiriin asunnoton pääsee. (Juhila ym. 2016, 21 ja 24.) Tämän asetelman kautta asiakkaasta voidaan määrittellä päihdeettömän tukiasumisen asukas, myös tilanteissa, joissa motivaatio päihdeettömyyteen ei lähde ensisijaisesti asiakkaan omasta määrittelystä. Asunto nähdään asumisyksikössä vahvasti ansainta – periaatteen kautta, eikä niinkään se, että asunto on jokaisen perusoikeus. Asunto ensin -ideologia tulee aineistossa vastaan ainoastaan yhden työntekijän kuvaamana. Jatkoasumispolkujen suhteen esitettiin myös kolmen viikon aikaikkuna, jolloin uusi asiakas hoitaa asioitaan kuntoon aktiivisesti ja sen jälkeen alkaa laitostuminen ja on ”korttiringit pystyssä”. Tätä kolmen viikon aikaikkunaa ei pystytty kuitenkaan hyödyntämään myönteisinä siirtyminä ja tukisuunnitelmina eteenpäin. Asunnottomuuden pitkittyessä myös päihde- ja mielenterveysongelmat syvenevät.

Granfelt (2013, 221, 242) mukaan asumissosiaalista työtä luonnehtii intensiivinen vuorovaikutus ja läsnäolo. Työssä ”suostutaan olemaan läsnä silloinkin, kun vuorovaikutus on täynnä pahaa oloa, sairautta ja päihtymystä”. Asumissosiaalinen työ on otteeltaan sensitiivistä ja suhteissa tapahtuvaa. Lasikopista käsin tehtävä kontrolliin perustuva työtä ei voida luonnehtia asumissosiaaliseksi työksi, koska sitä kuvaa lähinnä monitorien seuraaminen, lääkehuollon toteuttaminen ja päihdetestit. Tätä omalta osaltaan selittää yksipuolinen koulutus tarjonta, joka perustuu osittain kontrollitoimien

toteuttamiseen. Toipumisen tukemisen näkökulmasta vaaditaan toisenlaista koulutusta, joka perustuu kohtaamiseen, kumppanuuteen ja jaettuun asiantuntijuuteen. Toivon puute näyttäytyi asumisyksikössä niin instituution kuin myös asiakkaiden kokemuksissa. Yksittäisiä toivon pilkahduksia kuitenkin nähtiin niin työntekijöiden kuin myös asiakkaiden kokemuksina.

Hallinnansuhteet ovat sosiaalisia valtasuhteita, jotka säätelevät ja organisoivat yksilön jokapäiväistä toimintaa, uskomuksia, arvoja ja sääntöjä. Nämä hallinnansuhteet voivat myös olla eriarvoistavia ja ne tulee tunnistaa, jotta niistä murtautuminen onnistuu (Smith 2005;2006). Eriarvoistavia hallinnansuhteita esimerkiksi kuvaa yksilön vastuuttaminen omasta elämäntilanteestaan ja ymmärrystä nähdä asunnottomuus yhteiskunnan syrjäyttävien rakenteiden kautta oli asumisyksikössä vähäistä. Tämä yksilön ja yhteiskunnan jännitteisen suhteen näkyväksi tekeminen on kuitenkin tärkeää, kun työskennellään haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kanssa. Se on myös sosiaalityön tärkeimpiä missioita. Sosiaalityössä on tarpeen pohtia yksilön ja yhteiskunnan jännitteistä suhdetta, jossa yhteiskunta voidaan nähdä taustalla olevana pahimpia ongelmia tasoittavana yövärtijana tai yhteiskuntaa voidaan hahmottaa mekaanisena järjestelmänä ja palvelujen tehdasmaisena tuottajana. Toisaalta yhteiskunta voidaan nähdä myös mahdollistajana, jolloin sen tehtävä on olla kansalaisten palveluksessa, heitä varten, tai tulkinta yhteiskunnasta voidaan viedä tästä pidemmälle, jolloin se nähdä kansalaisten toiminta-areenaksi, kansalaisyhdyskunnaksi. Näiden erilaisten tulkintojen taustalla ovat erilaiset todellisuuskuvat ja erilainen hyvinvointi ajattelu sekä sosiaalityön asemoituminen ja reunaehtojen erilaisuus. (Pohjola 2014, 20–21.)

Asumisyksikkö sosiaalityön näkökulmasta on myös fyysinen paikka, jossa sosiaalityö voi aidosti liittoutua asiakkaiden, monialaisen tiimin sekä yhteistyötahojen että oman profession kanssa, tehdäksesi työtä niin yksittäisen ihmisen kuin rakenteiden suuntaan. Alusta, jossa sosiaalityö on todellinen hybridi, yksilö-, yhteisö -ja rakenteellisesta työstä. Mahdollisuudet sosiaaliseen raportointiin on huikeat ja asiakkaat tuottaisivat tuottavat siihen sisältöä. Rakenteellinen sosiaalityö työ vaatii työntekijöitä kuuntelemaan sorrettuja ihmisiä työssään. Se auttaa tuottamaan uutta tietoa ja ymmärtämään paremmin tilanteita, joihin yhteiskunnallinen sortaminen johtaa (Mullaly 2007, 223–226. Lena Dominellin (2012) mukaan ympäristön, talouden ja sosiaalisen kehityksen nykyongelmat ja haasteet osoittavat, että sosiaalityö on omalta osaltaan epäonnistunut tehtävässään suojella ja kannustaa juuri heikommassa asemassa olevia ihmisiä ja heidän yhteisöjään. Sosiaalityölle voisi muodostua lähtökohtaisesti asettuminen kuuntelemaan ja tukemaan sitä, miten ihmiset itse haluavat muuttaa elämänsä kestävämmälle pohjalle (Dominellin 2012). Tämän ymmärrän siten, että sosiaalityön tehtävänä ei ole muuttaa yksilön toimintaa palvelujärjestelmälle sopivammaksi vaan

tuoda tietoa ja ymmärrystä laajempiin rakenteisiin, jolloin palvelujärjestelmän on mahdollisuus mukautua auttamaan erityistä tukea tarvitsevia, kuten tässä tutkimuksessa asunnottomia.

LÄHTEET

Angrosino, M. (2007). *Doing ethnographic and observational research*. SAGE Publications Ltd <https://www.doi.org/10.4135/9781849208932>

Alpola Ilona & Oke Paula (2016). Recovery -käsite kirjallisuudessa. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Anthony, William (1993). Recovery from mental illness: the guiding vision of the mental health service system in the 1990s. *Psychosocial Rehabilitation Journal*.16 (4).11-23.

Anthony, William (2000). A Recovery oriented service system: setting some system level standards. *Psychiatric Rehabilitation Journal*.24 (2).159-168.

Askelia asunnottomuuden puolittamiseen, 2020. Tampereen asunnottomuustyön Muutoslaboratorion toimenpide-ehdotukset asunnottomuustyön tueksi ja pohjaksi 9.3.2020. [asunnottomuuden puolittamisen toimenpideohjelma.pdf \(tampere.fi\)](https://www.asunnottomuuden_puolittamisen_toimenpideohjelma.pdf). Viitattu 5.10.2021

Asunnottomat 2020. Selvityksiä 02/202. ARA -asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. [Asunnottomat2020_ARAn-selvitys-2-2021_p1902\(1\).pdf](https://www.asunnottomat2020_ARAn-selvitys-2-2021_p1902(1).pdf). viitattu 5.10.2021

Asunto ensin 2.0 Tehdään yhdessä jokaiselle mahdollisuus. EHDOTUS ASUNNOTTOMUUSTYÖN POHJAKSI 2020-LUVUN SUOMESSA 3.3.2020 MUUTOSLABORATORIOTYÖRYHMÄ <https://asuntoensin.fi/assets/files/2020/03/EHDOTUS-ASUNNOTTOMUUSTYÖN-POHJAKSI-2020-LUVUN-SUOMESSA.pdf>. Viitattu 5.10.2021.

Busch- Geertsema V., Edgar, W., O'Sullivan, E & Pleace, N. (2010). Homelessness and Homelessness policies in Europe: Lessons from Research. A Report prepared for the Consensus Conference. European Consensus Conference on Homelessness 9-10 December.

Clapham David (2005). *The meaning of Housing: A Pathways Approach*. Bristol: Policy Press.

Davies, Charlotte Aull (2008) *Reflexive Ethnography. A guide to researching selves and others*. New York: Routledge.

Devault Marjorie L & McCoy Liza (2006) *Institutional Ethnography: using Interviews to investigate Ruling Relations*. Teoksessa Smith Dorothy E. *Institutional Ethnography as practice*. Oxford. Roman & Littlefield publishers inc. 15-44.

Dominelli, L (2012) *Green Social Work*. Cambridge: Polity Press.

Floersch, Jerry & Longhofer, Jeffrey L. & Schwallie, Megan Nordquest (2009) *Ethnography*. Teoksessa Mel Gray & Stephen A. Webb (toim.) *Social Work Theories and Methods*. Los Angeles: Sage, 152–160.

Geertz, Clifford (2008) *Thick description: Toward an interpretive theory of culture*. Teoksessa Timothy Oakes & Patricia Price (toim.) *The Cultural Geography Reader*. Lontoo: Routledge, 41–51

- Gobo, Giampietro (2008) *Doing Ethnography*. Los Angeles: Sage. 2008. Print
- Goffman, Erving (1986). *Frame Analysis. An essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern university Press.
- Gordon, T. (2005). Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa Meurman-Solin, A. & Pyysiäinen, I. (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus, 114–130.
- Granfelt, Riitta (2014) Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Henrik Linderborg & Mari Suonio & Tytti Lassila (toim.) Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 255–274
- Griffith, Alison I., and Smith, Dorothy E. *Under New Public Management: Institutional Ethnographies of Changing Front-Line Work*. Toronto [Ontario: University of Toronto Press, 2014. Print.
- Gubrium, Jaber F & James A. Holstein (1994) Uusi etnografia ja elämän sosiaalinen rakentuminen. *Janus* 2(4), 35-361.
- Helskyaho, R., Ohisalo, M. & Turunen, S. (2018) *Asunnottomat 2017*. Helsinki. *ARA*.
- Hynynen, Raija (2005) toim. *Asuntoja ja tukea asunnottomille*. Suomen ympäristö. Asuminen 745. Helsinki; Ympäristöministeriö
- Hyväri S & Salo M (2011) Miksi asumispalvelujen kehittämisessä tarvitaan palvelujen käyttäjien osallistumista? *Suuntaaja* 1: 13–17.
- Juhila, Kirsi (2004) Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. *Janus* vol.12 (2)2004, 155-183.
- Juhila, K., Jolanka, O. & Vilkkö, A. (2016). Siirtymät ja valinnat vanhojen ihmisten ja asunnottomien asumispoluilla. Teoksessa Juhila, K & Kröger, T (toim.) *Siirtymät ja valinnat asumispoluilla*. SoPhi. 2016. Saatavilla osoitteessa <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50391/978-951-39-6664-5.pdf?sequence=1>. Viitattu 27.10.2019.
- Jokinen Arja & Juhila Kirsi (1991) *Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä*. Helsinki. Sosiaaliturvan keskusliitto
- Jokinen A, Juhila K & Suominen E. (2012). *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Johdatus kategorianalyysiin. Vastapaino. Tampere 2012.
- Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suominen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Kaakinen, Juha (2012). *Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011 – loppuraportti*. https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/08/PAAVO_I_loppuraportti_J_Kaakinen_2012.pdf. Viitattu: 4.12.2019

Karjalainen, Vappu (2014) Poliittisen harkinnan paradoksit. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha, Toomas Kotkas & Marketta Rajavaara (toim.) Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 114–132.

Karlsson N & Wahlbeck K (2010) Från reformintention till praxis: mentalvårdens utveckling i Finland efter 1990. Rapport 24/2010. Helsinki: THL.

Karppinen, Jari (2018). *Varmista asumisen turva!* AUNE väliraportti.

Karppinen, Jari & Fredriksson, Peter (2016). Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012-2015 – loppuraportti. Ympäristöministeriö

Kaukko, Mervi., Korkiamäki, Riikka & Kuusisto A-K. Normatiivisesta etiikasta elettyyn kohtaamiseen - tutkimuksellista hengailua yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten kanssa. Teoksessa Rutanen Niina & Vehkalahti Kaisa (toim.) Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II. ISBN 978-952-7175—85-9. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 2018, Tiede, 2019.

Kirst, M., Zerger, S., Wise, Harris., Deborah Wise; The promise of recovery: Narratives of hope among homeless individuals with mental illness participating in a Housing First randomised controlled trial in Toronto, Canada. *BMJ Open*, 2014, 4/3

Knutagård, Marcus: *Skälens fångar*. Malmö: Égalité, 2009.

Korkeila Jyrki (2017). Terve mieli terveissä aivoissa. *Läketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 2017;133(2):209-14

Korkiamäki, R., Nylund, M., Raitakari, S. ja Roivainen. I. 2008. Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). *Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-Kustannus. 9–20

Kostiainen Eeva & Laakso, Seppo (2015). *Helsinkiäisten asunnottomuuspolut. Asumisen rahoitus - ja kehittämiskeskuksen raportteja I 2015.*

Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) Myötätunnon politiikka ja tutkimusetiikka Suomeen yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten arjen tutkimisessa. *Sosiologia* 4/16.

Kärkkäinen, S-L., Hannikainen, K. & Heikkilä, I. (1998) *Asuntoja ja palveluja asunnottomille: Historiaa ja nykypäivää*. Stakes. Aiheita 1998:8

Laakso, Riitta (2009) *Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1444.

Lappalainen, Sirpa (2007) *Johdanto. Mikä ihmeen etnografia?* Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkiminen*. Tampere: Vastapaino, 9–14

Larsen, C.; Lange, M.; Jorgensen, K.; Kistrup, K. & Petersen, L (2018). *Coteaching Recovery to Mental Health*. *Psychiatric Services* (69:6), ss. 620-622.

Leamy, M., Bird, V., Le Boutillier, C., Williams, J. & Slade, M (2011). Conceptual framework for personal recovery in mental health: systematic review and narrative synthesis. *The British Journal of Psychiatry* 6/2011, 445-452

Le Boutillier, C., Chevalier, A., Lawrence, V., Leamy, M., Bird, V., Macpherson, R., Williams, J. & Slade, M (2015). Staff understanding of recovery-orientated mental health practice: a systematic review and narrative synthesis. *Implementation Science* 10/2015, artikkeli 8

Meadows, G.; Brophy, L.; Shawyer, F.; Enticott, J.; Fossey, E.; Thornton, C. Slade, M. (8. 1. 2019). Refocus-pulsar recovery-oriented practice training in specialist mental health care: a stepped-wedge cluster randomised controlled trial. *The Lancet Psychiatry*. doi.org/10.1016/S2215-0366(18)30429-2

Mullaly, Bob (2007) *The new structural social work* (3rd ed.). Toronto: Oxford University Press

Murto, Lasse (1978) *Asunnottomien alkoholistien elinolosuhteet ja elämäntapa sekä yhteiskunnan toimenpiteet*. Forssa: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja nro 30

Mäki Jenni (2017) *Leimattuja, lainsuojattomia ja tulevaisuuden rakentajia. Tarinoita rikosseuraamustaustaisten asunnottomuudesta ja asumisesta*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2017.

Nordling, Esa (2018). *Mitä toipumisorientaatio tarkoittaa mielenterveystyössä?* Lääketieteellinen aikakauskirja *Duodecim* 134(15):1476-83

Nordling Esa & Rissanen Päivi (2020). *Mielenterveystyö uudistuu: Toipumisorientaation teoreettiset lähtökohdat*. *THL*. 2020:40

Onken SJ, Craig CM, Ridgway P, Ralph RO & Cook JA (2007) An analysis of the definitions and elements of recovery: a review of the literature. *Psychiatric Rehabilitation Journal* 31(1): 9-22.

Parcell Cameron & Parcell Mitch (2012). Homelessness as a choice. *Housing theory and society*. Vol 29/4. <https://doi.org/10.1080/14036096.2012.667834>

Parton, Nigel & O'Byrne, Patrick (2000) *Constructive social work: towards a new practice*. Basingstoke: Macmillan 2000. Print.

Pitkänen, Sari & Kaakinen, Juha (2004): *Rajattomat mahdollisuudet. Esiselvitys pääkaupunkiseudun asunnottomien tuki- ja palveluasumisen kehittämissuunnitelmaa (2005-2007) varten*. Ympäristöministeriö. Ympäristöministeriön monisteita 141. Asunto- ja rakennusosasto. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pitkänen, S., Harju, H., Törmä, S., Huotari, K., Mayer, M & Pyykkönen, S. (2019). *Asunnottomuusohjelmien arviointi. Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen*. Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:11. Ympäristöministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161686/YM_11_2019_Asunnottomuusohjelmien%20arviointi.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 13.4.2020.

Pessi, A. B. & Seppänen, M. *Yhteisöllisyys*. Teoksessa Saari, J. (toim.). *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus. 288–313

Pleace, N., Culhane, D., Granfelt, R. & Knutagård, M (2015) The Finnish Homelessness Strategy. An International Review. Reports of Ministry of The Environment 3/2015. Helsinki 2015. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153258/YMra_3en_2015.pdf?sequence=5 Viitattu 13.4.2020.

Pulma, Panu 1994. Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Jaakkola, Jouko, Pulma, Panu, Satka, Mirja, Urponen Kyösti(toim.) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki 1994.

Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes.

Raitakari, Suvi (2019) Explaining homelessness as a movement using metaphors in European academic writings of homelessness. *Housing Studies* 35(10), 1684-1700.

Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi (2015) [Housing First Literature: Different Orientations and Political-Practical Arguments](#). *European Journal of Homelessness Research* 9(1), 145–189.

Raitakari, Suvi & Günther, Kirsi (2015). Mielenterveysasiakkaan asema portaikkomallin ja Asunto ensin –mallin asumispoluilla. *Janus* vol. 23 (1), 66-82.

Raivio Markus & Raivio Jouko (2020): Toipuva mieli. Opas toipumisorientaatioon.1 painos. PS-kustannus.

Rhenter, P., Moreau, D., Laval, C. (2018) Bread and Shoulders: Reversing the Downward Spiral, a Qualitative Analyses of the Effects of a Housing First-Type Program in France. *International Journal of Environment Research and Public Health*. 15,3:520, 1-22.

Ronch , Judas L. (2004) Changing institutional Culture: Can We re-Value the Nursing Home? *Journal of gerontological social work* 43.1(2004):61-82. Web

Satka, Mirja. 1995. Making Social Citizenship. Conceptual Practices from the Finnish Poor Law to Professional Social Work. Jyväskylä: University of Jyväskylä

Shepherd, G., Boardman, J. & Slade, M. 2008. Making Recovery a Reality. Sainsbury Centre for Mental Health. Verkkodokumentti. [Making recovery a reality policy paper.pdf \(meridenfamilyprogramme.com\)](#). Viitattu 26.4.2021.

Smith, Dorothy. Institutional Ethnography: a Sociology for People. N.p., 2005. Web

Smith Dorothy E (2006) Institutional Etnography as practice. Oxford. Roman & Littlefield publishers inc.

Smith, Dorothy, and Harrison, Deborah. “(The Everyday World As Problematic: A Feminist Sociology).” *The Canadian Review of Sociology and Anthropology* 27.4 (1990): 571–574. Web.

Smith, Dorothy E. 1990. Texts, Facts, and Femininity. Exploring the Relations of Ruling. Lontoo: Routledge.

Smith, Dorothy E. 1993. "‘Literacy’ and Business: ‘Social Problems’ as Social Organization." Teoksessa Holstein, James A. & Miller, Gale (toim.) *Reconsidering Social Constructionism. Debates in Social Problems Theory*. New York: Aldine de Gruyter, 327–348.

Smith, Dorothy E. 2002. "Institutional Ethnography." Teoksessa May, Tim (toim.) *Qualitative research in Action*. Lontoo: Sage, 17–52. Smith, Dorothy E. 2005. *Institutional Ethnography: A Sociology for People*. Lanham: AltaMira Press.

Stengård E & Nordling E (2011) Psykososiaalisen kuntoutuksen vuosikymmenet ja tulevaisuudennäkymät. Potilaasta ja maatyöläisestä mielenterveystyön asiantuntijaksi. Teoksessa Kärkkäinen A (toim) *Tahtoa ja tekemisen paloa. Puheenvuoroja mielenterveystyöstä*. Tampere: Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry, 17–26.

Tainio H., (2009). Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä: näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. In: *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B Raportteja 39*, Diakonia-ammattikorkeakoulu. [URN:978-952-493-057-4](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:fi:diakonia-978-952-493-057-4)

Tsemberis, S., Gulcur, L., & Nakae, M. (2004). Housing First, consumer choice and harm reduction for homeless individuals with a dual diagnosis. *American Journal of public Health*, 94 (4),651-656.

Tsemberis, S. (2010). *Housing First; Pathways model to end homelessness for people with mental illness and addiction*. Minneapolis, MN: Hazelden Press.

Törmä, S., Huotari, K., Tuokkola, K & Nieminen J (2013): *Asumista ja arjen tukea. Ympäristöministeriön raportteja 17/2013*.

Törrönen, Maritta (2000). Elämistila -elävä paikka. *Janus vol. 8 (3) 2000*, 266-280

Zerger, S., Pridham, K., Jeyaratnam, J., Hwang, S., O’ Campo, P., Kohli, J & Stregiopoulos, V. (2016). Understanding Housing Delays and Relocations Within the Housing First Model. *The Journal of behaviour. Health Services & Research*, 01/2016, 43;1: 43-53.

Vanhala, Anni (2005). *Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten asuntolasta*. Väitöskirja. Tampere University Press

Voutilainen Paavo (2018). *Kontrollista kotiin – Asunto ensin -periaatteen etiikka*. 175-199. Frekrikson Peter (toim.) *yömajasta omaan asuntoon*. Into kustannus Oy

Wahlbeck K, Hietala O, Kuosmanen L, McDaid D, Mikkonen J, Parkkonen J, Reini K, Salovuori S, Tourunen J (2018) *Toimivat mielenterveys- ja päihdepalvelut*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 89/2018. Verkko-osoite: https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/89-2017-YhdessaMielin_valmis.pdf/e60e6d56-43cb-40e8-8f49-54e6dfdac5bb?version=1.0

Waldemar AK., Arnfred SM., Petersen L., ym. Recovery-oriented practice in mental health inpatient settings: a literature review. *Psychiatric Services* 2016;67: 596–602.

Lainsäädäntö (<https://www.finlex.fi/fi/laki/>):

Suomen perustuslaki (731/1999).

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/200)

LIITTEET

Liite 1. Järjestyssäännöt päihtyneiden ja päihteettömien osasto

JÄRJESTYSSÄÄNNÖT /päihtyneiden osasto	JÄRJESTYSSÄÄNNÖT /päihteetön osasto
Uhkaavasti tai väkivaltaisesti käyttäytyvä asiakas ei ole oikeutettu tilapäismajoituksen palveluihin. Henkilökunnalla on oikeus poistaa tällainen asiakas talosta	Asuminen edellyttää päihteettömyyttä! Päihteiden käyttö aiheuttaa paikan menettämisen.
Henkilökunnan pyynnöstä mukana tuotu omaisuus on näytettävä	Asiakas kirjataan ulos palveluista, mikäli on ilmoittamatta pois vuorokauden . Puhelinilmoitukset eivät käy poissaolon ilmoittamiseen
Aseiden ja aseina käytettävien välineiden tuominen alueelle on kielletty. ne takavarikoidaan eikä niitä luovuteta päihtyneelle takaisin	Uhkaavasti tai väkivaltaisesti käyttäytyvä asiakas ei ole oikeutettu tilapäismajoituksen palveluihin. Henkilökunnalla on oikeus poistaa tällainen asiakas talosta
Alueella ei saa käyttää tai pitää hallussa päihteitä. Ne hävitetään henkilökunnan toimesta. Päihteiden piilottaminen johtaa palveluiden eväämiseen klo 22.00 asti	Henkilökunnan pyynnöstä mukana tuotu omaisuus on näytettävä
Henkilökunta säilyttää asiakkaiden lääkkeet ja reseptit. Lääkkeet säilytetään lääkekaapissa ja otetaan valvotusti lääkärin ohjeen mukaan	Aseiden ja aseina käytettävien välineiden tuominen alueelle on kielletty. ne takavarikoidaan eikä niitä luovuteta päihtyneelle takaisin
Asiakkaan on huolehdittava henkilökohtaisesta hygieniastaan ja ympäristönsä siisteydestä	Alueella ei saa käyttää tai pitää hallussaan päihteitä tai niiden käyttövälineitä. Ne hävitetään henkilökunnan toimesta
Tilapäismajoituksessa ei säilytetä asiakkaan tavaroita. Henkilökunta ei vastaa asiakkaan tavaroista	Henkilökunta säilyttää asiakkaiden lääkkeet ja reseptit. Lääkkeet säilytetään lääkekaapissa ja otetaan valvotusti lääkärin ohjeen mukaan. Reseptittömiä lääkkeitä ei jaeta. Päihtyneelle asiakkaalle ei anneta lääkettä, jos haitallinen yhteisvaikutus on mahdollinen.
Jos asiakkaalla ilmenee tarttuva tauti, hänen on hyväksyttävä asian mukaiset hoitotoimenpiteet	Asiakkaan on huolehdittava henkilökohtaisesta hygieniastaan ja ympäristöstään. Jos tätä ei noudateta, henkilökunnalla on oikeus oleskelua yhteisissä tiloissa/ruokalassa. Päihtyneenä ei saa oleskella yhteisissä tiloissa!
Hiljaisuus klo 22-06. Jos poistuu klo 24 jälkeen ei pääse takaisin ennen klo 6:ta	Asiakkaan on huolehdittava myös huoneen siisteydestä. Asiakas voi tuoda huoneeseen vaan kohtuullisen määrän tavaroita. Henkilökunta ei vastaa asiakkaan tavaroista. Tavaroita säilytetään 3 viikkoa uloskirjauksesta,
Vierailut muihin osastoihin ei ole sallittuja	Jos asiakkaalla ilmenee tarttuva tauti, hänen on hyväksyttävä asian mukaiset hoitotoimenpiteet
Jos asiakas ei ole paikalla klo 24:00 annetaan paikka seuraavalle yönsijan tarpeessa olevalle.	Hiljaisuus klo 22-06. Tänä aikana yhteisten tilojen kahvin- ja vedenkeitin, mikron sekä pesukoneen ja kuivausrummun käyttö on kielletty
Henkilökunnalla on mahdollisuus rajata asiakkaan päihteiden käyttöä ja häiritsevää ulos ja sisään kulkemista poistamalla asiakas palveluista 22 saakka	Vierailut muihin osastoihin (päihtyneiden osasto ja tukiasuminen) eivät ole sallittuja.
Tupakoidaan ulkona tupakointiin varatussa paikassa.	Tupakointi tapahtuu ulkona siihen varatussa paikassa

Liite 2. Haastateltavan myöntämä tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA [REDACTED] ASUMISYKSIKÖSSÄ TEHTÄVÄÄN TUTKIMUKSEEN

Olen sosiaalityön opiskelija ja teen asumisyksikössä pro gradu- tutkimusta. Tutkimukseni tehtävänä on tarkastella asumisyksikön asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia, jotka muodostuvat asumispäivystyksen arjesta. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää näiden kokemusten yhteyttä [REDACTED] toimintaan. Tutkimuksen tarkoituksena on parantaa sekä asukkaiden, että työntekijöiden tilannetta.

Tutkimukseni suoritan etnografisella tutkimusotteella, joka tarkoittaa sitä, että olen asumisyksikössä läsnä, arkeen osallistuen, tiettyinä ennalta sovittuina ajanjaksoina ja teen havaintoja. Tekemäni havainnot kirjaan tutkimuspäiväkirjaan. Aineiston keruuseen liittyy myös haastattelujen suorittaminen. Haastattelut tallennan sekä video - että audio tallennuksella. Haastattelut litteroin, eli puran tekstiksi. Litteroituja aineistoja, videoituja haastatteluja ja havainnoinnista koostuvaa tutkimuspäiväkirjaa käytetään Heli Norolahden pro gradu- tutkielmassa (Sosiaalityö, Tampereen yliopisto [REDACTED])

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista eikä kieltäytymisestä koidu sinulle hankaluuksia eikä se vaikuta saamiisi palveluihin. Luvan voi peruuttaa ja tietoja täydentää myös jälkikäteen. Tutkimukseen kerättävä aineisto on salassa pidettävää, ja sitä säilytetään salasanojen takana ja lukollisessa kaapissa. Tietojasi käsitellään kunnioittavasti, nimettömästi ja luottamuksellisesti. Tutkimuksissa raportointi tehdään siten, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Kerätyn materiaalin arkistoinnista vastaa tutkimuksen tekijä Heli Norolahti [REDACTED]

Lupaudun tutkimukseen haastateltavaksi

[REDACTED]: _____

Allekirjoitus ja nimen selvennys: _____

Liite 3. Haastattelukysymykset

- 1. Tutustuminen haastateltavan ammatilliseen taustaan**
 - 1.1 Koska aloitit työskentelyn tällä alalla?
 - 1.2 Minkälaisia tehtäviä työhösi kuuluu tällä hetkellä?
- 2. Yksikön kehitys**
 - 2.1 Millainen on yksikö nykyinen työtapa? Mitkä ovat sen keskeiset ongelmat?
 - 2.2 Mikä toimii parhaiten tässä yksikössä?
- 3. Henkilökohtaiset kokemukset**
 - 3.1 Millaiseksi koet työskentelytavan tässä yksikössä?
 - 3.2 Millaisia odotuksia sinulla oli tätä työpaikkaa kohtaan aloittaessasi työn täällä ja miten ne ovat muuttuneet työskentelysi aikana
 - 3.3 Onko kumppanuustyöntekijän ja asiakkaan välillä mahdollista?
 - 3.4 Onko yksikössä toivon kokemuksia ja jos on niin miten se näyttäytyy arjessa?
 - 3.5 Kerro onnistunut esimerkki työskentelystä asiakkaan kanssa ja milloin tämä tapahtui?
 - 3.6 Kerro esimerkki erityisen haasteellisesta asiakastapauksesta ja koska tämä tapahtui?
- 4. Yhteisöt, yhteistyö yhteisön sisällä ja ulkopuolella**
 - 4.1 Miten kuvaisit tämän hetkistä työyhteisöä tässä yksikössä?
 - 4.2 Miten kuvaisit eri osastojen välisiä suhteita?
 - 4.3 Ketkä ovat sinun kannaltasi tärkeimmät yhteistyökumppanit ja mitkä ovat yhteistyön keskeiset haasteet?
- 5. Uudelleen koulutus, uusien taitojen oppiminen ja työn kehittäminen**
 - 5.1 Millaista koulutuksellista tukea tämän yksikön työntekijät tarvitsevat mielestäsi tällä hetkellä eniten?